

HONVÉDEK

NAPLÓ JEGYZETEI

ÖSSZEGYŰJTÉ

KORÁNYI VIKTOR.

Második, javított kiadás.

(Az első kiadás, csaknem egészen, rendőrileg lefoglaltatott.)

PEST.

EMICH GUSZTÁV TULAJDONA.

1861.

Pest, 1861. Emich Gusztáv m. akad. nyomdász.

Méltóságos Báró úr!

Tisztelt hazafi!

Méltóságod sokszor és jelentékeny áldozatokkal járult a haza szent oltárához, — ezt tevék mások is; — Báró úr az utóbbi szomorú évek alatt, csak nem önfeláldozó bátorságot fejtett ki, midőn fölemelt fővel és férfias hangon küzdött az önkény és nyomás ellen, — ezt tevék mások is; — Méltóságod egyesek jellemét a leg-hazafiasabb czéloknak megnyerte, s azt a közjó érdekében fölhasználni bírta, — ezt tehették mások

is; — Méltóságod születési, rokonsági, ismeret-ségi és társadalmi befolyása összes előnyeit, az előbbi kormányrendszer által üldözött hazafiak védelmére s azok megmentésére fordítá; többek közt: a múlt ősszel Jósefstadba elzárt 20 egyén is Báró úrtól nyere az első vigasztalást, Báró úr fáradott legtöbbet—nem egyesek — hanem mindnyájunk kiszabadulása érdekében; s Báró úr volt, ki szabadságunk visszaadásáról minket legelső értesíte. — Ezt tudtommal Méltóságod tévé, — ezt nem tevék mások is.

Pesten, márczius 18-án 1861.

Korányi Viktor.

Di fontana d'angioli
báró

Lo-Presti Álmos Lajos úr

ő méltóságának

hazafias kegyeletébe

ajánlva

K. V.-tól.

A legelső honvéd napló-jegyzetei.

A valót! a valót!

Keblem föltárul... mint a haragos ég, midőn villámtól megreped, vagy mint a fiatal leány keble, midőn megjelen a kedvelt ifjú, kivel szíve érzelmét tudatni, — akarja is, nem is.

De kinek volna kedve mind azt végig hallgatni, mit én történet-híven elmondani szeretnék?

Az ember segít magán, miként tud.

Teremtek magamnak, egy hölgyet, természetesen pusztá képzeletben, kit senki sem fog látni, de én még is látom őt; mint látja a szerelmes szíve kedvesét, ki — tudja Isten hol van! Mint látja a vén anyóka megboldogult férje lelkét, ki talán sokkal inkább örül hogy tőle megszabadult, semhogy hozzá látogatóba járna; és

van egész kedvességében. És rendkívül örülök annak a szép picit e perszájnak, mely ha szólni tudna, elfogulatlan hangulatában talán a legsze-szélyesebben szórná a tüzes szó-villámokat. És én örülök e képnek; miért? mert elvárom tőle, hogy ha életrajzomat elébe terjesztendem, érde-mesíteni fog egy szíves — forró — csókra.

És ha már elém képzeltem őt, mért ne ül-nék melléje? mért ne szólnék hozzá?...

Elmondom neki, mily szép élet volt az a honvédélet. Hiszen mi van a világon, miről szí-veesebben beszélnék, mint azon időről mely el-múlt! — Sokat szenvedtem, sokat nyomorogtam s keveset élveztem, mégis a múlt idő életem leg-szebb korszaka volt. . . .

Visszaképelem magam a múltba s átélem képzetemben újra, mi elmúlt.

Figyelj szavaimra, őszintén, fogok beszélni.

P e s t, Május hó közepén 1848.

A haza veszélyben forog!... Örködjünk az ifjú szabadság fölött! Örködjünk fölötte, ha kell életünkkel is.

Így szólt a kormány, így szóltak a lapok, s a felhívás villámgyorsan terjedt a hazában.

Az ifjúság gyülekezik, tanakodik, kész a hazáért életét is föláldozni — szóval mindenki, tettel igen sok.

Én csak hallgatom a sok lármát, s várom
az eseményeket. Mit is tehetnék egyebet?

Valahol egy lelkes köréneket olvastam,
melynek szívhez szóló szavai viszhangra találtak
lelkemben.

Pest, Május vége felé. 1848.

Az úri-utcai úgynevezett foradalmi-
csarnokban fennen lobog a zászló, a cigá-
nyok hatalmasan húzzák a Rákócyt, a tolnai-
csárdást, meg a marseille-i indulót.

A közvélemény asztalánál vidor
ifjak íratják föl neveiket, kik a pár hónap alatt
megnyerendő győzelemig táborba óhajtanak
szállani.... A csarnok előtt — tarka néptömeg-
tül körülhullámozva — néhány fiatal ember,
kezőkben buzogánnyal, csárdást táncol.

Köztük vagyok én is.

Szemeikben tűz, arcukon lelkesedés tükrözi
magát, s rajtuk az ablakokból lenéző hölgyek
örömsugárzó vagy bánatos tekintete pihen.

Szépen folyik a toborzás, míg oda nem jő
Batthyány Lajos, és azon nyilatkozattal:
hogy mint barátunk adja tudunkra, miszerint a
kormány ideiglenes szolgálatot el nem fogad, s ha
a harcosok sorába akarunk lépni, álljunk be a rend-
szeresített három évre, — el nem oszlatja az egy-
begyűlteket.

Pest, 1848...

A forradalmi-csarnok megint hemzseg a sok fiatalságtól, s lak tegnap csak néhány hónapra akartak katonává lenni, ma már három évre készek fölcsapni — legalább a nagyobb rész.

A zászló lengedezve halad a múzeum felé, s a csarnokban összegyűlt fiatalok zeneszóval — mert enélkül mi sem történik — indulnak utána... köztük én is.

„Éljent“ harsognakak, éljent kiált nekik a nép, s az ablakokból fehér kendők lobognak felénk, szalagok és virágok hullnak közénk. . . . Gyönyörű jelenet!

És kezdődik a beavatás a muzeum épületében.

Mi, kik tüzérekül álltunk be, addig is míg a tüzéség létre jó, az első zászlóaljhoz osztattunk be.

Alkonyat felé jár az idő. ... A besorozottak lelkes csapatja örömrivalgások közt vonul az újépületbe.

Csak én vagyok komoly... csak az én szemeimben csillámlik egy pár tört köny. . . De ezek nem a bánat könyei, hanem a végzeté, hogy oly életpályára sodort melyre nem születtem. Soha sem volt kívánságom a katonasághoz, sohasem voltam barátja az embermészárlásnak.

És mégis beállottam, mert ... a haza java s a
 úgy kívánta.

Pest, Május 22. 1348.

Leng a zászló szerte Pestnek nevezetesebb
 utcáin, utána mi, — szép rendiben, mint kato-
 nához illik, — s nagyban toborzunk. . . .

Húzd rá cigány!

A cigány húzza csúful, majd elreped a he-
 gedűje, a Thurszky-banda is hatalmasan játszik,
 s közbe-közbe egy egy rivalgás hasítja át a le-
 vegőt, a cigány meg tust húz rá.... Az ablakok
 mindenfelé kinyitvák a merre járunk, s minden
 ablakból egy pár csinos vagy nem csinos fő
 kandikál ki.

Nem kell nekünk bor hogy csalogassuk
 az embereket, jönnek azok önként, csak győz-
 zék befogadni; örül, ki alkalmasnak találtaik.

Elbeszélek egy jelenetet.

Egy köpcös fiút nem fogadott be az avató
 bizotmány, mert nem üté meg a mértéket.

A fiú megáll a szoba közepén, egypár ke-
 serű köny pereg le dacos arcán, s végre ily sza-
 vakat menydörög a tisztelt bizotmányra:

— Nem vesznek be? A teremtésit az urak-
 nak! verje meg hát az istennyila mindnyájukat!

A fiúi besoroztatott.

Pest, Május 1818.

A záporoső csak úgy szakad... pedig színházba kellene menni, mingyárt hét óra lesz.

Ily tájban a színház csarnoka tele szokott lenni fiatal emberekkel, kik a jövőök felett szemlét tartanak.

Arszlán sereg! — jobbra nézz!

Egy batár robog be a színház udvarán.

Az arszlánok kíváncsian dugják ki fejeiket irtóztatóan kikeményített fülreszelőik közül s illendő positurába helyezik magukat.

De hasztalan! A vélt szép hölgyek ez egyszer elmaradtak, — a batardon két közlegény jött — én meg egy pajtásom....

— Hm! be nagy úrrá lettetek! mondja egyikök.

— Hohó barátom! ez még kismiska, de nézd azokat a tótokat, kik azon rongyosan mint vannak, bele ülnek a bérkocsikba és vitetik magukat a városligetbe. —

Pest, Május 1848.

— Mától fogva majdnem valóságos tüzér vagyok!

— Kicsi híja azonban, hogy ki nem koptam a katonaságból.

— Azok a nagy urak kiokoskodták, hogy miután sereget rögtön kell teremteni, a magyar

pedig ügyetlenebb, semhogy az ágyúkezelést egy hamarjában megtanulhatná; tehát nem kell tü-zérséget alakítani.

Természetes! minek is? Az ágyú sok pénzbe kerül, s aztán miből csináltatnának pompás pamlagokat az irodákba!...

Mi restelni kezdtük a bizonytalanságot, és minthogy tüzérekül álltunk be, sehogy sem volt kedvünk fikává trávestálódni. Kiválasztottunk tehát közülünk kettőt, hogy a hadi-tanács elnökétől, vagy magától Batthyánytól tudják meg, mi lesz már belőlünk? Ezek azon felelettel jöttek vissza, hogy ha tüzeri osztály nem állíthatnék föl — miután ez még kétséges — ki a gyalogságnál megmaradni nem akar, esküjétől fölmentetik.

— Ez szép kis lefőzés, vagy mi?

— Szörnyen könnyelmű a kormány egész eljárása.

Pest, Május 31. 1848

Mától fogva valóságos tüzer vagyok!

Itt állok az ablaknál, lesütött fővel, és ha katona létemre nem szégyelném magam, kimondanám azt is, hogy szemeimben egy-egy köny remeg. ...

Egy levelet kaptam hazulról, tele a legke-serőbb, a legfájóbb szemrehányásokkal katonává lettem miatt... Minden szó a kétségbeesett fájda-

lom hangján van írva. . . Kifordult kezemből a levél, midőn olvastam. . .

Itt állok az ablaknál — egy szoborként, s köny remeg szemeimben. . .

De azért egy percig sem bántam meg hogy beálltam. Tudom mit tettem. Történjék, minek történnie kell!

Félre a kislelkűséggel.

Pest, Június elején 1848.

— Tizedes úr! mi kötelességem lesz holnap?

— Talán önre jött a sor inspectiós lenni?

— Igen.

— Hát inspectiós, tulajdonképen annyi mint szobafelügyelő, vagy e hivatal gyakorlati oldalát tekintve semmi egyéb, mint köteles szolgája — az nap — a többinek. — Reggel korán fölkel, és miután mindenki elsöpörte saját ágya mellől a szemetet, ön kisöpri az egész szobát — Aztán ellátja a községet vízzel és pedig mindannyiszor, valahányszor szükségeltetik. Egész nap itthon tartózkodik, fölügyel a rendre és vi-
gyáz, hogy semmi lábat ne kapjon. — No meg délután asztalt kellene súrolnia, melyről ettünk, hanem azt az öreg János elvégzi két krajcárért

— Értem.

— Egyébiránt tudja, hiszen szabad ám mást keresni maga helyett.

— Ha a többi megtette, én is megteszem.

Újépület 1848.

— Barátom! Hogy fogok én ezen a kemény ágyon aludni? kérdi egy újonc.

— Hát csak úgy! mond a három hetes katoná, — hogy első éjszaka egyéb időtöltésed nem lesz, mint reggelig folyvást jobbra át — és b a l r a á t -ot csinálni az ágyadban, mert biz ez kissé szokatlan lesz, nem állván egyébből, mint egy nagyobb és egy kisebb vánkösforma szalmazsákból, egy lepedő és egy pokrócból, — már másnap, részint mert már kissé megszoktad; részint mert az előtte való éj legnagyobb részét ébren töltéd, oly jóízűn alszol mint a tej; harmad nap meg alig ébrednél föl, ha mindjárt ágyút sütnének is el melletted; negyed napra pedig csak a káplár hathatós szava fog föl-vernü.

P e s t, Június elején.

Fuj! be meleg van!

A hosszas ágyú-gyakorlat egészen ellankaszt, már három órája hogy sürgőnk forgunk az ágyúk körül és mégsem vezénylik hogy:

Lépj le!

Pedig már hét órát is elütötte.

De semmi! azért nem haragszunk. Mihez oly tiszta lelkesedéssel és szent akarattal fogtunk, nem esik terhünkre . . .

Csak tovább! Töltsük az ágyút! Lőjük a képzelt ellenséget és fussuk körül az ágyúkkal ezt a nagy udvart. ... A szabadság nemtője letörlendi izzadságunkat. ..

Lám, mi csak két hete hogy tanulunk, s már kanyarulatokat teszünk az ágyúkkal, míg amott a más nemű újonc, kit egy hónap óta nyaggatnak, most tanulja, hogy kell tartani a tömőfát.

Mozdonyra! harsogtatja vezénylőnk. S a mozdony körül beszélgető vagy a gyakorlat nézésében elmerült úrfiak, kiknek ma azon hivatás jutott, hogy az ágyús lovakat pótolják, szeszélyesen riasztódnak föl egyik irányzó vidor felszólítása által:

— Ló urak! ide a mozdonnyal!

P e s t, Június elején.

— Ugyan mit csináltak egész nap, hogy most oly ritkán lehet benneteket látni? kérdi ismerősöm.

— Mit?! Reggel négy órától hétig, néha tovább is gyakorlatunk van. Szünóra után jön egy

tiszt és a tüzérség elméletét adja elő. Délután a katonai törvényeket hallgatjuk, aztán meg irányozni tanulunk. Esti hat órakor van vége a tanulásnak.

— Nem untátok még meg?

— Nem.

P e s t, Június 1848.

Örüljetez fiúk! ma nagy vendégség lesz!

Én vagyok rendelve — szakácsnak!?

— Hahaha! még rántott levest sem tudok főzni!

Minden szobából két szakács van rendelve, mindenik szakács mintegy tizenöt embernek fog főzni.

Szakácsok! kiált be minden ajtón a napos káplár. A napos káplár épen az a maga nevében, mi az inspectiós a maga szobájában.

Nem lévén még egyenruhánk, kiki legszebb ruháját ölti fel; kalapunkra fölfűzzük — ismerető jelül, nehogy az utcán valaki megszóljon — beavatási jegyünket, melyre rá van írva hogy: Országos hadi nemzetőr (mert a honvéd nevet csak mostanában kaptuk,) és megindulunk.

Párosán megyünk végig az utcán — elől a napos tizedes, utána mi — ketten-ketten egy nagy kosarat cipelve.

Először is a mészárszékbe megyünk húsért. Aztán a piacra. És vásárlók három garas ára

burgonyát, egy garason sárgarépát, két krajcáron petrezselymet, egy krajcáron a szatócsnál borsot, két garason ecetet, négy garason salátát, — olaj azt tartom nem is kell — és végre veszek vagy három zsemlét.

Ennyit vásároltam én, sem többet sem kevesebbet, mert pajtásom is szórul szóra ennyit vásárolt.

A kofák majd agyonnevték magukat.

Aztán karon fogjuk mindketten — nem egymást, hanem a kosarat. A burgonyából és sárgarépából azon részt, mely kosarunkba nem fért, kezünkben visszük, pedig pajtásom még azt a bolondot is megtette, hogy fejér kesztyűt húzott. És bebotorkálunk — keresztül a Széchenyi ligeten, a laktanyába.

A fiúk gyakorlaton vannak.

No csak sűrögjeteK forogjatok! majd ha kifáradtatok készen vár a pompás ebéd?! Reszketek. . . .

Letesszük a kosarat az asztalra. Egyik oldalára állok én, szemközt velem pajtásom, — mosolyogva megbámulván mindketten az asztal közepén begyeskedő kosarat, az ő tartalmával együtt.

Kezdünk tanakodni — és tanakodunk, hogy hát mit főzzünk?

Pajtásom is olyatén féle cívis ember mint

én, ő sem tudna egy kanál jó rántott levest főzni egy országért.

És mi tanakodunk, hogy hát mit főzzünk!

Örüljeteek fiúk! ma nagy vendégség lesz!...

— Barátom! a zsemlét kockára vágjuk, s a levesbe aprítjuk tészta helyett. Így okoskodom én. Mert tésztát gyúrni a világért sem tudunk.

— Természetes! Hanem megállj. Azt akkor is megtehetjük, ha a hús a tűznél lesz.

— Igazság, gyere a kúthoz, egyikünk majd szivattyúzza a vizet, a másik meg alá tartja a húst, hogy megmosódjék.

Így kimossuk az edényeket, megmossuk a pityókát és a zöldséget.

Aztán beletesszük abba a cin vagy bádóg edénybe mind, a mit vettünk. — — De még sem! Először csupán a húst — vízbe fölosztva, és csak aztán, ha a hús félig megfőtt, tesszük bele a zöldséget.

Hanem bezzeg mikor sózni kell, akkor veszünk észre, hogy sót meg paprikát nem is vettünk.

Uccu kukta! — mert olykor ilyen is akad — fuss hamar! Hozzál sót, paprikát, meg egy kis vöröshagymát, hogy jobb íze legyen ennek az isten tudja minek. ...

Fúvom a tüzet, csak úgy sül-fül a képem, előttem egy piszkos törülköző fityeg kötény gyanánt. És pirítom a szeletekre vágott zsemlét. A

megpirítottakat kockára vágom levesbe.....

Költői foglalatosság . . .

— Fél tizenkettőre van — szakácsok tálni! hangzik be egyszerre a konyhába.

Fele a zsemlének csak meg volna pirítva, de a másik fele! már azt csak úgy eredeti alakjában aprítom össze. Aztán pedig beviszem az edényt a szobába. . . .

Nos fiúk?

Előjön mindenik csészéjével, mindenik kap bele untig való levet, és három-négy kocka zsem-lét; aztán pedig kap egy darab főtt húst salátá-val. Kinek ez nem elég, ott a marci.

— A magyar katona marcinak hívja a komisz kenyeret. Én azon marciból, mit először kaptam, kenyértortát készítettem.

Hanem irgalmatlan huncut gyomor ám még az is, mely beéri ily ebéddel!

Pest, Június 1848.

Ide nézzetek pestiek! Nézzétek, mit még nem láttatok!

— Fiúk? Hogy festek most?

— Szép! felséges! Az a barna attila, az a kék nadrág vörös zsinórral igen jól veszi ki magát Hozzá a csákó, lengő forgóval, pompás.

Parancsnokunk fölszólított, nem akaránk-e addig is, míg az országtól kapunk, önköltsé-

günkön egyenruhát készíttetni. Örömmel fogadtuk az ajánlatot, s csináltattunk többet. Az enyim leghamarább készült el, enyim a legelső honvédruha széles Magyarországon.

— Föl is húztam mingyárt — még ott a szabónál.

— De levetem, pedig azonnal; mert akár merre fordulok, mindenütt rám néznek, vagy inkább ruhámra. Kérdésekkel ostromolnak: tüzér vagyok-e, vagy gyalogos? még a gyerekek is utánam futnak. Le kell vetnem míg többnek is lesz.

Adtak nadrágot olyan zsáknak való kelméből, és egy pár csizmát. A csizma még nem látott fénymázt. S oly napi parancs adatott ki, hogy azt, tudniillik a csizmát, senkinek sem szabad viselni, mielőtt a tizedesnek megmutatta: miként halzsírral be volt kenve, s aztán kifényesítve.

A nadrágot azonnal föl kelle húznunk. Az valami dicső, hogyan vág a többi — készakarva arszlánszerű — öltözetünkhöz ez a bokáig érő, alól borzasztó szűk, fölül borzasztó bő, a szó teljes értelmében — komisz nadrág.

És lám! midőn kísétálunk, a hölgyek azért épen nem fintorgatják előttünk orraikat, hanem szinte szívesen, mosolyogva fogadnak oldaluk mellé.

— Urak! Senki el ne menjen, mert tüstént hurcolkodunk. Így szól a szoba parancsnok, vagy is a káplár.

— És nem sokára ezután kezdődött a vándorlás. Hurcolkodunk a felső emeletbe, magasabb állásra.

Ketten hárman megfogunk egy ágyat, vagy egy asztalt s visszük föl. Aztán pedig mindenik fejére veszi szalmazsákját, s keservesen cipeli a lépcsőzeten föl; — szerencsés, kinek valamelyik le nem dönti terhét a fejről. . . . Este hatig tart a nagyszerű költözködés.

A jövő pillanatban már kicsíptem magamat, hogy a sétatéren rangomhoz illőleg fölléphessek. —

Elindultam, — de alig érek a folyosó végéig, már rám rival a káplár hogy jöjjenek vissza, mert a folyosót fogjuk tisztogatni. . . !

Ezen estét soha el nem feledem. Mellettünk a Széchenyi ligeten a zenészek játszottak, mi pedig mosogató ruhával kezünkben, a hogy úgy, egy dallamot énekeltünk a — Nabuccoból!

Oh ez szép látvány volt!

— Fölért egy tarisznya — semmivel.

Nem jönnétek ide mosónék hogy tőlünk mángolni tanuljatok?

A kiflit — komisz kelméből készült attila-szabású nyári öltöny — kiterítjük az asztalra, és vizes sárkefével addig dörzsöljük, míg tiszta lesz. Aztán megszáritjuk. Végre megmángoljuk, mely műtétel következőleg megy véghez: valahonnan előkapunk egy, az ágyéknál kiszolgált tömőfa-darabot, erre rágöngyölgetjük a kimosott, vagy inkább ki-sárkefézett komisz ruhát, és keresztbe tesszük az asztalon; fölibe pedig lábakkal az ég felé hanyatt fektetünk egy padot; a padra valaki ráfekszik, kettő pedig húzza-vonja, míg az — a padon fekvő valaki lefordul és a ruha meg van lángholva.

Reggeli nyolc óra. Az iroda előtt többen vagyunk; — ki idéztetett, ki meg kérni jött. Legtöbben szabadságot akarunk kérni időn túlra.

Végre kijön a napos káplár, mondván:

— Jöjjenek be kik takaródón túl akarnak kimaradni — termet nagyság szerint.

És — miután a gyakorlat alatt beporosult csizmáinkat letisztítottuk, s egyet köhintettünk, épen mint a bizalomszavazó táblabírák mikor Batthyányhoz mentek — belépünk.

Én vagyok az előcsahos, mert a jelenlevők között legmagasabbra nőttem.

Meghajtjuk magunkat a mint jólnevelt fiatal emberekhez illik.

— Hadnagy úr! kérjük legyen szíves megengedni, hogy időn túl kimaradhassunk.

Az altisztek mosolyognak, a hadnagy pedig ilyformán főzi le a tisztességes társaságot:

— Hát ez a katonai rapport? menjenek önök ki, aztán jöjjenek be, lépést tartva egymás után. Itt félbalt csinálnak, balkezöket a sapka karimához emelvén: üdvözlnek engem, ki az arcvonal előtt, állok így ni; mutatta a salutírozást. — de mindennek egyszerre kell történnie, — ekkor jelenti az első, hogy mi kéréssel jöttek. Értik?

Úgy teszünk mint meghagyá, s a nyert engedélyt megköszönve ki akarunk menni. . . .

— Visszakoz! rival utánunk a hadnagy.

És visszaállunk szépen sorban, mint áltunk vala elébb.

— Midőn vége a jelentésnek, ne bókoljanak önök mintha hölgyektől távoznának, hanem az üdvözlést ismételve, félbalt csinálnak, és a hogy bejöttek, kimennek.

De én fogadom, nem megyek többé rapportra. Ez a dróton járó báboskodás nekem ugyan nem kell!

Az imént jó ízűt nevettem.

Elmondom, miért.

A váci utcában sétáltam, midőn valaki felém közelít.

Megnézett tetőtől talpig, egészen komisz ruha lévén rajtam, — aztán egyet csóvált a fején, s utóbb imigyén szólamlott meg:

— Ejnye! hát teins úr is katonává lett!

— Közkatona — és teins úr! Bizony meg nem foghatom.

Te pajtás! ma néztelek benneteket, hogy gyakoroltok. Mikor még messziről felétek néztem, úgy tetszett, mintha egy emlénycsoportot látnék — az a sok kék sapka, mindannyi n e - felejtsek látszék — legalább előttem.

— Ej! kár hogy ma köztünk nem voltál; igen jót neveltünk. — Midőn a gyakorlatnak vége volt, egy pár fordulattal haza tértünk.

Egy német ember vezénylett. A többi közt egyszer megbicsaklott a nyelve, és jobbra kanyarodj helyett így kiáltá el magát;

Jopprá kárákotty!

Pest, Június. 1848.

— Barátim! míg lenn a gyakorlatot néztem, ellopták szobámból az órát, meg a kardbojtomat. — Azonban ha utolsó ingemet is elvitték volna sem tudnék ma mérgeledni. Úgy

örülök, hogy ki nem mondhatom. Nem vették önök észre? Az ezredes, a képviselők és mindannyian kik jelen voltak, egészen meglepettek azon serény ügyesség által, melyet önök a mai gyakorlat alkalmával tanúsítottak. Önök a honvéd-tüzérség alapítói, mert fényesen megmutatták, hogy a magyarból is válik jó tüzér, minek következtében több üteg föllállítása el fog határoztatni. — így szól egy hadnagy, midőn hozzá a szokott órában fölmentünk. Mi teljes lelki örömmel halgattuk szavait.

Mily kellemes a reggeli liget árnyában!

Itt sétálok föl s alá, gondolatokba merülve, néha olvasgatva, s újra éledő képzetem tarkánál tarkánál tarkább képleteket sző.

De kik vagytok ti nyájas hölgyek, kik egyszerű reggeli pongyolában naponta meglátogatjátok ezen ily órákban csaknem magányos sétáért?... Talán e kora sétaközben jól esik egymásnak elmondanotok kedvenc álmaitokat? vagy talán egy áldott sugallat hoz benneteket körém, hogy képzeletvilágomba életet öntsetek.

Reggel rendszeren a ligeten vagyok és szép álmokban ringatom lelkemet, mi annyival kellemesbe minthogy azon alakok, kik álmaimban előttem megjelennek, valósággal is ellebegnek mellettem.

Nyolc órakor az országos haditanács elnöke irodájába megyek, s leülve egy negyvennyolc pengő forintos íróasztalhoz, átfutom az épen sajtó alól kikerült, lapokat, aztán pedig munkához fogok.

Ebéd után a pompás nyugágyon egyet pihenek, utóbb szivarra gyújtok s pár órai munka után fölkeresem a ligetet vagy a színházat.

A több teremből álló irodában itt is ott is egy-egy komolyképű őrnagy dolgozik; úgy vagyok köztük, mint veréb a száraz ágon. — Csak két fiatal kapitány fordult meg itt eddig, kik bennem érdeket gerjesztettek maguk iránt. Egyik igen barátságos és lelkes, a másik komoly de lángtekintete van. Az első Ivánka Imre, a másik Görgy Arthur.

Sokszor oly jó ízűt nevetek magamban, midőn egynémely kérelmező — azt vélvén, hogy elnöki segédtsízt vagyok — alázatos képpel hozzá sompolyog, s háromszor meghajolván, átnyújtja legalázatosabb folyamodását. Ilyenkor én, a nélkül hogy ülhelyemből fölkelni méltóztatnám — de ki is győzné? — tekintélyes arccal hozzá fordulok — ha tükör volna előttem, talán el nevetném magam — s magyar közvitéz módjára, jól a szeme közé nézvén, illetén szavakkal: Tessék besétálni az ezredes úrhoz, legjobb lesz vele személyesen szólni — beküldöm, és a reám ruházott tekintély, mely hosszabb beszél-

getés közben talán igen is alácsökkenne, mentve van. S a mi több, ő meg örül hogy oly ritka szerencséhez jutott, pedig?

Pest, 1848.

Hogy a tatár üsse meg azt a dobost dobjával együtt! Soha úgy nem boszankodtam arra a takarodóra, mint most!

A Széchenyi ligeten egy ismerős fiatal emberrel jöttem össze, s említé előttem azon hölgyeket, kiket reggel naponta látni szoktam. Tőle tudtam meg nevöket.

Épen indulóban voltunk, hogy bemutasson náluk, — mert ők is a ligeten voltak — midőn az istentelen takarodó fülembé zúg, és én — bementem a laktanyára.

Oh én bolond: ki böjtölök, mikor jóízűt ehetném!

Hát nem volna lovagiasabb inkább huszonnégy órai kurtavasra veretni magamat holnap, mint ezen szép alkalmat, — velők megismerkedhetni,— így elpotyázni?

Életemben oly sokszor éreztem már súlyát Schiller ezen szavainak:

Was du im M ómen te anageschlagen,
Gibt dir keine Ewigkeit zurück; —

és én hideg lélekkel besompolygok a laktanyába!

Óh én —

P e s t , p ü n k ö s d h a v a 1848.

P ü n k ö s d n a p j a v a n , g y ö n y ö r ű e s t .
K i k i m u l a t j a m a g á t , a h o g y t u d j a .

— H o n v é d e k ! S i e s s e t e k h a z a , p a j t á s a i t o -
k a t g y i l k o l j á k ! ... h a n g z i k e g y s z e r r e a s z í n h á z b a n .

A k ö z ö n s é g e l r é m ű l , s c s a k ú g y t ö r k i a
s z í n h á z b ó l — a h o n v é d e k h a z a s i e t n e k .

M i t ű z é r e k é s a g y a l o g s á g e g y r é s z e a z ú j -
é p ű l e t b e n s e r e g l ű n k ö s s z e , é s k i a s z t a l l á b a t , k i
e g y p ó z n á t , k i e v ö k é s é t , k i m i t t a l á l k a p v á n e l ő :
r o h a n n i a k a r u n k p a j t á s a i n k s e g í t s é g é r e a n a g y
k a s z á r n y á b a , h o l a h o n v é d e k a z o l a s z o k k a l k ű z -
d e n e k — a f e g y v e r t e l e n n é p a f ö l f e g y v e r z e t t e l .

A v á r o s b a r i a d ó t v e r n e k , k ö z b e k ö z b e l ö -
v é s e k h a l l a t s z a n a k .

P ü n k ö s d n a p j a , v é r p i r o s p ü n k ö s d n a p j a v a n .

M i h i á b a e r ö k ö d é n k , k i n e m b o c s á t o t t a k ;
s t o m b o l v a , c s a k n e m d ű h ö n g v e v á r t u k a t ö r t é -
n e n d ő k e t ... m í g n e m é j f é l t á j á n t i s z t j e i n k n e k
s i k e r ű l t a k e d é l y e k e t l e c s i l l a p í t a n i , s s z o b á i n k -
b a v o n u l t u n k .

L e g v a l ó s z í n ű b b a z , h o g y a z o l a s z o k a t v a -
l a k i f ö l b u j t o g a t t a a h o n v é d e k e l l e n a z o n k o h o l -
m á n n y a l , m i n t h a e z e k a z o l a s z o k e l n y o m á s á r a
s z e d e t n é n e k .

É s a z o l a s z o k k a l m i t ö r t é n e n d ?

L e f e g y v e r z e t t e t t e k , s m o s t m e n n e k a z ö k e t
K o m á r o m b a s z á l l í t a n d ó h a j ó r a — k ö n n y e s s z e -
m e k k e l , m e g b á n v a e l h a m a r k o d o t t t e t t ű k e t .

Pest, Pünkösdi hava, 1848.

—Mi lelt pajtás? Olyan fekete vagy, mint-ha egy hétig a kéményben füstöltek volna!?

—Nem csoda, most jöttünk a nagy kaszárnyából, szemet hoztunk.

Szegény fiúk! Szegény fiúk! Ti ugyan megjártatok!

Nem tudom, becsüljem-e elszánt föllépéseiteket, vagy kárhoztassalak benneteket, hogy potsomtságért úgy kitéttétek magatokat!

—Ma reggel egyet a Thurszkyak közül meg akartak botoztatni. Mi ezt megtudva, fölugráltunk ágyainkból és a legegyszerűbb pongyolában lerohantunk az első emeletbe, hogy a botozást megakadályozzuk. — A botok eltörettek, és csak akkor távoztunk, midőn a végrehajtó tiszt szavát adta, hogy a büntetés elmarad. — Ezzel a hivatalba mentem.

Most mondja egyik pajtásom, hogy óra múlva bezeg ott termett egy alezredes, és szörnyen kikelt a törvénytelen lépés ellen. Mert, mind mondá, a botozás nincs eltörülve a sorkatonaságnál. Mindenik nyugodtan hallgatta őt. De midőn azt kérde a jelenvoltaktól, vajjon elismerik-e, hogy törvénytelenül cselekedtek? öten kiléptek és nyíltan kimondták, hogy — nem. Ezeket tüstént őrizet alá vétette és börtönbe vitette. Szegény fiúk!

Nézem est a silány főzeléket, melyre erővel ráfognák, hogy gulyáshús, nézem s csak-úgy bámulom.

Ma aligha szilvára nem kerül a dolog....

Elmondom e közmondásunk eredetét.

Egyszer koplaló nap lévén, kinézek az ablakon; s látom, hogy az ablak alatt egy kufárné szilvát árul. Vettem belőle. És többé nem is volt étvágyam, megbetegedtem.

Azóta ha látjuk a bekövetkező böjtöt, keservesen nevető hangon mondogatjuk egymásnak:

— Fiúk! ma szilvára kerül a dolog!

P e s t, pünkösdi hava 1848

— F e !! F e !! Három óra elmúlt. Készüljenek önök. Mingyárt indulunk — mondja a tizedes.

És lőn öltözködés, készülés, rakosgatás mindenfelé. Egy negyed óra múlva pedig az udvartéren áll sorakozva, szép rendben az egész tüzérsapat. Mindenik komisz. ruhába öltözve, tetőtől fogva a csizma patkóig. Mindenki oldalán kenyértarisznya lég, némelyikén e mellett bőrrel bevont üveg is kacérkodik.

A nap még nem kelt föl.

Indulj!

A csapat megindul, ágyúkkal, trombitaszóval, vígan, de csendesen.

— Hova, hova tüzérek?

— Mulatni! Harcjátékunk lesz a keresztúri mezőn.

Midőn elhagyjuk a várost, megzendül a dal, — dalolva, mulatva megyünk ki a mezőre.

Lássuk mit tudnak a magyar tüzérek? gondolta magában több tiszt, s kijött nézni.

A mezőn sátorok vannak fölállítva — egész tábor kicsinyben. Messze a sátoroktól van a célkör, fölötte vörös fehér zöld színű zászló lobog..

Kezdődik a célbalövés ezerkétszáz lépésnyi távolságról hat fontos golyókkal, és hét fontos gránátokkal.

— Uraim! Önök remekül lönek! Önök ily rövid idő alatt csodás tökélyre vitték. Őszintén megvallom, nálunk alig történt pár év alatt egyszer, hogy valaki a zászlót eltalálta (?) Önök lövéseitől a célkör össze vissza van löve, s magam két ízben láttam a zászlót lefordulni. Önök felségesen lönek.

Ezt mondá előttem egy cs. kir. tüzértiszt. Nézzetek ide és mondjátok még egyszer, hogy a magyar alkalmatlan a tüzeri szolgálatra! —

— Mi az?

— Semmi, — a fülem vérzik; nem léptem vissza az ágyútorkától és az erős hang megrázkodtatott. Midőn t. i. az ágyú elsül, a lőpor erejétől visszarúgodik, s ilyenkor vissza szoktunk lépni, mert a hang különben iszonyú erővel csapódik hallérzékeinkre.

— Már most szagoltuk a puska-, vagy inkább ágyú-port, hallottuk dörgéseit, csak eresszenek csatába, megmutatjuk mi, hogy nem csak huszár meg baka, hanem tüzér is válik a magyarból!

Nyári meleg nap van, alig ha fergeteg nem lesz. De ez nem ijeszti vissza a pestieket, kik csoportosan kocsiznak ki kisdud táborkunk szemléletére. Sok néző gyűlt ide; képviselők, tiszték, és nem csak férfiak, hanem nők is.

Eddig csak céllövés volt, következik a harcjáték.

Vigyázz!

Tölts!

És kezdődik a forgolódás az ágyúk körül. Egyik a tőrös-zacskó forma löveget dugja az ágyútorkába, a másik betolja azt a tömőfával, a harmadik irányoz, a negyedik tartja az égő kánócot, az ötödik az ágyúagy (lafette) karikáiba dugott rúddal segít az irányzónak célba emelni az ágyút. A hatodik löszert ad ki az üteg, vagy másképp löszerkocsiból. Kettő pedig, sőt

három is nyakába, akasztott bőrtáskában hord
lőszert az ágyúhoz —

Első ágyú — tűz!

Eldördül egy hat fontos a jobb szárnyon.
Golyója a célkörhöz siet, ezer kétszáz lépésnyi
távolságra. Az ágyúk ekként állanak:

6- 5. 4. 2. 1. 3. 2. 1.

melyekből a közéső kettő vet- a többi szélsők
sugár-ágyúk.

Harmadik ágyú — tűz!

Második vetágyú!

Ötödik ágyú!

Második ágyú!

Első vetágyú!

Most vigyázzunk.... A gránát repül ... le-
vág a földre... ismét fölrepül... ismét levág...
míg végre ív alakokban ugrándozva (Geller)
mintegy száz lépésnyire a célkörtül lecsap és
megint fölkerelkedve a célkörnek tart....

Most. . . most ... a golyó a célkör legfel-
ső pontjához ér... és... a zászló lehanyatlik.

Éljen! éljen!

Ki irányozta az ágyút? hangzik
mindenfelől.... Az derék gyerek ...

Állj!

E vezényszóra megszűnik a tüzelés.

Előre mozdonyra! — Ülj fel!

A tüzerek kijelölt helyeikre felkuporodnak.

Ügetve indulj!

Az ágyúk gyorsan haladnak, mintha rohanva akarnának ellenséget megtámadni, és ha a trombitahang nem jelentené, mitsem lehetne érteni a következő vezényszóbul:

Mozdonyrul — arcra!

Irányzó tüzelj!

Így foly a tüzelés egy két óráig. Örömittasan beszélgetünk egymással, mint-ha a legdicsőbb csatát nyertük volna. Egyik tisztünk majd egy arasznyit nőt, a másik szólni alig tad, egyiknek majd a kényei hallanak, a legutolsó pedig szeretne mindenkit rendről rendre megcsókolni, mind — örömükben.

Tűzmesterünk ma alig fér a bőrébe, mert mi tűrés tagadás benne, ő fáradhatlan volt a tanításban.

Hej! mikor egyszer második szám voltam... soha sem felejttem el... Ő mutatta, hogy kell az ágyúhoz lépni s a tömőfát tartank. Én nem tudtam mindgyárt utána cirkalmozni azokat a tempós lépéseket.... Ekkor ő kikapta kezemből a tömőfát, összeszidta azt a téntanyaló teremtesemet, és egy kettő — három — lépésekkel az ágyúhoz ment, egyengetve lábát annak rendje módja szerint. Így tanított minket ő. Türelmét nem veszté el soha, mert ő mind ezt a hazáért tette. De mindent is a házért tett ő. Ha szólt: a hazáért szólt, ha három lépést csinált: a hazáért emelte meg lábát... mindent és mindig a hazá-

ért... még akkor is, midőn bennünket néha napján le lekapott. — Nem egyszer mondta ő nekünk akkoriban, hogy ha ő állna a kormány élén, először is azt tenné, hogy minden újságot letiltana, mert úgymond, nagyon sokat hazudnak. — Természetes, hogy ezt is a hazáért tenné.

Ilyen ember ő, az én volt tűzmesterem; mokány gyerek — de jó katona.

Jön a forgósze! Nézzétek csak azt a porfelleg! De alig hogy kimondom, már itt is van.

Soha sem láttam ily vihart. . .

Hol az iroda? hol az istálló?

Nincs, nincs, elvitte a forgósze.

Az irodában, melly egy csinos kis szobát képező hadi-sátor volt, egyik tűzmester épen rapportot irt. De a forgósze elkapta a sátort, s ez rohantában hanyatt vágta a tűzmestert székestül együtt. És nem elég ez, még az asztal is reá fordult téntartástul.

Jaj neked boldogtalan tűzmester! Téged tönkre tettek e dicsőséges napok.

A rapportot, létszámot és egyetmást hóna alákapta a sze! és elforgott vele.

A lovak nyerítve futkosnak szerteszt — a deszkákból készült istállót is elvitte a forgósze! S a szekereszt, ki lova után mert menni, hasra fekteti a vihar, miként hasra fektette azt a kis tüzérgyereket, ki elkésett a sátorba jönni.

Soha sem láttam ily vihart....

Mi valahányan vagyunk, mind a hosszan nyúló fasátor tetejét tartjuk, és iszonyatos gyönyörrel nézzük a borzasztó szélvész, mely hol egy sapkát, hol más valamit sodor magával.

De íme a vihar szünni kezd. csakhogy annál jobban szakad az eső. Ah! be jó most a száraz hely!

Jól hallok-e? mintha rukkolásra trombitálnának.

Igen igen! csak hamar ki a sátorból!

Sorakozunk.

— Menjenek önök szaporán és keressék meg az irományokat. Így szól a parancs.

Elindulunk, ki erre, ki arra....

Az eső folyvást esik, mi meg sétálni megyünk. ... Járunk, kelünk, át ázva, sokszor bokáig a vízben, ki egy sapkát talál, ki egy köpönyeget, ki mást, de az irományok nincsenek sehol.

Már esteledni kezd, mi azomban tovább s tovább haladunk.

Végre a kukorica közt megtaláljuk az irományokat vizenyős állapotukban.

Most hát vissza! És sietünk vissza felé; mindnyájan átázva, mindnyájan dideregve.

Ez kínos éj volt.

Sötétben egymás hátán aludtunk egész éjjel, vagy is inkább fészkelődtünk és nem aludtunk.

Pitymallat után a nap melegítő hévvel
 árasztó reánk üdítő sugárait és mi szárítjuk ru-
 háinkat.

Harmadszor harsog a trombita.

Indulj! kiáltja kedves hadnagyunk, csen-
 gő szép hangon.

Másnap atillám gallérján két ezüst vonal
 látható. Sapkámon vörös szálakkal kevert ezüst
 zsinór tündöklök, bőrhüvelyű kardom markolatán
 színes kardbojt lóg.

Sokkal úriassabb kinézésem van mint előbb.
 Most festek csak igazán!

És elmegyek a ligetre.

A sok fiatal ember, midőn közelítek hozzá-
 juk, felém mosolyog, a közemberek sapkájuk
 széléhez emelik balkezüket, mind üdvözöl, a ki
 csak lát.

Hja! úrrá lettem — káplár vagyok!

Pest, 1848.

A bán tábora közeledik Pesthez.... Egyik
 Űteg a másik után vonul elébe... Én is elbocsát-
 tatásomat kértem a haditanács elnökétől, hogy
 táborba szólhassak most; visszatérek a laktanyába.

Az újépület udvara tele van műkedvelő tűzérkekkel, kik a várost szükség esetében védelmezendő erősen tanulják az ágyú-kezelést.

— Kossuth mutatott rá példát, őt követte számos képviselő és tömérdek fiatalember. — Mindenik gyorsabban, mindenik jobban akarná megtanulni a gyakorlati tüzérséget.

Én is kirendeltem egy ágyúhoz, nyolc képviselőt tanítani.

Kezdjük a gyakorlatot.

Egyik, kinek legpotrohosabb hasa van, magára vállalta az irányzó szerepét, de mikor a gyutacs-táskát dereka köré akarná kötni, sajnosan tapasztalja, hogy annak szíjai rövidebbek, sem hogy terjedelmességét körülövezdzhelnék.... Minden ember mosolyog.

De ugyan mit is keres az ágyúnál egy ily, cifra beszédhez szokott táblabíró?

Nem családos ember való az ágyúhoz, hanem le nem kötött állású, elszánt ifjú.

Azonban lássák ők. Csak arra vagyok kíváncsi, mint fognak ezen testes úri emberek az ágyú alá bújni, ha a vontató kötelet kelendő föltekergetni. — És hogy fognak — lehajolni a földig ínidőn föl kell mozdonyozni, és ölbe fogva ketten-ketten, a karikákon át keresztbe vont rudat, fölemelni — agyánál fogva — az ágyút.

De ők nem tágítanak. Erőnek erejével tü-zérekké akarnak lenni.

Foly a gyakorlat, a hogy úgy. Némelyik csakugyan megtanulja ezt a boszorkányságot.

Szép! Igen szép! —

Vége a gyakorlatnak, — most ki a budai sáncokhoz!

A budai téglavetőnél gyorsan serényen foly a munka. A legválogatottabb társaság van össze csoportozva. A férfiak ásnak, vagy telt talicskákat tolna, a nők szakajtóban, vagy kosarakban hordják a földet — fáradatlanul, izzadva, a legnagyobb hőségben. Lesz sánc a téglavetőtől a Gellérthegyig.

Foly a munka gyorsan, serényen, tréfa és enyelgés közt... Rajta rajta!... Midőn beestelődik, csoportosan vonulunk vissza Pestre — beszélgetve, szivarozva, közbe-közbe egyet da-lolva. Soknak ásó vagy kapa elménckedik a vállán. Én egy mezei virágot tűztem karomra, káromra. ...

— Látja ön azt a hölgyet ott a páholyban?

— Csinos. Hogy híjják?

— Nem tudom. Egy órával ez előtt földet hordott a sáncokra — én töltöttem meg egy-párszor a kosarát.

— Dicső hölgy lehet!

— Hát mikor mentek?

— Tudjuk is mi azt? Egyszerre ki fogják adni a parancsot az indulásra, és néhány óra múlva megyünk. Ez katona dolog.

— Kik a negyedik hat fontos üteghez tartoznak, készüljenek az indulásra! Így szól a parancs,

— Készüljön ön is, el fog menni mint irányozó, mondja a kapitány.

Pest!-----

A Dunapart telve néppel, az ablakok telve nézőkkel— A Dunán gőzös áll, a gőzöson ágy ák, az ágyúk közt mi.—

Majd mindeniknek van valakije, kitől végbúcsut vesz, ki őt könyes szemmel kíséri a gőzözsre. ... Engem nem kísér senki,... felém nem lobog fehér kendő a partról....

Fölállok egyik ágyúra s egy oszlophoz támaszkodva, keresztbe font karokkal és komoran jártatom szemeimet végig a hemzsegő néptömeg, a könyes arcokon, a fehér kendőkön. Lelkem elborul....

Harmadszor csengetnek... a gőzös indul.

Éljen a magyar! harsog a gőzöson, s az élénk kiáltás viszhangzik a nép ajkain... éljen! éljen! rivalgások közt fojtódik el a hang, és a

legszentebb érzések gyöngyei gördülnek le az arcokon.

Isten veled Pest! Isten veletek szüleim a messze távolban.....

Nem sokára győztesen térek vissza — talán... vagy lehet, hogy soha többé...!

Az éljenek mindig távolabbról hangzanak.

A gőzösön fennen lobog a zászló... minden suhogása meghallik, oly hallgatagság uralg rajta...

Én egyik ágyún állva és egy oszlophoz támaszkodva, keresztbe font karokkal, merevült tekintettel függök az elfutó házakon.

Csepeleziget 1848

Elértük a Csepel szigetét.

S miért jöttünk ide?

Hogy az ellenséget ne engedjük a Dunán átkelni.

Hóvaszeva — hujsze! ... Hóvaszeva — huj szel...

Micsoda nyelv ez?

Nem látod? a hajóslegények ágyúinkat vezénylik le a gőzösről.

Tököl i. ...

Tökölben vagyunk.

— Mi bajod pajtás? oly halavány vagy,

mintha, most ettél volna először életedben vöröshagymát.

— Reggel, midőn az ágyúkat levontattuk a hajúról, a nagy esőben átfáztam — kilelt a hideg.

— Gazda! Van-e vörös bor a faluban?

— Van uram, — négy krajcár iccége.

— Hozzon egy üveggel, az isten áldja meg.

— Minek neked az a vörös bor?

— Minek? Hát törött paprikát teszek bele; meg iszom — és kikúráltam magamat.

Ágyban fekszem, egészen dunyha alá temetve s izzadok, mint valami jóra való nemzetőr, midőn táborba száll; mint azon nagyra termett férfiú, ki vezetve az ő népét egy pocsétához ért; kiakarván pedig kerülni vitéz seregével a pocsolyát, borzasztóan törte zúzta agyát, mit vezényeljen hogy emberei kétfelé oszoljanak. S midőn zavarodása egészen átizzasztotta, hatalmasan elkiáltá, hogy:

— Szakadj meg!

Egyik vitéze azonban tréfa nélkül értette a dolgot s visszafeleselt:

— Szakadjon meg az úr!

A leáldozott nap végsugárai is elhaltak a szőlő dombon, mely alatti rétségen mi táborozunk —

A tüzek elhamvadnak... a víg dalok elhangzanak ... a kis tábor nyugodni készül...

Én is egy terebélyes fa alá vonulok, hol

néhány társam szalmára dőlve, s fejüket kis podgyászukra fektetve — édesen alszik...

Éjfél már elmúlhatott... az út fáradalmai, a késő éj, a borús — idő álmosná tőnek... de hova feküdjem, mikor a föld mindenütt nedves, s az eső nem akar szűnni?

Ej! itt a tűz, a lángheve fölszántja az eső-cseppeket —

Mi a patvar lelte ezt a fiút?

Már mint engem.

Olyat — olyat rúg álmában, mint egy vad szamár.

Lábam közel talált érni a tűzhöz, oly közel hogy csizmám becsületesen tűzbe jött. Föl-ébredtem.

Alattam tócsa van, ruhám egészen sáros lett; hátam csupa víz; elől köpenyem rókát fogott; bajszom szakállam megperzselődött! — Szépen vagyunk.

És még — most is esik!

— Káplár úr! Tessék egy kis pálinka, jól dukál a gyomornak.

— Köszönöm barátom, nem jár belém a szeszes ital.

— De csak igyék, hisz látom, most is dide-reg — majd kimelegíti ez. No tessék, no!

— Megpróbálom.

Hozzá kell szoknia, káplár úr! Ilyen hideg őszi időben ez tartja a szusz a katonában.

— Ide vele!

Nézd azt a házat, tulajdonkép nem is ház az, hanem galyokból és nádból készült gunyhó. Ebben lakunk mi. És pedig igen kényelmesen. Szélessége másfél öl, s mégis két sorjával fekszünk benne, úgy hogy midőn igazság szerint lábainknak egymással farkasszemet kellene nézniük: átellenesünk képe körül botorkálunk csizmáinkkal; így tehát össze kell zsugorodunk, mintha valamenynyien kurta vasra volnánk verve; — ez különösen jól esik nekem, kit a természet tisztességes góyalábackkal áldott meg.

A gunyhó mellett köralakú árkolat van, az ennek közepén meghagyott s gyepvel borított földréteg gömbölyű fellegvárhoz hasonlít. Azonban nem fellegvár, hanem asztal, melyen délben ebédelni, este pedig tüzet rakni szoktunk. S míg ágyúink a dunaparti sáncokban lesik az ellenséget, körülüljük a tüzet, dalolunk, egyet-egyert kortyantunk, beszélgetünk és szívarozunk, a leges-leghosszabb nádszálát használván —teljes kiterjedésében — szópókának. —

— Hallották már önök a jó újságot?

— Halljuk — halljuk!

— Pákozdnál ütközet volt....

— Éljen!

— Mondják, hogy Jelasics bán kérdezte volna a parlamentairtól: nem francziák-e ama vörös zsinóros tüzérek? S midőn ez azt felelé, hogy: azok magyar honvéd tüzérek; csodálkozással tudakold: mióta tanulják a tüzérséget? Az ezredes azt válaszolta, hogy néhány hét óta. Erre a bán félig elfordulva azt mondá: ha ezek néhány hét alatt ennyire vitték, szeretném őket fél év múlva látni! —

Igaz-e nem-e? nem tudom.

Majd mindenikünknek köny tolu a szemébe ... az isten se vegye bűnül, ha most kitör belőlünk a fájdalom, — hogy ott nem lehattunk!

Átkelünk a Dunán, a túlpartra érve Görgei jön hozzánk.

— Hol van a hadnagy úr?

— Túl van még a többi ágyúval, — mondják neki.

— Hát az altisztek közül ki van itt?

— Parancsoljon ezredes úr!

— Ezen ágyúknál nincs rendes szeke-részet?

— Pesti fuvarosok vontatják ágyúinkat ez-

redes úr; mert az volt mondva, hogy ágyúink gőzösön szállítatván a szigetre, itt a Duna par-
ton fognak állandóul kiszégeztetni; ha pedig ez
szükségtelemmé válik, ismét gőzösön szállíttassa-
nak vissza.

— Ezen ágyúk nem fognak visszamenni.
Majd megkapják az útitervet. Mondja meg a had-
nagy úrnak, hogy Kálozdon kap lovakat. —
Hány fuvaros van önökkel?

— Bizonyosan nem tudom, gondolom —

— Gondolom — nem tudom; — ezt kell
hallanom mindig! miféle altiszt ön? ...

Az angyalát! hogy lekapott, . . . mintha
nekem irányzó létemre mindent kellene tudnom.
Pedig még a napokban, mily szépen beszélge-
tett velem.

Hitvány egy fészek ám még ez az Adony is.

— Alázatos szolgája! — Különösen örven-
dünk! Régen nem volt szerencsénk — eső ur!
Hogy vitte volna el kigyelmedet a forgószél! —

Sötét, esős, hideg éjszakánk lesz.

— No hiszen látunk megint komisz világot!

— Ej ne búsulj pajtás! Van itt egy ódal-
vást fektetett ladik, ez egész fal, melynek kissé
előrenyuló teteje is van — majd meghúzzuk ma-
gunkat. Elénekelhetjük ám ott mit az egyszeri
mester énekelt:

Kirie! kirie! kis kápolna,
 Kidúlt bedült az oldala —
 Bele jár az istennyila.

Később árkon bokron keresztül bejutunk,
 egy halászházba... . Benyitjuk az ajtót: épen
 kukoricafosztás van ...

Nem mondok többet.

* * *

O z o r a

Ozorára értünk... én lankadtan, betegen.

Nyugágyon fekszem. Körülöttem a szép-
 házi kisasszony forog s a női szív leggyöngédebb
 részvételével kérdezzeti, mi bajom s mit szeretnék
 enni?...

Az a becsinált jól esett. Hej pedig a becsi-
 nált legkiálthatlanabb étel előttem! Gyermekek-
 koromban mindig avval tartottak, mert akkorá-
 ban sokat betegeskedtem.

Eh! fölkelek — hisz' én már egészséges
 vagyok?

Menjünk a kasznár úrhoz, fia deákkori is-
 merősöm, látogassuk meg.

Kasznáréknál szép kisasszony is van ám.

Mondja az én — szinte szép — ápolóném.

— Oh kisasszony! azért szükségtelen to-
 vább mennünk. Nem a szép kisasszony kedvé-
 ért megyünk oda.

— Ej! nem hiszek én katonának!

— Ne is higgyen kegyed — úgy is ellopják a szívét, mielőtt észrevenné. —

Ozora, 1848.

Kasznár úrnál sok a vendég . . . víg a társaság, jókor jöttünk.

Beszédközben szoba jön az ozorai lefegyverzés.

— Önök idevalók, mondják el kérem, hogy történt az egész?

— A horvátok egészen körül voltak véve a fölkel néptől — vagy, mint a somogyi ember mondja, ke-fő-néptől — előttük pedig el volt zárva az út, mert csak Ozorának jöhettek volna — de itt a híd föl volt szedve. A tábornok tehát látta, hogy menekülnie nem lehet. — Ámbár, hogy az igazat megmondjam, ezen vitéz fölkeltek egy pár ágyúlövésre aligha úgy nem tettek volna, mint nem rég bizonyos nemzetőrök, kik midőn sebes visszavonulásuk közben egyik parancsnok által megtámadtattak, hogy: Mit csináltak emberek? Azt felelék: Futunk uram! mert ott emberhalál is történik, kegyetlenül lönek — mi csak nem tarthatjuk föl a golyót! — De a császáriak kelleténél többet tesznek föl a népfölkelésről; s a tábornok elhatározá, hogy leteszi a fegyvert.

— Azonban tudta, hogy ha azon bősült népnek

adja meg magát, — mit tenni tán különben is restelt — lefegyverzett seregét a legingereltebb dühnek fogja kitenni. S ezért jobbnak látá bevární Perceit — kinek közeledte hihetőleg sokat tett a tábornok önmegadási elhatározására nézve — remélvén, hogy a rendezett sereg óvni fogja a fölkeltek ellenében. Folytonos alkudozások közt addig halasztgatta a megadást, míg Percel csakugyan megjött, s a horvátokat lefegyverezvén, a tábornok várakozásának csakugyan megfelelt.

Mennénk már szívesen — ha az előfogatok itt volnának. Alig várom, hogy elhagyjuk ezt a ringyongy sárfészket, hol az éjjel háltunk.

És bosszúsán lesem az időt társaimmal együtt—indulni mikor fogunk... állván az ágyúk mellett, a falu végén.

De miért zuhanyoztatjuk mi itt a szabad ég alatt magunkat, mikor földél alá is mehetünk?

— Jertek abba a viskóba..

— Benyitjuk az ajtót — s találd, hova térünk be?

Cigány palotába!

Hogy nézett ki?

Elképzelheted. Én, ki a hosszadalmas leírásokat ki nem álhatom, nem fogom elmondani. Elég ha megérintem, hogy benne egy kócos cigányasszony üldögél, s hogy a falon egy rozszant hegedű lóg.

— Van-e urad gyönyörű teremtés?

— Oda kin van, ides urak!

— Parancsoljának velem — itt vagyok —
vitézs tekintetes urak!

— Vedd le azt a hegedűt, oszt' húzd rá.

— Ah! vitézs őrnagy uram — őrmestert
akart mondani a jámbor, de elhibította — csak két
húr van azs hegedűmön.

— Jó lesz úgy is.

— Isten neki na! De csak adnak vala-
micskét az nagyságos vitézs úrfiak?

— Abból nem lesz hiba.

A cigány összeteremt három húr! siralmasan
húzza a vígnál vígabb nótákat, ... a fiúk táncre-
kerekednek, rikogatnak, egyet — egyet hörpen-
tenek . . . szóval mulatnak.... Én szegény csak
nézem őket, mint bolondoznak.

Íme a rögtönzött táncvivalom!

Vége a mulatságnak — itt vannak a kocsik
— indulunk. ...

— Hány óra?

— Tíz.

— Későn érünk Kaposvárra.

Korom sötét az éj... egy lépésnyire sem
látunk.

— Állj! . . . Állj!... Oda van a had-
nagy úr!

— Mi történt? . . . mi baj az istenért?

A mint egyhelyütt az út lekanyarodik, hadnagyunk kocsija — vele együtt, a jó mély árokba dőlt.

— Lámpát! siessen valaki oda, hol az a gyertyavilág látszik! — Hadnagy úr mingyárt oda lesz. — A sötétben mit sem tehetünk.

Itt a lámpa. ...

— Csak emeljék kikérem a kocsit és menjünk, nincs terhes bajom. — Hanem valaki a lámpával menjen-elöl . . . Talán a házbeliek közül valaki szívességből kalauzunk lesz.

Kaposvár 1848

Mint valami szent sírnál, úgy összesereglett a nép ágyúink körül... a kaposiak ezelőtt soha sem láttak ágyút! . . .

Nemzetőreik, kik velünk jönnek, a legnagyobb dicsőségnek tartják, hogy ágyúfedezetre mennek.

Elindulunk ... sok szép, és csúnya szem kíséretében.

* . *

K a n i z s a i út, 1848. Október 3-dika előtt.

K é p z e t e m Pestre visz.

Lelkem előtt az új tér nyúlik el,.. köze-
pén magasan lobog a nemzeti zászló.... körül-
ezrenként gyűl az ifjúság....

Az ifjú harcosokat hullámzó néptömeg veszi
körül; öregek, kik áldó karjaikat nyújtják a hon-
védői felé.... ifjú nők, űk elszánt lélekkel legel-
tetik könyes szemeiket távozandó férjeiken...,
fiatal leányok, kiknek keblében egy-egy sóhaj,
egy-egy fohász emelkedik.. .. és gyermekek, kik
irigyen kacsingatnak a villogó fegyverekre —

Az ablakok zászlókkal ékítvék... s a rajtuk
kinézők virágokat szórnak a daliák közé....

A harcra készült leventék az égre sze-
gezve büszke tekinteteket, emelkedett fővel, ma-
gasztos arccal, lángoló kebellet és ihletett ajak-
kal esküsznek. ... Esküsznek a magya-
rok istenére, hogy zászlójukat el nem
hagyandják, hogy a nemzet szabad-
ságát meg fogják védeni ...

A nép imádkozik. ...

A zászló végig lobog az utcákon ...a tábor
megindul.....

Honvédek, huszárok, tüzérek — egymást

fölváltva vonulnak a zászló után.... tűz, bátorság, harcsvágy sugározván lelkes arcaikon.....

Midőn elvonulnak a nép között, meg-megszorítják kezeiket a hátramaradóknak, s örömittas rivalgásokkal fejezik ki a reményt, a boldog reményt, hogy győzni fognak.

S a fegyverek villognak, a kardok csörögnek, az ágyúk csörömpölnek....

Van a távozók közt egy, ki komoly arccal, merev tekintettel vonul a többiekkel — némán, minden indulatkifejezés nélkül lépegetve ágyúja után. —

A képzelet lángot vet, s a tér változik....

A két ellen vad hévvel rohan egymásra... a kardok szikrákat hányva csörögnek, a fegyverek ropognak, s közbe közbe az ágyúk földetrázó moraja zug....

Sebesültek hanyatlanak a földre, minden jaj szó nélkül: elesettek lehelik ki hős lelküket, de nyugodtan.

A föld vértől piroslik.....

Egy ifjú — néhány levente kíséretében — az ellen táborra ront, egyenesen a táborkarra.

Villám-tekintetével lesújtja a vezér meglepetett.
 környezőit.... Lefegyverzi a vezért... hatalmába
 ejti a megrémült ellentábor.

Az ágyúk elnémultak... a véres kardok
 hüvelyekben pihennek.... a fegyverek hall-
 gatnak. ...

A csatazaj elhangzott....

Csak egy nagy, egy közös sír jelöli a véres
 ütközet helyét, melyben a hősök nyugosznak...
 mely fölött csendesen de szent kegyelettel viraszt
 az emlékezet..

Az egész ország: a boldogság hazája lett...

Az öregek örömkönyt sírnak — az asszo-
 nyok zászlókat készítenek — a leányok koszorút
 fonnak a hősök számára.... .

S a lelkes harcosok, kik elszántan küz-
 döttek szabadságukért, győzelmi mámorukban
 diadal hangokat zengedezve vonulnak be Pestre.

A nép örömittassan, tomboló lelkesedéssel
 fogadja mentőit.....

Az ablakokról szép hölgyek legeltetik sze-
 meiket a gyönyörűen nagyszerű látványon —
 virágokat hintve az elvonulókra... köztük anyyi

érdekes, annyi ismerős arc! Köztük azok is, kiktől és kikhez szebb emlékeim szövődnek....

A győzők közt van egy ifjú — komoly arccal, merev tekintettel — holló fekete paripán, fekete magyar öltönyben, félmagas kerekkelappal, melyen egy szomorfűzág-alakú toll leng — egyik kezében a zászlót tartva, mely a csatában lobogott....

A városház előtti téren diadal emelvény pompáz.....

A nép körülveszi s fennen kiáltja: Éljen a győzelem hőse!...

A zaj csendesül, s az ifjú ajkai megnyílnak:

— A természet egyenlő jogokat adott minden embernek. Hogy állhatnék tehát én — egy ember, minők magatok is vagytok — egy egész nemzet fölött? ... Én uratok nem leszek!

A kedélyek feszültek... a szívek dobognak.. az ajkak némák.....

S jönnek, kik bíbor vánkoson egy arany főveget nyújtanak felé.....

— Koszorúzzatok meg a szeretet virágaival — de el az ily ékszerrel, mely mindeddig a féktelen vágyak babonás talismánja volt.

Csend uralkodik a nép között... ünnepi csend... mint midőn a dörgő fellegekből lecsap a villám, s az ember megdöbbenve hajol meg lelkében, a természet hatalma előtt. ....

Csak egy lányka zavarja a mély csendet, ki ihletett arccal s örömsugárzó szemekkel az emelvényhez jön és koszorút nyújt — a győzelmi vezérnek.

S ő leszáll az emelvényről és lángoló keblére öleli az angyali leányt:— mialatt, áthevült ajkai csak halkán rebegik: Itt a pályabér! ...

Hohó káplár uram! Le az ugorkafáról — kár oly messze eregetni a kantárszárat! ...

Nagy-Kanizsa 1848.

Nagy-Kanizsán vagyunk.

— Tisztelt úri barátom! Hogy mint érzi magát?

— Ha a vörös zsinóros ruhádat nem lát-nám, azt mondanám garaboncás diák vagy.

— Hm!... Nem is hérizálunk mi városok-ban! azért épen nem csoda, ha öltözetünk kissé demontirozva van; miután azon hiedelemben, hogy rövid napok alatt visszatérünk Pestre, valamirevaló ruhát nem is hoztunk magunkkal. — Hanem iszen megálj! még ma írok Pestre, hogy holmimat utánam küldjék. S ha én magamat

kicsípem, vigyázz kedvesedre, mert szentagyse! úgy ki tették a nyeregből, mintha benne se lettél volna. —

— Szeretném én azt látni!

— No megálj. Én téged előtte eldicsérlek— ez a leánynak tetszenék, s megkedvelne engem. Aztán szörnyűséges sopánkodással mondanám: mily kár, hogy ez — vagy az a hibád van. S említenék egy rász tulajdont, mely benned van, de bennem nincs. Ekkor aztán csak egy pár jó szó kell, hogy a leány — titkon — hasonlítást tegyen köztünk, s ihol ni! meg van a rokonszenv.

És, mi a rokonszenv? előcsapatja a szerelemnek.;— Hm — barátom, ily módon ha még annyira szeretne is valamely szép hölgy, úgy kitenném szívecskéjéből inged gallérját, hogy mielőtt észre vennéd magadat, már hoppon maradva csücsülnél kitett szűrődön.

— Talán próbáltad már?

— Becsületemre! tehettem volna — de nem tettem. —

Egyébiránt, hogy igazságos legyek, oly hölgnél, ki egy férfinak egész belvilágát — szellemét felfogni képes, ez nem áll. Hanem, beléd csak nem fog ily mély kedélyű nő szeretni?... Ne dühösködjél — hisz. igazmondás nem emberszólás. Azt mondja a magyar.

— Eredj a pokol —

— Nem oda, nem! hanem Csáktornyára.

— Vége az arszlánkodásnak! Örülj kedves polgártárs — elmennek nyakatokról a katonák!

Csáktornya.....

Képzeld magádnak egy kisebb és mellette egy nagyobb szobát Hány ölesek? nem tudom — még nem jutott eszembe megmérni.

A kisebb szobában a hámgazda lakik, ki tulajdonképen izraelita, becses nejével s vagy három apró gyermekkel, kik közül az egyik beteg lévén, folytonosan rikácsol. —

A nagyobbik szobában vagyunk mi — négy tüzér, s mintegy nyolcz baka.

A bakák galibáskodnak — a gyermekek félelmükben elsivítják magukat — a vén asszony veigeschriet kiabál, nyikorog és minduntalan hozzánk jön panaszra.

Az ablak alatt fegyverzörrenés hallik, jobb volna a föld alatt lennünk, mert ilyenkor házi asszonyunk mindig azt gondolja, hogy megint neki hoznak katonát; s Aeneas, mikor pokolba ment, őseit látogatni, nem hallott oly jajveszékést, milyet ekkor mi hallunk.

Kimennénk — de hova? sár van mindenütt. S egész Csáktornyán csak három kisasszonyféle

van, ennyi természetesen kevés— Volt-e vagy lesz-e több valaha? a jó isten tudja!

Kandikálj be az ablakon — ebédelünk. Cseppet se genírozd magad, nem tart soká.

Először is hoznak levest, igazi néven forró vizet, ez után babot, melyen egy kis húsdarab szomorkodik; hozzá kukoriczalisztból sült kenyéret adnak, melyhez képest a maréi, angyali edel.

Kedves egészségére!

Azt gondolod az a vén satrapa csinálna még valamit drága pénzért? — —

Isten ments....

Hej! csak legalább egy kis szilvánk volna!...

— Gyűjtsunk rá.

Föl! Föl! Fegyverre!

Hamar! Hamar — szedjük össze magunkat és siessünk ágyúinkhoz....

Az én ágyúm a várkastya azon szögletén van fölállítva, hova a tisztartó lakának egyik ajtaja csak néhány lépésnyi távolságra van.

Ide jön a megrémült tisztartó fiatal leányával s együtt nézzük a nagyszerű jelenetet, melynek színpada az előttünk fekvő város.

A harangokat félreverik, az ablakok kivilágítvák, s a dobok viharszerű pergését egy egy puska lövés kíséri....

A katonaság csoportosul....

De miután az egészet a jeladó ágyúk részéről egy lövés sem előzte meg, hihető, hogy csak vaklárma.

Nem is más.

Most értünk volna még csak reá beszélgetni, s az öreg úr alunni küldi a lányát. —

Tisztartó uram! kár volt azt a fiatal angyalt oly hamar elküldeni, legalább gyorsabban múlt volna el az idő — nekünk is, meg neki is.

Hátha most a nagy fölgerjedés után majd nem tud alunni, s a csendes magányban egy tüzer képe fogja elméjét nyugtalanítani?

— No fiák! hogy esett ki az ütközet?

— Hát ti nem voltatok ott?

— Mikor egyszer ütegünket máig sem tudják becsületesen felszerelni — mindig olyan vén-asszonyoknak való szolgálatot teszünk.

— Igaz! Én is hallottam, hogy ti állandóan a várban maradtok őrségül.

— Nem ette meg ... Inkább csapjon a menydörgős mennykő minden ágyúnkba.— Még csak e hibázott! —

Hanem hogy az ütközetről szólják biz ez

kuruc kis kirándulás volt abban a ronda időben. — Vezérünk ügyes felállításával elhitette az ellenséggel, hogy kétannyian vagyunk, mint valóban voltunk, s Percel rövid ellenállás után bevette F r i d e a u t.

Sötét az éj... talán le is keveredhetnénk a szalmára?...

Ezen okoskodás egy elhagyott korcsmában száll meg, melynek ajtaja előtt lesben áll az ágyúm, s hol, míg egyik tűzér őrködik, én a többivel meghúzom magamat .....

— Vegyük le azokat az ablaktáblákat — jók lesznek paizsul a szél ellen...

Az indítvány keresztül megy, — a táblákat azon oldalunkra fektetjük, hol a légvonal pajkoskodik, és segítve van a bajon—

De még ilyen paplanom sem volt ám soha! legalábbbb mióta élek, nem!

Úrrá lettem! — A mennyiben úrrá lehet egy oly tűzmester, kinek lova nincs.

És én ilyen tűzmester vagyok.

Föülök az ágyúra s így masírozok ki ezen kukoricza kenyeres Muraközből, honnét bennünket a vízáradás kiszorít, mint valami ürgét

Oh boldog emlékü iroda ...

Tehát megint irodában vagyok!

Dolog elég van, mert az alezredes fáradhattam És sokat tanulhat tőle az ember.

Jelenleg egy haditervet készít; miként volna legcélszerűbb az országot mind a kilenc oktálróli támadás ellen védeni. De ezen tervnek részleteit — legnagyobb sajnálatomra — nem tudom.

Továbbá felküldött a kormánynak egy tervet a hadügy szervezetét illetőleg. Szerinte minden férfi, ki alkalmas, tartoznék katonáé kodni.

És pedig akképen, hogy három katonai osztály volna, melynek valamelyikébe tartoznék minden arravalé férfi. Az első osztályba tartoznának a fiatal emberek húsztól egész huszonnégy éves korukig, a második osztályba a huszonnégytől egész harmincz éves korig; a harmadik osztály a harminctől egész ötven éves korig.

Az országnak fel kellene osztatnia több hadmegyékre, melyek a főparancsnokságtól, vagy hadügyministeriumtól függnének; s mindenük hadmegyében, kik az elsőosztályba esnek, rendes katonai szolgálatot tennének, s minden évben egyszer — valamely kitűzött téren — hadi gyakorlatot tartanának. A második osztálybeliek nemzetőri szolgálatot tennének, s minden harmadik évben jönnének hadi gyakorlatra. A

harmadik osztálybeliek pedig minden hatodik évben jelennének meg a harcjátékokra. — Mar gától értetvén, hogy ki egyik osztályból kivénül, az a következőbe soroztassék.

— Pompás eszme!

— Most pedig utoljára figyelmissé tette a kormányt egy ostromtervre, melyet évek előtt mint mérnöktiszt készített, s melynél fogva A rad várát rövid idő alatt be lehetne venni.

— Jeles ember — az tagadhatom.

— Igaz. Egyébiránt — köztünk legyen mondva — ő remek haditerv készítő, de nem hiszem, hogy a kivitelben is oly ügyes volna.

— Akar-e ön velünk jönni?

— Hova alezredes úr?

— A horvátok betörték Muraközbe. Már a tábornok csatázott is ellenök a balszárnnyal Légrádnál, és nagyszerű csatát vívott — a vízen át. —

Az éjjel én fogok támadást intézni — természetesen a tábornok tudtával — ellenök. Meg tudtam, hogy itt Dobri alatt is cirkálnak a Mura túlsó partján. — Remélem, becsületet szerzek a jobb szárnynak. . .

— Elmegyek alezredes úr.

— Mi baja önnek? Úgy lászik rossz kedve van.

'—Haragszom, alezredes úr a horvátokra.

— Miért?

— Hogy úgy szó nélkül elfutottak, — szinte szégyenlem.

— Hja!... Nem kaptam több kompot annál az egynél, s míg ezen átvonultunk, észrevették bennünket — és elillantak, még a huszárok sem érhatték utól. —

Mért nem maradtak legalább egy kis ideig veszteg, hogy egy pár lövést tehattünk volna.

Alsó-Leadvá 134\$.

Alsó-Lendva! Alsó-Lendva!

Hát ennyire kell jutnia szegény árva fejeknek a te falaid között!

Két napja, hogy itt vagyok s még szállásom sincs.

Lett volna pedig az erdőmesteréknél, hód szép kis leány van. Hanem éppen azért, mivel a háznál szép kis leány van, kitárt egy arszlántiszt, egy átkozott baka!

Adta... Jobb volna bizon kerülgetni a pocsétát, de nem azt a gyenge kis lányt! —

Csak azt bánom, hogy engedtem!... Most se itt, se ott!....

Két napja hogy itt vagyok, 8 mindig juratuskodnom kell.

Tudod-e szentem, mit tesz ez a szó juratus pesties értelemben?

Fiatal ember, ki a szállásból kifogyott s barátjához megy hálni.

Patvarián van pedig — ha ruháról van a szó — annyit tesz, mint: zálogba vándorolt!

Mind ezt tudni — igen épületes dolog.

Tudja isten! Valahány tisztartó van a világon, mindeniknek van egy két leánya — már a milyen, olyan, de csak leány az. — Kive vén az alsó-lendvai tisztartót. Ennek is csak azért nincs leánya, mert — nincs felesége. Mi ugyan nincs is rendjén. Legalább mikor majd egy öreg nádiveréb lesz belőle, volna ki körülötte forgólódnék. S aztán, hol egy takaros leány van, oda csak hébekorba egypár fiatal ember is el-elvetődik! —

Hanem hogy tulajdonképen arra tájék miről szólni akartam:

Van Alsó-Lendván egy nyugalmazott tisztartó; s ennek — a mint illik is — egypár derék leánya, kikkel én, náluk lévén egyik barátom szállásolva, jól elszoktam mulatni.

— Én két hét alatt az aradi tábor parancsnokságát veszem át — akar ön hozzám jönni?

— Ezer örömmel, alezredes úr!

— Tudja mit! Én ki fogom eszközölni, hogy ön hat héti szabadságot nyerjen gyógyítatása végett. Menjen ön Pestre, s ha egészsége helyre állt írjon nekem. Lesz gondom rá, hogy ön táboromban egy üteget kapjon.

Ha Aradot bevettük: Temesvár alá megyünk. És ha a szerencse szolgál, a farsang végével Temesváron táncolunk... Akkorára csak ön is eljárhatja a csárdást?

— Alezredes úr! Csak akkor leszek még— legény a csárdában!

— Pajtás! mielőtt elmennél, írdál nekem néhány emléksort. Tudod — oly jól éltünk együtt; megosztva bút, bánatot, nyomorúságot és örömet....

— Meglesz; menj át — beszéljess a kisaszonyokkal, addig megírom .....

Kocsin ülök, a kapitány és főhadnagyommal együtt, kik szinte elhagyják Percel táborát, kiképzett tehetségeiknél fogva más magyar seregnél keresendőek alkalmaztatást. —

Kocsin ülünk mind a hárman, körülvéve

az egész üteg egyéneitől: s baráti kézszorítások,
 éljenzések és szerencsekívánatok közt indulunk
 — Pestre.

— Főhadnagy úr! Most városban vagyunk
 — főveget kellene venni.

— Vegyünk kalapot.

— Minőt?

— Vörös tollasat.

— Nem bánom .....

A kanizsaiak csak néznek — soha sem
 láttak kalapos katonát

Kanizsáról egy hajtással akartam
 Pestre repülni — a gondolat szárnyain, de
 ineg nem állhatom, hogy Fehérvárott ne
 mulassak egy kis ideig.

— Barátom! Nézze mily gyönyörű vörös
 szalag ez! — Mondja a főhadnagy egy bolt előtt.

— Igazán szép.

— Tudja mit?

— Na?

— Ha már tollas kalapunk van, vegyünk
 ily vörös szalagot is. — Keresztül vetjük vál-
 tunkon, mint a segédtsztek a hadövet szokták.

— Ön annélkül is olyas segédtsztféle volt.

— Vegyünk.....

Az a két kis barna leány nem győzi eléggé elmondani, mily jól áll.....

Igen!... Ilyesmi most bolondság volna — de azon regényes világban oly szép, oly költői volt....

Pest, 1848.....

Ah Pest!

Azt gondoltam: hogy a viszonzítás leg-szebb örömei várnak rám falaid közt, azonban csak keserűséget érek .....

Eláll bennem a gondolat — — honnan veszi magát ez a sok tiszt, mikor itt alig van katonaság?...

Meg ez a sok foglalatosság nélkül hencegő fiatal ember! .....

És még ők ezen frakkba, vagy honvéd-tiszti ruhába bújt s borzasztó fülreszelőkkel kideszkázott nyakú bábuk — ők nézik le az embert, ha kissé meglátszik rajta a tábori por.

Te barátom! mond meg nekem: mit keres itt ez a sok tisztecske!

— Semmit. Katona soha sem volt; egyszerre hadnagygyá lett, s jobbnak találja a fővárosban mulatni, mint a táborban fagyoskodni és puskaport szagolni.

— Úgy! — És a kormány hagyja

ezen nyomorult országcsalókat itt szeme láttára henyélni, midőn rájuk másutt szükség volna?

— Ez még semmi! Láttad volna novemberben, és még ezen hónap elején is mennyi honvédtiszt volt itt — csakúgy hemzsegett. De jött ki egy rendelet, mely szerint mindenki zászlóaljához parancsoltatott s melynél fogva sokan eltsztultak. Hanem azért van még itt elég. Egyik betegnek mondja magát, másik egyéb foglalatosság ürügye alatt ... szóval: a kormány rendeleteket bocsát ki távozásuk iránt és fenyegetődzik: ők pedig föl alá járkálnak az utcán és fenn hordják az orrukat.

— Ez szép! Gyönyörű erély a kormány részéről!... És tudom, ezen har szontalan naplopók itt a tűzhely mellett, rövid idő alatt századosokká fognak kineveztetni, míg a táborban küzdők közt semmi előmenetel! Azon ütegnél, hol én voltam, mennyi művelt ifjú van, hány mérnök? — September vége óta táboroznak, a legügyesebb katonák, s nem tudnak káplárrá lenni!!..

Görgei hátrál... A kormány aligha el

nem hagyandja Pestet... mindenféle a kínos feszültség beteg leheletét szíja be az ember.

Én elhagyom Pestet — ezen barátságtalan, rekkenő légben nem akarok megfuladni....

Isten hozzád másodszor is!...

Én az első üteggel, mely kiindul, elhagyom Pestet akárhogy!...

— Jer velem! — mondja egy hadnagy — én holnap indulok félüteggel.

— Hová?

— A Bakonyba.

— Kuruc élet lesz ott, a hegyvidéken a hideg télben — de elmegyek. Szeretem azt a cifra életet. A nélkül is ismerem Bakony vidékét.

— Úgy hát szedd össze sátorfádat, mert holnap indulunk.

— Hanem te Pista! Kijöttünk Budáról és én még egy mákszemnyi embert sem látok körülünk. Hát csak az ég a fedezetünk?

— Csákváron találunk vagy harminc gránátost a koronaörségből és szintannyi Vilmos huszárt.

— És...?

— A többi magunk fogjuk toborzani. — Fehérvárott, Veszprémben, a Bakonyban mindig zeneszóval járunk. Meglátod, meny-

nyien gyűlnek majd t o l l a s pántlikás csa-
patunkhoz!

Ne neked Csákvár! — De azért meg ne
ijedjete am jámbor lakosok.

Mi történik, hová az ágyúkkal?

Eh! őrnagyunk követelte a csákváriaktól,
hogy adják ki a fegyverestül megszökött ön-
kényteseket, de ők hímeztek hámoztak. Az
őrnagy tehát Csákvár összelövetésével fe-
nyegeti az előjáróságot, ha őket három éra alatt
ki nem adják.

Azért megyünk mi most az ágyúkkal a
város három végére.

Hm!

Az egészben legszebb az, hogy maguk a
csákváriak közül számosan velünk jönnek —
nézni!

Haza haza, a csákváriak kiadták a szöke-
vényeket fegyvereikkel együtt. Már be is soroz-
tatnak csapatunk közé.....

Ne neked önkénytes!

— Írjon ön a tegnapi eseményről egy tu-
dósítást a honvédelmi-bizottmány elnö-
kéhez, és hozza hozzám aláírás végett. Aztán

gondoskodják előfogatról — elfog menni Pestre,
mint futár.

— Tüstént megírom, őrnagy úr!

Az elkészült levéllel kocsira ülök, s inkább
repülök, mint megyek P e s t felé.—

Nem kell étel, nem ital — éhen szomjan
sietek — egyik kocsiról le, a másikra föl —
dehogy késnék egy percet is....

Hja! Én futár vagyok.

És — és... esti hét órakor a pesti szín-
házban akarok lenni..... Pszt! Ezt csak úgy
súgom, miként azt is, hogy alezredesemtől a
Kossuthnak szólón kívül, más levelet is
viszek...!

— No ne nézz oly furcsán, mintha azt
akarnád mondani: — Te csúf!

Hisz ennyit tán csak mondhatok — annél-
kül hogy férfiatlan fecsegővé válnék.

Különben is, ha szabad a megholtaknak —
mintegy hátuk mögött — szívredőikbe nézni,
mért ne volna szabad — lovagiatlanság nélkül—
szemtől szembe, az élőkrül is valamit mondani?..

Még is rázod fejecskéd?....

Tüzes villám! ha én saját szívkalandjaimat
szőrül szóra bizalmasan mind elsorolom: nem
mondhatok-e annyit alezredesem felől, hogy ő —
szerelmes volt!.....

Pest, 1818.

— Itt vagyok — megjöttem.

— A mint megfogadtam — este hét órakor a színházban valék. Másnap reggel a tudósítással Kossuthhoz mentem. Halvány volt, és homlokáról olvashatta az ember, mennyi gond terheli. — Feleletet csak este felé kaptam.....

Fejérvár

Késő este visszaértem Fejérvárra, hol avval biztattak, hogy a magyar csapat Palotán van ugyan, de oda egyenesen ne menjek, mert Fejérvárról Palotára vezető úton ellenséges lovasok portyáznak. — Nagy vargabetűt csinálni nem volt kedvem, nálam lévén azonban szerencsémre egy civil öltönyöm — mely a nehéz napokban is kikerülte a zsidó raktár örvényét— azt felöltém, és íme ide értem, annélkül hogy egy csepp ellenséget is láttam volna....

A futári jöttem-mentem költségjegyzéket nyújtom át. —

— Mennyi is mindössze? szól a fizető tiszt.

— Tizenhárom forint.

— Rám néz — s kifizeti a mondott összeget — pengőben.

— Nem pengőben, hanem váltóban.

De már erre szintén mosolyog, s midőn a tizenhárom váltó forintot átnyújtja, ilyes valamit olvasok szemeiből: Nem ment el az eszed?

Hm! Mit tudtam én, hogy a futárnak négyannyit lehet fölszámítani egy napra, mint a mennyit költ — és hogy a futárnak, ha a „Magyar király”ból Kossuthhoz megy, még bérkocsidíj is jár. ....

Őrnagyom megjött... s megindítja kis táborát Fejérvár felé....

Estefelé jár az idő... s mi — e maroknyi nép, mely azonban napról napra szaporodik — ellenségtől fenyegetett úton haladunk....

Minduntalan megállunk, várva a cirkáló huszárok jelentéseit .....

Soha ily borzasztó unalmas utat! már tíz óra s csak Inotán vagyunk....

Inota Palotától félóra járás.

Itt megállapodunk, s az őrnagy előőrsöket állít ki. És várva várjuk a tudósítást Fejérvárról.

Sötét az éj... a borzasztó hidegben csak úgy remeg testünk.... s ráadásul az erős szél is becsületesen arcul csapdos bennünket.

— Orvos úr! Tudja mire jó ez?

— Na?

— Majd egykor — elbeszélni.

— Igaz — igaz; — mond az orvos, oly savanyú képpel, mintha épen azon jóféle borból ivott volna, melyet a karponai hegyről — mint mondják — tarisznyában szoktak a tótok haza vinni.

Lódobogás.....

Huszárok jönnek....

— Jelenteni ’ássan főstrá’ mester uram! Az a parancs, hogy tessék Veszprémbe vonulni, nehogy az ellenség útját elvágja.

— Hát huszár bátya! hogy áll a világ? — kérdi némelyik — veszettek úgy-e?

— Rosszul vagyunk — csúnyául! — Hej!... ki ma ott.... ordinánckáplár volt —

Pogány mondás úgy-e? de hisz egy harcfőtől csak elhallgathatod, ha mindjárt egy udvarlótól nem túrnéd is.

Tehát vissza — Veszprém felé! a sötét éjben, a zord időben....

Szegény orvos! aligha át nem fagy a bundád. —

Meglássuk mily jeleit adandják vitézségüknek a veszprémiek....

— Igaz hogy az ellenfél Városlődön van?

— Igaz.—

Városlőd Veszprémhez postaállomás.

Most estefelé, midőn az ágyúk körül egész csapatunk összesereglett, az őrnagytól egy népcsoport majd nem erőszakosan követelte, bogy ellent álljon. Az őrnagy kinyilatkoztató, miszerint noha az ellenség nem nagy száma, mindazáltal csekély csapatjával ellent nem állhat. Amúgyis földadata, nem fogadni el nyílt csatát, hanem minden oldalról nyugtalanítani az ellenrészt. Azonban, ha a nép fölkel s kis erejét támogatandja, ütközni fog. Meghagyván azt is, hogy választandó tisztjeiket neki még ma bemutatassák. Ha jól tudom, a rendezéssel is megbízott valakit — ha eszembe jutna a neve....

Majd elválik holnap reggel, mily mélyen vert keblükben gyökeret a lelkesedés.

Bakony, 1849.

Új év napja van.

Mi már mindnyájan rendben állunk, de a tegnapi vitézek mint látszik jobbnak látták templomba menni, mint csatázni.

Miért is?

A csata hevében, a sebes mozgásban nagyon kitalálnának melegedni — s hozzá az irtóztató hideg — mily könnyen meghülhetnének!...

Különben nem is családos embernek való a csata, hiába!

Itt szó sincs az ellentállásról — indulj!

S bevándorlunk a hegyek közé, — a legregényesb vidéken:

Sűrű Bakony közepében
Vagyon Csesznek vára... .

Útközben keresztül vonulunk ama híres Rátóton, melynek egyik bölcs lakosa, midőn levelet kellett vinnie Veszprémbe, — oly dicséretesen kitett magáért és a rátótiakért.

Elmondom. Amúgyis az illendőség kívánja, hogy ha már itt vagyunk, megismerd a rátótiakat. Legalább nem mondhatod, hogy: voltam Rómában, de nem láttam a pápát.

Nos hát, száz ágyúlovásnak is épen úgy, mint száz szónak csak egy lévén a vége: útnak eredt a mi rátóti emberünk. De midőn a falu végére kiért — jobbra balra fontolgtván a dolgot, kiokoskodta: hogy hát miért kutyagoljon ő Veszprémig, mikor neki hat ökrös szekere van! Kapja magát, vissza megy. Befogja hát ökrét, a levelet kalapja mellé tűzi, a kezébe ostort vesz, és behajtja Ökreit, az üres szekérrel Veszprémbe — maga szokás szerint a szekér mellett balagván.

Ez aztán okos ember volt.

Hanem az istenért ezt valami rátóti ember előtt meg ne említsd — mert úgy találnék jární, mint Garay vitéz Hány Jánossal, ki midőn elolvastatták vele az „obsitos“t valamelyik naptárból, szörnyűségesen fölháborodván, így szólott nemes haragjában. No hiszen felcsúfolt engem az a poéta, de ne is tege többé lábát a határba!

Járunk kelünk a rengetegben . . . nem látva embert, nem állatot.. . csak az a cigányboszszantó, hideg szél vetődik hozzánk olykor, — jó hogy a fák, hol sűrűbben vannak, feltartják.... Hajunk, szakálunk, csupa zúzmará, bajszungkon jégcsappá válik a lehelet. . . hideg van... s a gödrös utak hóval fedvék, az ágyúkerek hol itt hol ott, süppedeznek.

És most én is elmondhatnám — valami vén obsitosként, mily borzasztó ördögös kalandjaink voltak a szörnyű rengetegben! Hogyan ostromoltuk és mint tettük utóbb rommá Csesznek várát, hol az oroszlánfejű sárkányok vezére lakott..

Mint fagyott be ágyunk torka a rémítő hidegben — s mi fölkapván, csak úgy félkézzel az égő bombákat, hogyan dobáltuk mint a lapdát az ellenségre . . . Hogyan parírozták ki a huszárok kardjaikkal az ágyúgolyókat . . .

Hogyan termettek a bakák egy rohanással a várnak százölnyi meredek sziklabástyáin.

Elmondhatnám azt is, hogy midőn a Bakonyhegy leges-legmagasabb csúcsára értünk — hova még a nap sem ér föl, s hol azért a legirtóztatóbb hideg van mindig, de főképp ilyenkor télen — és mi egy kemény éjszakán mind megfagytunk: mily csodálatosan támadtunk föl megint egy gyönyörű reggelen, midőn az erdős hegy szépséges tündére mennydörgés és villám-lás közt hozzánk jött és homlokunkat — pálnikával bekente! — melyről azonban nem tudom vajjon törköl volt-e, vagy szilvapalinka? és hogy a tündérországból termett-e, vagy hogy Veszprémből hozatta, — komornája által?

Oh palinka, légy áldott a földi italok közt!

És elmondhatnám azt is: hogyan ölelt meg a szép tündér s mint mondogatta nekem:

— Valamennyi közt te vagy szívem királya!
Te vagy lelkem gyönyörűsége! Maradj nálam
— látod én nélküled nem élhetek. Ne menj tovább — uralkodjál fölöttem és a szép tündérszágon!

Mikor aztán én illetően mód feleltem neki: — Szép az mind, a mit ajánlasz, kedves királyné! Mondhatom, te vagy koronája minden gondolatimnak. De van a tíeden kívül egy másik tündérorság is — hol a honvédek, meg a huszárok laknak. Én csak ebben maradok.

És azért, bármint vágyódik is szívem minden gerjedelme te hozzád, nem fogok uralkodni fölötted és szép országodon. Megelégszem, ha nem sokára üteg-parancsnok leszek!

Mondhatnék még többet is, de miután sem baka nem vagyok, hogy oly nagyon elszóljam magam; sem huszár, hogy a sulykot oly messze vessem — hanem tüzér vagyok, kit komolyság illet, csak a valót fogom elmondani, az annyiból fagyos valót, hogy nem is látván ellenséget, a cirkálás után végtére — bár éjjeket szabad ég alatt nem töltünk — csaknem összefagyva Zircre értünk; s különösen én — a nagy meghűtés után betegen.

No így már lesz belőlünk valami.

Lám a veszprémiek — mennyi katonát gyűjtöttek.

Meg az a sok honvéd!

Ugyan honnan jönnek?

Percel táborából szállinkóznak szegények,
— a moóri ütközet után menekültek a Bakonyban.

Csapatunk már legalább is három — negyedfél száz főre szaporodott.

Hej csak már egészséges volnék ... még bizon itt hagynak a tisztelendő urak közt. —

Már hiszen köszönöm ezeknek irántam való, eddig is tanúsított szívességüket — de én csak elmegyek, ha a többi megy.

— Jó hírt hozok

— Halljuk!

— Buda alatt nagyszerű ütközet volt, s a mieink győztek.

Föl az ágyból, egészséges vagyok!

— Urak! a tegnapi hír nem valósul. Most jött meg egyik kémem, s azt mondja, hogy többekkel beszélt, kik szemtanúi valának midőn Windischgraetz kardcsapás nélkül Budapestre bemasírozott.

Így hát mi elvonulunk.

Az az: kotródunk a Bakonyból.

E hír rettenetes — rá a komorság ködfátyola terül el lelkünk derűjén.

És mi körül vagyunk véve — csak egy úton menekülhetünk—Somognak Eszék felé.

Mi az — Füredtől Tihanyig?

Egy kis óra járás. Az ember, mint a füredi asszony mondja, oda ér egy tikmon-^é az az: míg egy tojás megfő. — Vagy süll a tojás? biz én nem is tudom, régen volt mikor szakcskódtam!

És mi ezen a rövid úton is majd megfagyunk. ... Itt a hegyek, ott a Balaton — mindenünnen rémítően metsz a hideg szél. . . .

Őrnagyunk csak biztatja, amúgy is jó lo-

vait — mi meg ketten összevissza-takaródzunk a kocsiban — s még is majd megvesz az isten hidege.

Ha tüstént Tihanyba nem érünk, megfagy a lelkem is — vagy legalább mind a tíz köröm. A jégen kopogó, fűzfán füttyülő árgyélusát ennek az időnek! hogy ne fáznám, mikor alig lábadtam föl!

Tihany, 1848.

Csak hogy ide értünk!

Egyszer tálalt ki bennünket a tisztelt őrnagy, édes magával együtt, a fagyos hó tetejére, de csak oly formán mintha vánkosokra estünk volna.

És most? — Melegsünk az apát úrnál, — kutya bajunk! . . .

Ez ám a gyönyörű vidék! Itt van az a híres viszhang is — mind ezt megmutogatnám neked, de sietnem kell.

Egy az, hogy sok elbeszélni valóm van. Más az, hogy sarkal az ellenség.

Hova ment az őrnagy?

Ah! azt nem szabad megmondanom. Nem láttad, hogy Wjersbickivel együtt civilbe öltözött? Ismeretlenül fog utazni.

De hova?

— Ha megígéred, hogy senkinek sem szólsz
— megmondom: Somogyba, sereget gyűjteni.
És ki az a Wjersbicki?

Fiatal szép lengyel gróf és — nyarganc
az őrnagy mellett. Jó hogy e hidegben szíved is
megfagyott, különben már bele szeretnél volna.

Megyünk Karád felé.

— Atyafi! micsoda ház az ott előttünk?

— A köcsei csárda.

— Mintha hölgyek is volnának körüle.

— Én is úgy nézem.

— Rúgtassunk előre! Térjünk be egy

kicsit

— Elfogadtatik — egyhangúlag.

Köcsei csárda...

— Bocsánat hölgyeim! Azt gondoltuk,
hogyan lak csárda.

— Hisz igen jól gondolták. — Honnan
jönnek?

— Veszprém tájáról.

— Mit csinálnak a veszprémiek?

— Kegyetek ismerősök Veszprémben?

— Hogyne? hisz ott laktunk.

— És hogy vetődtek ezen csárdába?

— Atyám birtoka. —

— És talám tudták, hogy katonák jönnek.

— Természetesen.

— Úgy! no már most tisztában vagyunk.

— És beszélgetünk-múlt, jelen és jövőről egyaránt.

— Gyere tüzér! majd nagyon elmaradunk!

— Ugyan ne siessenek. — Tudom úgy is fáradtak — csak megtörődtek a hosszú úton?

— Már hiszen fáradni — fáradtak vagyunk, az igaz, de törődve nem!

— Tudják mit? Jöjjenek hozzánk éji szállásra, — Karúdra holnap reggel is elmehetnek.

— Kedves kisasszony! nem úgy megy az a katonánál — hiszen ha lehetne...

— Jöjjön hát ide, ön gonosz tüzér — mondja a szép asszony, rá adom áldásomat. Meglássá, soha sem találandja a g o l y ó.

— Elfogadom.—

— Elindulánk — s távoztunkban is utánunk hangozik: Szerencsés utat. . . . Jöjjenek ki vasárnap, templomba megyünk Karádra — —

Áldott legyen az úr, ki a karádi templomban imádtatik!

És áldott legyen azon ember, ki jónak látta, hogy az istent templomban kellessék imádni!

Fogadja hálás köszönetemet — mind ma-

gam, mind pedig számos és számtalan fiatalság nevében!

— Tűzér! Eljössz velünk Köcsére?

— Hogy ne mennék!

— Ne menjen ön — vág közbe az orvos

— meghűti magát. Örüljön ha szobában lehet.

— Eh! menjünk. Ki jön még velünk?

— A huszár, az utász, te, meg én — és a veszprémiek századosa. ...

Hol vagytok ti most?

Ki gondolta volna mind ezt, mikor mi négyen, sebesen rohanó szánon, víg tréfák közt Köcsére rándultunk — meglepni a kőcsei szépeket...!?

— Bizon szomorú napokat élünk,
— mond beszédközben az öreg úr. — Egyik fiam a császáriaknál van; a másik az Ernő zászlóaljnál. Ki tudja nem esett-e el Nagyszombatnál . . .? Talán éppen egyik testvér a másik ellen csatázott!...

— Ezen vörös szalagot nem szabad önnek többé viselnie. —

— Miért?

— Ha a császáriak meglátják — ön halál fia.

— Hisz a katona mind halálfia — ha azt vesszük.

— De mért ne viselhetné? — szól közbe egyik házi kisasszony.

— Nem — nem! Ezen szalagot ön nálam fogja hagyni — nemde?

— Már hogy ne hagynám illy szép leánynál., — Igen — szívesen! De. ad a kisasszony róla nyugtatót?

— Azt nem! Hanem belefűzöm galléromba, s nyakamon fogom viselni.

— Roppant megtiszteltetés.

Megtette-e? ...

S z é k , 1849.

Masírozunk . . . masírozunk . . .

Estefelé Székre érünk, hol őrnagyom jön élönkbe.

— Üdvözlöm önt tiszt úr!

Meglepetve fogadom az üdvözlést.

— Ön — vagy is én — Pécssett átveendi a siklósi ágyúkat.

Vivát.

Kaposvár....

... Midőn Kaposvárra értem, épen egy zászlóalj volt alakulóban, melyet a kormánybiz-

tosok — volt ott kettő, három is — azon hírre, hogy a császáriak Zala felől közelednek, elakartak oszlatni. Vezérünk azonban kinyilatkoztatta azon urak előtt, hogy velők mint hazaáru-lókkal fog bánni, ha a zászlóalj alakítását csak egy szóval is hátráltatni merik.

Erélyes föllépése következtében a zászlóalj kiállított, s mind szabad-csapat velünk fog egyesülni Pécsett. — Pécsről Eszékre fogunk menni —

— Jelentem őrnagy úr! a siklósi üteg létszámát átvettem.

— Jól van. De átfogja adni másnak. Öntül sem isten, sem ember nem kívánhatja, hogy gyöngéledő állapotban, midőn lóra nem is szabad ülnie, az idő viszontagságainak annyira ki tegye magát. Maradjon ön oldalam mellett — míg egészsége helyre álland, ideiglenesen tábor-karomhoz fog tartozni Wjersbickyvel, kitől — mintán ez a nyelvet nem bírja — az irodát átveendi. Úgy ha megérkeznén a somogyi zászlóalj és két vadász század Zalából, több írni való lesz.

— puff!

— Hogy mulatja ön magát városunkban?

— Azon néhány kellemes órán kívül, melyeket önök körében töltöttem, jobbára hivatalos irkafirkákkal foglalatoskodom. Egyébiránt, tudja a manó, mióta egészség dolgában oly gonoszul állok, kedvem sincs.

Az előbb mondott órákon kívül, jól töltöttem néhányat a műkedvelők előadásán és az álarcos bálban, hol azonban oly arányban álltak az összegyűlteket a táncteremhez, mint a kaszárnyái leveshez a benne levő tészta.

— A színházról szólván, szeretném önt valamire figyelmeztetni. —

— Tessék.

Eddig a katonai osztály mindig elsőnek tartotta magát — mit mi szívesen megengedünk, elismerünk. De elvárjuk hogy ezen álláshoz illőleg viseljék magukat. Nem mint némely tiszték önök közül, kik múltkor a színházban olyas valamit szóltak, mi fölött néhány közel ülő hölgy igen megbotránkozott.

— Ezen esetet restellem; és figyelmeztetni is fogom az őrnagyot — hogy jövőre ily eseteknek eleje vétessék. Egyébiránt meg kell gondolnunk azt, hogy forradalmi világban élünk, midőn nem annyira szellemi mint hadi kiképzettségre van szükség, és midőn sem idő sem körülmény nem engedi, hogy az egyéneket oly szigorúan meglehessen válogatni; s azért

a tisztoktól sem követelhetni mindig annyi műveltséget, mennyit békeidőben állásuk igényel... Különben a mi állásunkat illeti — hogy önnek főnebbi szavaira visszatérjek — mi számolunk ugyan a nemzet elismerésére, de külön osztályt — mint mondani szokták: casztot — nem képezünk; épen úgy, mint önök nem, kik hivataloskodnak, és mások sem, kik közvetve vagy közvetlenül szolgálnak a közjónak. Mi szintúgy polgárok vagyunk, mint bár ki más; köztünk csak az a különbség, hogy mi fegyverrel és életünkkel szolgálunk....

— Igaz! azt akartam még előbb mondani, hogy igen sajnálnám, ha valaki egy két szabad-csapatbeli tiszt kihágását általános bűnül róvná föl.

Mohács

— Önök alkalmasint kardcsapás és ágyúlövés nélkül jöttek Mohácsra.

— Úgy van...

— Hiszen azt hallottuk önök ellent fognak állni és Pécs-et védeni!

— Őrnagyunk azt akarta. E tekintetből egy harcjátékot tartott Pécs előtt; miből azonban, látta, hogy újoncainak még előbb tanulni kell valamit. Különben is lebeszéltek őt, mert Bu-

rich cs. tábornok nagyobb-számú és rendes sereggel közeledett. Hogy bennünket megvertek volna, jó formán bizonyos, és ellenállásunk csak a lakosokat tette volna ki veszélynek. — E szerint Mohácsra vonultunk — már mi ezt így szoktuk!?

Van Mohácson egy nagy ház, ezen nagy házban igen szép lakás, ezen szép lakásban egy derék háziúr, s a háziúr mellett egy kedves, kellemes fiatal háziasszony. —

— Azóta a szép asszony szalmaözvegy lett, a derék háziúr szép lakásából kivándorolt. —

A szeglet terem melletti kisebb szobában áll egy kis asztal az ablak mellett — akkor úgy volt, — s az asztalon fekvő térképen ketten legettetik szemünket — egy külföldi és én.

— Látod barátom! Ezen vidék itt az én birtokom. Ifjú vagyok, húsz éves. Hogy ily korban tárva áll a világ az élet minden öröm s reményeivel, magadról tudhatod — egykorú vagy velem. Mindenemet kockára tettem, elhagytam hazámat egy reményért ...! Hónapok óta vagyok köztetek, eddig talán mindenem elkoboztatott — s mi haszna? folytonosan hátrálunk, még csak egy döntő csatánk sem volt.

— Szomorú! de parancsolhatunk-e a körülményeknek?

— Én a szabadságért harcolni jöttem — minden igény nélkül. Akár győzök, akár elesem, legfőleg egy pár körülálló tiszteletére számolhatok — míg saját hazámban semmit sem tudnak felőlem. Mennyivel szebb a ti állások. Ti nem harcoltok egy — többé kevésbé elvont — eszmeért, hanem harcoltok létezőkért! Ha győztök, szíves elismerés, ha e l e s t e k, kegyeletes megemlékezésre számolhattok barátaitok, rokonaitoknál — soha sem vagytok magatokra hagyva. — S ha ez ügy, melynek védelmére síkra szállottunk, veszni találna: ti, kik hazátok érdekében szállottatok síkra, azon enyhítő oknál fogva, hogy a körülmények talán akaratlanul sodortak a forradalom terére: bocsánatot kaptok; de reánk idegenekre, kiket Magyarországhoz semmi viszony nem csatol s még is fegyvert fogtunk, bizonyos halál — bitófa vár...

— Barátom! — miután ezt beláttad s még is hozzánk jövél — nagy áldozatot hoztál nekünk!

— Nem oly nagy az áldozat; mert utógondolatom hazám volt. De szeretném már

látni, hogy dicső reményein valósulásához csak közelítünk .....

— Még nem tudjuk mit hoz a jövő — rász lábon állunk ugyan, de kétségbeesnünk korán volna még.

— Őrnagyunk eddig mindig Eszékre törekedett, s most midőn Batthyány erőnek erejével sőt fenyegetődzve híja őt Eszékre, ujjat húz vele s azt mondja: Én önálló parancsnok vagyok, és nem fogok Batthyáynak engedelmeskedni.

—Hej! .....

— Barátom! — Sok a hanyag, sok az áruló köztünk — de talán itt az idő, hol megszabadulunk tőlük. S e tekintetben Budapest elvesztése — legalább hitem ez — még hasznos lehet ránk nézve.

— Őrnagy úr! A tiszték jönnek?

— Nem tudja mit akarnak?

— Hiszen őrnagy úr adta ki tegnap parancsolatban, hogy ma reggel tíz órakor a tisztikarnak utasításokat fog adni.

— Igen?! — mindjárt fölöltözködöm. Menjen ön kérem, fogadja az érkezőket a másik teremben.

Leteszi a török pipát, úgy szinte a regényt melyet olvasott, és fölkel az ágyból. —

A tisztikar együtt van. Az őrnagy a leg-

szükségesebb hadi tárgyakról — az előőrsi szolgálatról, csatárlánc és tömeggé alakulásról, faluk és sáncok, úgy szinte erdők és szőlők ostromáról — előadásokat tart.

Tűzzel beszél, és úgy látszik hogy érti a miről szól.

Csak néha kezdi ismételni, mindig lassabban ejtve ki egymás után a szavakat, míg elhallgat és gondolatokba merül.

Ekkor mintegy magához jöve, önmagától kérdezni látszik: — Hol is hagytam? — S hirtelen összeszedve magát, megint a tárgyról beszél.

Nagyon meglátszik rajta, hogy szórakozott

•'

— Le a kalappal!

— Ugyan mért? ha merem kérdezni.

— Új hivatalom van.

— Már megint? Ugyan miféle?

— Segédtsízt és egyszersmind depót-felügyelő..!

— Hiszen segédtsízt eddig is csak te voltál, de depot-felügyelő!... Na barátom, tisztelet becsület — jeles egyének sorába léptél!

— Elégge restelem — hogy a mennykő üssön abba a dep... ah! majd mit mondok.

— Mindenhova alkalmaznak, csak oda nem, hova leginkább illenek.

Ez már aztán szép rend!

Ha az ellenségnek kedve volna, egy pár emberrel minden fegyvert, ruhát, lőport, szóval az egész depó-t legkönnyebb legszebb móddal elfoglalhatná!

Mohácsról már úton van a sereg. Batina felé, s én lássam, hogy jutok a depóval utána.

Legszebb volna, ha elegendő előfogatot sem kapnék!

Hát a fedezet ki lesz? maga a magyarok istene.

A keserves áldóját! — ha néhány Mohácsi nemzetőr rá nem szánja magát — —

Kedvem volna megállni itt a vásártéren és összeszidni az egész világot — ha ráérnék.

Menjünk!

Isten hozzátok szíves öregek, leányostul, fiástul együtt.

Azon őszinte magyar barátságot, mellyel fogadtatok, nem fogom elfelejteni.

Zombor

No mi ugyan szépen eloldaltunk!

Meglátjuk, mennyi szerencsével harcolunk Bácskában. —

— Hallottuk, hogy elvonulván a magyar sereg a szerbek lassanként elboríták Bácska nagyobb részét. De még bizonyosan nem volt

elhatározva hogy átjövünk; míg őrnagyunk a bácskaiaktól föl nem szólítottott, hogy minden áron siessen Bácskába és védje a magyarságot a szerbek kegyetlenkedései ellen.

Így jöttünk Zomborba.

Őrnagyunk eddig nem csatázott, mert újonc seregével non akart rendes császári érövei megvívni; ámbár, ha egészen őszinte akarok lenni, valamivel több eréllyel, mint mennyit kifejtteni látszik, ekkoráig szépen rendbe hozhatta volna kis táborát, miután tíz ágyúja és elegendő fegyvere van. — Egyébiránt ő, a rendezetlen szerb csapatok ellen jó szolgálatot tehet.

— Hát már vissza?

— Vissza bizon.

— Meddig voltatok?

— Szivacig. Eleinte megszalasztották a szerbeket, de Szvacnál visszavertek bennünket. Volt zsákmány, a mennyi kellett

— Ugyan nem szégyellitek magatokat rabolni?

— Hát ök? —

Depot-felügyelőség! most az egyszer legyen áldva a te tisztességed! Nem szeretném, ha első csatám is ilyszerű volna. -----

— Barátom! Nekem van ám szép házi kisasszonyom! — ujong egy huszár.

— Ah! ah! szörnyű szél, ha meg nem áll — igazán?

— Ha látnád .....

— Mikor leszesz otthon, meglátogatlak.

— Délután három órakor. Ha elakarsz jönni, ne késsél, mert négy órakor szolgálatra megyek.

— Pont három órakor ott leszek. De hol laksz?

— Jer velem, úgy is hazafelé tartok, megmutatom.

Az utcaajtóban tajtpipából füstöl az öreg úr — úgy hozván magával állása.

— Jó napot uram bátyám!

Nem láttam soha , de csak gondolom hogy ő a házi úr.

— Adjon isten öcsém uram!

— N.... főhadnagyot keresem —

— Tessék besétálni — benn van családomnál.

Régi, de célszerű ostromterv... hogy az ember eleinte csak fél szemmel néz a kiszemelt szép leányra, s jobbadán csak a mama körül forgolódik. — Hisz vannak ám mamák, kiknél ezt az ember jó lélekkel megteheti. Csak hogy

a menyecske meg ne fogja az ördögöt, mert ekkor épen nem férhetni a szép leányka mellé.

A főhadnagy elment. ... A kisasszony a zongora melől fölkel... A beszéd — mint első látogatásoknál lenni szokott — közönyös tárgyakról foly. ...

A házi asszony mellett ülő öreg nő, nem győz eleget sopánkodni. . . .

— Jaj! Csak itt ne hagyjanak bennünket — szörnyen félek hogy a szerbek fölgújtanak. A tűztől rettentően félek. Már egyszer Baján is leégtem, egyszer B e c s é n is.

— Becsén? Lakott teins asszony Becsén?

— Laktam hát. Ismerős ott?

— Na ... de még milyen.

— Ejnye. . . . Hogy hívják ismerőjét?

— Cs. . . . Luiz.

— Jézus Mária! az én unokám!

Levél — Kossuthtól ... Ugyan mit ír?

Röviden szólva: a hosszú levélnek tartalma az, hogy Kossuth dorgálja az őrnagyot, miért hagyta el rendeltetése helyét csata nélkül és mért engedte Eszék várát cernírozni. És hogy — miután őt jelentése épen nem igazolja

— magának tulajdonítsa, ha a hadügyminis-
terium büntető szigorral fog irányában eljárni
Szépen vagyunk — csakhogy az őrnagy
bizonyosan ki fogja magát vágni. ...

— Kegyed szokott zongorázni?

— Néha, néha.

— Ha komoly hangulatban volnék, arra
kérném verné el ‚Kidúlt a fa mandolástól‘. Ha-
nem most inkább a szerb négyest — s mi
táncolni fogunk.

— Szerb négyest? micsoda honvéd ön?

Olyan, ki minden nemzetiséget
tisztel, s főleg művészi tárgyokban
nem szokott nemzetiségre ügyelni.
A magyar zenét annyiból szeretem jobban
más zenénél, mennyiben inkább rezgeti szívem
húrjait. Egyébiránt én nem a szerb zene el-
len harcolok.

Zombor, ... 1849.

Reggel, vasárnap és Február 11-ke van.
Jönnek a rácok! jönnek a rácok!
— hangzik mindenfelé... s minden ember el-
sápad; midőn kimondja vagy mondatni hallja.
A szerbek ágyúgolyói egyszerre csaknem

a városba érnek — minden lövés egy-egy hálál szót a nép lelkében.

Seregünk összefut a kijelölt térre, és néhány perc alatt rendben állva várja a parancsot.

— Őrnagy úr mellett úgy is ott van Wjersbicky, elmehetek az ágyúkhöz?

— Jól van, jól!

Kivonulunk a megyeház mellett a városon kívül, a sereg nagyobb része pedig tőlünk balra tart, szinte a város elé. ...

Csatára készen állunk — az ágyúk föl vannak állítva, csak löni kellene.... de még nem szabad. ... A szerbek golyói mindig közelebb érnek hozzánk. . . ,

Ehol Wjersbicky!

— Lőjjünk?

— Nem. Jertek utánam.

És vonulunk balra — seregünk nagyobb része felé, és bekanyarodunk egyik utcába.

— Ezer mennykő! hiszen mi megint a megyeházához érünk!

A szerbek ágyúgolyói a városba süvöltenek. . . . Szegény — szegény zomboriak! . . .

Ördög és pokol! Tíz ágyúval ily gyalázatosan hátrálni ...

Dühömben hajamat tépem, csikorgatom a fogaimat, de a többi sereg elvonult, nekünk is hátrálnunk kell.

Nem vonulunk egyedül. . . .

A város népe velünk!... Gyalog, kinek pompás fogatai vannak. Mezítláb, ki a leggazdagabban öltözködhetett. Alsó szoknyában, papucsban, ki úri hölgy volt. Anyák kiabálják gyermekeiket, gyermekek anyjokat — míg az apák szótlanul ballagnak: ... De e szótlanság borzasztó. —

— Hol van az őrnagy? kérdem szorongva.

— Amott, hol legtöbb a golyó, vezeti seregét.

— És nincs ama tüzes bácskai gyerekek közt egy sem, ki azon nyomorult szájhóst lelőné?

Szegény emberek — szegény leányok! Meg kell örülnöm, ha arra gondolok, mi lett belőletek! —

A városon túl fölállítatik a sereg csatarendbe, a végházaktól alig egy ágyúlövésnyire. —

— Hát innen fogunk csatázni — midőn a szerbek a házak által fedve vannak?...

De legalább reményünk lehet, hogy még visszaverjük.

— Vissza! Vissza! Mert elvágják előtünk az utat. —

Lövés nélkül...!

Könnyebben elgondolhatod érzelmeimet, mint én elmondhatnám — engedd, hogy szótlanságul mehessek Szabadkára.

Szabadka....

Szabadkára érve — a leghidegebben fogadtattunk.

Az emberek elfordulnak tőlünk, vagy — nem is akarom mondani ...

Ha vezérünkről van a szó:

— Hol van azon gazember? a kérdés.

Nem szólít meg senki. — Csak egymás közt mormogják: Talán minket is ínségbe akarnak taszítani?..,

Ennyi kínm megtört

— Önök ugyan szépen cserben hagyták a zomboriakat! Pedig a menekültek azt beszélnek, hogy őrnagyok megígérte, miszerint ha eltalálna vonulni: két órával előbb tudatni fogja a várossal.

— Lehet, nem tudom.

— Előbb beszélte valaki, mily csúfosan futottak mindnyájan!

— Az nem igaz. Egy két egészen újonc századot kivéve, senki sem futott.

— Hisz a depót is ott maradt!

— Az igen. De ez nem a mi hibánk, hanem azoké, kik nem gondoskodtak kocsikról.

— Hát mért mondja őrnagyuk, hogy azért vonult vissza, mert nem bízott seregében?

— Elég aljasság tőle, ha azt mondja. Ő volt gyáva, de nem mi. — Van ugyan személyes bátorsága, van katonai képzettsége is, s mint alárendelt vagy táborkari tiszt mindenkor meg-

felelne magáért, de sokkal szórakozottabb, hogy sem — mint önálló parancsnok — éber lélekkel gondját mindenre s pedig folytonosan kiterjeszteni képes volna. Azért nem ismeri embereit, következésképp nem bízik bennök; de elvesztvén a fejét, nem bízik magában saját erejében sem. Egy tettszomjas, nagyravágyó fiatal ember, kit azonban a szerelem ábrándozóvá tett, s midőn a sürgető körülmények valóra ébresztik álmvilágából: megfeszített erővel kapkod mindenhez, minden áron erélyes akar lenni — de csakhamar ellankad s visszaesik az előbbi kóros lélek - állapotba.

De az istenért! Nem voltak előőrseik hogy oly hirtelen meglepték a rácok?

— Voltak — de nem voltak kellő cirkálók. S midőn az előőrök — kik nem messze a várostól voltak fölállítva — őket észrevették, am azok nem sokára löni is kezdtek.

— Szörnyű gondatlanság!

— Őrnagyunknak egy részben bizonyos tisztársunk volt a szerencsétlensége. Míg ő maga volt a folytonos teendők kényszeríték őt a valót tartani szeméi előtt, s ez által lelke megtartó rugékonyságát. De azon tiszt elaltató benne a tett emberét, — részint az által, hogy víg, sokszor költői — de mindig mulattató s tagadhatlanul nagy olvasottságot és szép észt tanúsító — tárgyalásával új térre vezette az amúgy is regényes

lelkületű ifjú vezért; részint pedig az által, hogy néha az őrnagy teendőibe vágott.

— De mért nem álltak ellent önök maguk? ha látták hogy vezérek nem arra való.

— Ha ön ott lett volna, nem teszi e kérdést. Hogyan kezdjünk mi valamit itt, mikor nem tudjuk, mi történik amott? — Egyébiránt pedig — mit a vezér parancsol, a katonának azt kell tenni, — különben a vezérek tervei mindig meg-
hiúsulnának. — Ha rosszul tesz a vezér, nem a katona dolga. Lesz, ki feleletre vonandja.

— Hát őrnagyukkal mi fog történni?

— Jelenleg fogva van szállásán. A napokban pedig Debrecenbe fog — őrizet alatt ki-
sértetni. *)

— És ön?

— Berukkolok ütegemhez.

— Fegyverre! Jönnék a rációk!

Lármadob... kiabálás... egy két lövés...
s több ily apróságok, mit már megszoktunk. . . .

Egy borzasztó valami van az egészben, — a lakosok rémülése.

Csakhogy az ezredesben, ki a parancsnok-
ságot ideiglenesen átvette, mindenki bízik. Talán:

*) N... áruházzal vádoltatván, Debrecenben hadi törvényszék elé állíttatott, de kimentette magát. Törökönba menekült.

Mit ránk kentek a múlt napok,
Lemossuk a gyalázatot. ...

Megyünk a szállások felé — mindig jobban
elválva a jobb szárnytól. . . .

Várunk ... de nem jön ellenség.

Eszünk, iszunk . . . nem jön senki.

Már ágyúzást is hallunk... de felénk nem
jön ellenség. ...

— Indulj!

Be Szabadkára!

Itt van ám a jó élet!

Vezérünk megverte a kaponyai csárdánál
a szerbeket. Elfoglalt három ágyút, több kis
szerb zászlót, löszert s tudja a patvar mit még.

A nép úgy tódul nézni az elfogott tizen-
nyolcfontos ágyút — mint a török Mahomed
sírházhoz.

És e csatát jobbadán N... csapatja vívta ki.

Jön Percel!

Ennél okosabbat a kormány nem gondol-
hatott.

Percel másutt csak akadék volna, míg itt a
legjobb vezér lehet.

Mert a szerbek ellenében csak elszánt bá-
torság kell — s ez meg van Percelben.

Ő szeret reszkírozni, s azt csak itt teheti.

Mondhatom nagyon örülök e választásnak.

Percei Szegeden van. Holnap Szabad-
kára jön, megtekintendő az itteni erőt.

Uram fia! mivé lett ez az ember!? — Mikor Csáktornyán láttam, — ennek körülbelül három hónapja — virágzó férfikorban volt. Most — igaz, hogy szakállát levéve öregebbnek látszik, de — tíz tizenöt évvel megvénült!

— Kérem alássan, főhadnagy úr! Igaz, hogy csütörtökön elmasíroznak?

— Honnan gyanítja ön?

— Hallottam, hogy először Pétervárra akar Percel úr utat nyitni, — és úgy támadja meg Szenttamást. Igaz? —

Én csak nézek — miről beszél ez a kövér izraelita.

— Hisz ilyesmit, mi tiszték sem szoktunk tudni. Nem is szabad tudnunk — kitől hallotta ön?

— A kormánybiztos úr mondotta.

— A kormánybiztos úr? Már az más! — Kedves Károly!

— Volt ön Zentán?

— Igen. E város ostroma szót sem érdekel. Alig történt egy pár lövés. A szerbek igen csekély számmal voltak. Hanem a bevonulás — legalább rám nézve — valami irtózatos volt. Az egész város körül van sáncolva, s midőn a házak közé értünk — mindenfelé az a sok üres, rongált ház! Alig itt ott egy két ember... . Úgy tetszett, mintha temetőben, csupa elhagyott

sírok közt járnánk, s minden ablakból egy-egy rémkép mutatkoznék! De midőn elkezdődött a zsákmányolás, a legeredetibb jelenetek fejlődtek ki. — Itt egy bácskai lovas nyargalt, magyar miskásan nyakába kerített női selyem köpenyvel; amott egy huszár vágatott, gyönyörű kis nap ernyőt tartva feje fölé. Itt egy mozgó-féle küzködött egy-egy kócos csikóval; amott egy honvéd baka nyargalászott valamely rác paripán. Itt egy tüzerjgyerek cipelődött elő egy bundában, melybe édes magán kívül nagyapja is bele fért volna; amott egy szekeresz hordott szénát, zabot lovának, s mellette más egyebet magának. — S mind ez nagyobb részt zsidókézbe került — hogy is vihetné mindezt a katona magával?...

Minthogy a bevonulás délben történt, sok helyen a kész ebédet mi ettük meg.

— Meddig maradtak Zentán?

— Estefelé a sereg kivonult Csantavérnek, ott a napokban Percei táborával egyesülendő.

— Hát ön mért jött vissza Szabadkára?

— Mert nem akarok ötödik kerék lenni a kocsiban. Hogy egy darabig — bár saját akaratom nélkül — az ütegtől távol voltam, épen semmibe sem akarnak venni — csak a bolondját járatták velem.

— Hja! mért volt ön N... mellett?

— Tehetek én róla? Nem én parancsoltam N... nek, hanem ő nekem.

— Hát most mit teend?

— Beszegődöm azon üteghez, melynek parancsnokságát Pécselt kellett volna átvennem.

— Biz isten! még arra jutok, hogy magammal is elhitetem, miszerint lőporkerülő bábkatona vagyok!

Van megint lárma... van lótás-futás — raskogtás — ijedés.

— Ugyan minek sietnek úgy?

— Nem hallja hogy jönnek a rácok?

— De hogy jönnek.

— Tudja bizonyosan?

— Tudom hát.. — De hogy tudták azt a kocsit hamarjában úgy fölrakni?

— Jaj kérem! hisz az mindig úgy áll. Rajta van állandóan becsesebb holmink mit el nem áshatunk, hogy csak lovat kellessék befogni, ha hirtelenében futni kell. — így vagyunk már esztendő óta!

— Szomorú helyzet.

— De mondja meg hát, honnan eredt a lárma?

— Az előőrsön levő nemzetőrök néhány rácot láttak közeledni, kik a szállásokra jöttek rabolni, s innen keletkezett az egész.

Verbász....

A mieinket Verbászon találjuk. . . .

Híres római sáncok! Átjöttünk hát rajtak
tok is! . . .

Hol? mikor?

Húsvét hétfőn — Csurog alatt, — lövés
nélkül. —

Perczel Goszpodincénél erős csatát vív.

A sereg megindul Titel felé, Kovilnál —
Szentiványon túl, a titeli hegy ellenében tábor-
ba száll. . . .

Tüzérség, lovasság — mind egy vonalban
vannak; egyik fegyvernem a másikat váltja föl.

Letelepedvén — a legénység nád, vagy
deszka darabok után lát, s egy óra múlva guny-
hók is látszanak.

— Micsoda csoport az pajtás?

Ütegünknel egy szerb ágyú van, mit Ver-
básznál foglaltak el — valóságos eke, csakhogy
a két kis kerekű tengelyre kivájt fatörzs, ebbe
pedig egy falusi ünnepre való mozsár van alkal-
mazva. Ezen mozsárral ütegüinktől egy pár tü-
zér, nagyszerű demonstratiót fog csinálni a titeli
hegy ellen.

E hegy fellegvárszerűen emelkedett, majd
nem négyszegű térséget képezve, a Tiszától a
csajkás-kerületbe nyúlik. Meredek s mindenfelől
vízöntésekkel van körülvéve. Az által, hogy
egyik oldalával a Tiszának mintegy neki dü-

leszkedik, — a folyóhoz benyúló hegyoldal a folyó közt kétfelől szegletet képez. Az alsó, vagy is a Duna felőli szegletben fekszik Ti tel—Szentiványról véve a hegy jobb oldalán — vagy is inkább sarkán; szemközt, a Tiszántúl fekvő Perlaszszal. Titel előtt van Lak és Villova, mind ugyanegy hegyoldalban. A vízöntések miatt, csak egy keskeny út vezet e három helységnek.

Az ellenkező, ennek átellenébeni hegyoldalban, közel a folyóhoz fekszik Mosorin — tőlünk véve a hegy baloldalán — hova szinte csak keskeny töltésen át juthatni. A helységek előtt hidak vannak, a hidakat pedig sáncokból védik.....

Tüzereink, mindig több s több honvédtől késértetvén, lövöldözve nyomulnak a hegyfelé, melyen a szerbek szinte csoportosulnak, s honnan a legkényelmesebben átnézhetik egész táborunkat, sőt ha látcsövük van, megolvashatják ágyúinkat és fegyvergúláinkat.... Állásaikat vitéz ostromlóink úgy választják, hogy rendesen egy kis domb legyen mellvédük; s mindenütt egykettőt löve, tovább nyomulnak közel a hegyhez — legnagyobb pontossággal vezényelvén:

Tölts — Tűz — Előre!

A hegyen a szerbek mindig jobban szaporodnak...

Most meg mintha fogatot látnék, mely ágyút vontat.

Legszebb volna — ha azok ágyúval felel-
nének!

De — nini!... Egyszerre szörnyű füst
emelkedik — utána egy földetrázó dördület —
s egy főbb rangú ágyúgolyó süvölt el fölöttünk..

A gyerekek még néhányszor annál dühö-
sebben tüzelnek — mit a szerbek megfelelő kész-
séggel viszonzni el nem mulasztanak.... Végre,
hátrálnak, de mindig rendesen; közbeközbe
jaaegállván s egy két lövéssel a visszavonulást
fedezvén...

A szerbek oly udvariasak, hogy még akkor
is kísérik őket golyóikkal, midőn már a táborba
érnek.

És van nevetés, mert vala ez szép multság!

Titel.....

Két óra lehet éjfél. után.

Egyszerre iszonyú robajjal, egy gránát dül
táborunkban a balszárnyon....

— Fegyverre! Fegyverre!

Néhány perc alatt csatakészen állunk.

Percei seregének nagyobb részét Morosin
felé küldi, hol kemény csata kezdődik—

Mi, a legszélső jobb szárnyon, még helyün-
kön maradunk.....

A fegyverek ropogva hányják a szikrákat
a sötétben... s közbe-közbe az ágyúk részéről

villámlás és utána mindjárt gyors mennydörgés teszi borzasztóbbá a véres éjt....

A szerbek tál akarnak szárnyalni az ellenkező oldalról, jobb felül.....

Ezek ellen a lovas-üteg rúgtat lovasság és gyalogságtól kísértetve—

A csata egy erdőnél kezdődik....

A harmadik oldalról is támadtatunk! Villova felől.

Percei a balszárnyról rögtön hozzánk csatol egy két zászlóalj és kevés lovasságot.....

Egyelőre két ágyúnk siet a támadók elé, utána a többi .....

Ágyúink lemozdonyozva, tüzeink töltenek ... és a föld... reng...

Én a lövések irányára vigyázok...

Midőn az ellengolyók vad üdvöltéssel kerülgetnek — hideg borzadály futja végig tagjaimat — de katona vagyok és erőt veszek a cívisi gyöngeségen. Azt ugyan senki ne mondja: hogy az első golyók süvöltése meg nem rendíté, — nagyon tudom, mit kell az ily kérkedőkről tartanom.

Oldalvást tőlünk gyalogság nyomul előre — előttünk a csatárlánc....

Előre! Élőre mozdonyra!

Brrr .....

— Mi az?

— Az egyik ágyú-mozdony ládába becsa-

pott egy gránát, épen midőn mozdonyozni akartunk.

A láda teteje légbe repült... a kartácstölték, melyek itt szoktak tartatni hogy kéznél legyenek, elgyúltak...

S különös! emberben, lóban kárt nem tett, legfőlebb egyet kettőt megperzselt — sőt az ágyúból folyvást löhetünk....

— Ügetve — előre! —

A szerbek jobbra tőlünk az erdőbül kiverttek... Embereink velünk csatlakoznak — az eddigi középosztállyal....

Szemközt Villova felől jönnek a golyók — oldalt pedig a hegyről ugyan csak röpülnek felénk tizenkét tizennyolc fontosaik.....

Villova előtt állunk...

Itt a legvéresebb harc...

A golyók egymásután csapnak le ágyúink, vagy az ágyúk és lőszerkocsik közt....

Már föl se veszem!

Ahol la! Ég — megint kigyuladt — gránátjaink jól viselik magukat!

— Vissza! — A tábornok parancsa. — Hasztalan minden további tüzelésünk. Lőszerünk úgy is kevés van már. — Titelt pedig be nem vehetjük.

Vállova....

Egy domb lejtőjében, táborias tűz mellett, többen együtt üldögélünk — ki eszik, ki iszik, ki füstöl — s beszélgetünk.... Mindenik elmondja mai csatáját....

Köztünk a derék ezredes, és a baranyai buszárok kedvelt őrnagya, az ősz bajnok...

— Itt fogunk mi maradni?

— A tábornok ugyan azt mondta, hogy ha fele embere itt vesz is, beveszi Titelt. De ez nem megy. Titelt négy öt ezer emberrel bevenni nem lehet! Vesztegelni pedig itt — hiába — szinte bolondság volna. Mellette pedig a római sáncokon igen szűk kijárások vannak — ha a szerbek nagyobb erővel támadnának meg hogy sem ellentállni képesek volnánk, szépen itt szorulunk. Mi tehát Újvidékre fogunk menni — részint hogy a sereg kissé kipihenje magát, részint hogy táborunk hiányai pótoltsanak. Mint hallom, három napig szándékozik a tábornok Újvidéken maradni.

Az ágyúk megint dörögnek.... Percei Kovilt ostromolja — e helység Szentiványtól jobbra fekszik a Duna partján. —

A falu ég... s utána Kovil, Szentivány és Kács ... Három nagy helység egyszerre lángok

martaléka lőn.... Lángok martaléka egészen —
 mint Szenttamás, hol kő ugyan maradt kőhátán
 — de a házak egytől egyig rommá lettek...
 Rommá tétette Percel, hogy a szerbeknek me-
 nedéket többé ne adjon....

A levegő egy lángtenger e fölégetett hely-
 ségek fölött — s a füst sötét felhőtömeggé
 alakul....

Irtóztató!

Újvidék....

Útközben vissza gondolok a tegnapi napra
 — az első nagy csatára, melyben részt vettem...

Én, ki eddig szeretettel vágytam lelkekre
 ölelni az embereket — hidegen néztem a véres
 csatátért.... Irányoztattam oda, hol legtöbb kárt
 tettem; lövettem oda, hol a golyó legbiztosab-
 ban sodorta az embereket, mint vihar az általa
 lecsapott kalászokat....

Lelkem, mely eddig iszonyodott az ember-
 vértől: örült, midőn az ellent veretni láttam —
 emelkedett, midőn az ágyúk hatalmas menny-
 dörgését hallottam...

Szörnyű az ember a csatában! ...

Midőn a vihar dül, megrázkódik a termé-
 szet; a tenger zajong, hullámai a fellegekig tor-
 nyosulnak, elsodorva mindent, mi közelben van:

isten int, s a tenger lenyugszik, a hullámok lecsöndesülnek, béke van a természetben....

Az ellenség keble is egy világ, melyben a felbőszült szenvedélyek vihara zajong; a szív benne a tenger, az érzelmek hullámok, melyeket a vihar fölkorbácsolt s eltemetik a kebel minden virágait: egy hang, egy intés — az ágyú dörög, a golyó repül... s keble nem zajong többé... érzelmhullámai lelohadnak.... béke lengi körül... meghalt....

Oh de ha ő boldog volt e földön? ha keble magasztos reményekkel volt tele! ha rá egy kedves hölgy várt, kit ő szeretett, kitől szeretteték — és ő élni vágyott, mert az élettől örömet várt s a harc után boldogság fogadta volna ölébe....

S' én megfosztám életétől... legyilkoltam reményeit., elraboltam boldogságát!...

Dehogy, nem én öltem meg, nem én, — az élet, a végzet sodorta őt el!

Hogyan van az: hogy midőn azon szép órákat akarom fölemlíteni, melyeket Bácskában töltöttem, elakadok — nem tudok szólni?....

Elnémulok, komorra leszek — midőn derült, mosolygó arccal készülök beszélni —

A víg, szeszélyes gondolat megfagy — mielőtt leírhatnám.....

Ah! e vidékhez oly gyászos emlékek szövődtek...

Midőn most visszaképzem magam a táncterembe, hol utolsó éjjel hálózunk, mulattunk — s előttem lebeg az élvbe merült fiatalság... előttem Percel, midőn a hölgyeknek virágokat oszt... előttem a fényes társaság...

Úgy tetszik, mintha síri szellemeket látnék, éjféle órában, elhagyott romok között fényesen összeseregleni, táncolva föl alá lejtteni... halavány arccal — örömtelenül, hallgatag némán... mint kikről el van határozva, hogy csak voltak —

Újvidék rommá lett.... És mi? —

Becse

— Lovas üteg — előre! — kiáltja egy segédtsízt.

A Tisza parton véres csata kezdődik.

— Két ágyú jöjjön segítségül! De csak hamar!

— Eredj pajtás!

Ezen pajtás én vagyok.

Két ágyúval és egy kis huszár fedezettel végig ügetek az ismeretlenné vált, lakatlan utcákon... a legkomorabb érzelmek közt, hogy így kell látnom egy virágzó várost.....

A töltésre érve, mely a rác templomtul

egyenesen a Tiszának nyúlik, golyók sűrűltenek felénk a sáncokbul, melyek a töltésúttal szemközt vannak fölhányva a túlsó parton.

Vissza! más utat kell keresnem.

S a mint nagy keservesen megfordulok — látom, hogy a huszárok már elhagytak — helyettük Dzwónkovszkyval találkozom.

— Mért térsz vissza? mért nem sietsz?

— Mert, míg a töltésen végig mennék, mind a két ágyúm leszereltetnék: a nélkül, hogy én a sáncokban levő ellenségnek árthatnék.

— Nem minden golyó talál.

— De a sok közül egy kettő mégis tetemes kárt okozna. Lőjjenek le egy pár lovat; — az ágyúm is ott marad. —

— Igazad van. Vonulj ezen oldalvást nyíló utcába — míg én a tábornoknak jelentést teszek

Néhány perc múlva visszavágtat.

— Rukkolj be ütegedhez!

— Hogyan állunk?

— Hátrálni kezdenek a túlparti hídmelletti sáncokbul.

Jönnek a szűrös zászlóaljok! Jönnek a bundás tisztek!

Hohó!

Lesznek vitézségek, lesz ellenség kaszálás!....

— Ne lármázz! Hisz a te üteged fog velők Becsén maradni.

— És Percei?

— Egy dandárt Kis-Kérre küld, maga pedig át megy Bánátba. —

— Mi egyedül — csupa mozgóva?

— Úgy van.

— Magyarok Istene! Irgalmazz minékünk!

Tudod-e szentem, mi az a mozgó!

Nem?.... úgy semmit sem tudsz.

Én rám mérte a sors azon csapást, hogy két hónapig — két hónapig! — istápoljam őket egy üteggel — én tudom, mi a mozgó!....

A mozgósereg, részint a szerbek által földönfutóvá tett, részint lelkesedésből a forradalmi zászló alá sereglett oly lényekből áll, kik jól tudják a rácsok marháit életveszéllyel is elhajtani de nem honvédek.

A honvéd — árroham, szuronya — jégtorlasz. Óriás erővel dúlja az ellentálló töltést, dönt halomra minden gátot. — A huszár — vérangyal, kardja öldöklő pallos. Villám sebesen terem az ellenség között, s jaj annak, ki villogó kardját megpillantotta. — A tüzér egy kis isten. Szikrázó szemekkel, egetrázó dörgések közt szórja ágyújából a halálos mennyköveket,

megrendül a föld, hull az ellenség. — Legalább a magyar tűzér ilyen. — A mozgó egy bakter. Nyakig subába temetve és életlen dárdát hordozva a vállán, járkál fölebb alább és strázsál, néha egyet civakodik. —

A magyar leány a honvéddel szerelmeskedik: a huszárral kacérkodik és csákót lopát vele ajkáról; — a tűzér előtte egy ideál, kihez emelkedettebb lélekkel közelít; — a mozgót kineveti.

A tűzér menyasszony, vőlegénye a huszár. A vőlegény óvakodva kíséri menyasszonyát az emberek társágába, s habár a reá irányzott szemnyilakat el nem háríthatja is, elraboltatni nem engedi: a huszár óvatosan kíséri a tűzért a csatába, s ha a golyók csapásait tőle el nem háríthatja is, az ellenséget hozzá közelíteni nem fogja engedni. A vőlegény oltárhoz vezeti menyasszonyát: a huszár a tűzért; a dicsőség templomába, hol a h o n v é d vőfény — a mozgó pedig sekrestyés, ki hármukat a templom ajtajából nézi. —

Azok is, ezek is magyarok — hogy lehet köztük ily nagy különbség?... .

Hogy?

Amazok elszánt tüzes ifjak — ezek család-apák, legnagyobb részt.

Azok rendesen fölfegyverzett katonák — ezek el nem sülő dárdával ellátott nép.

És hiába! mikor az ember csatáz, lő, vfg — harcmámorában föl sem veszi a veszélyt. De egészen más az, ha tehetlenül nézi, hogyan jönnek ft golyók. —

— Úgy-e atyafiak?

Ó-Becse ég .....!

Mely város részt megkíméltek a rácok, meggyújtják a magyarok.

Nem marad épen, egy ház sem!

És én belovaglok az égő utcákba, egymásután hallom a ropogást, midőn egy-egy házfödél koskadoz.....

Szerencsétlen föld!...

Újváros.....

Becse mellett a szőlők felé új város épül.

A legénység ajtókat s mindenféle maradványt kihord a leégett városbúí, és sorba építi a kastélyokat. Egész utcák keletkeznek.

Ezen kastélyok valamelyikében össze-összejövünk, s míg a kancsó kézről kézre jár, vagy pedig a körnek kellő közepébe helyezett bortartóból hosszú nád segítségével egy egy kortyot kihúzzunk — víg beszéd közt eltelik az idő.

Van a mozgó tisztek közt sok derék fiú. —

Csakhogy a java honvéddé lesz és elmegy innen!

Hol én megjelenek összegyűl a népség, kikenél meggyőződésé vált azon üdvös hit, hogy a tüzernek leginkább dukál a bor.

És a borocska mellett elbeszéljük élettapasztalásainkat, deákkalandjainkat, és holmi egyetmást.

— Veszett milliom teringette!

— Mi baj?

— Dühös vagyok. — A mozgótiszt két három hétre is kap szabadságot, s mikor én három órait kérek — azt mondják: tüzértisztet nem nélkülözhetünk. Pedig híre sincs a rácnak, nem is lehet, mert Percel most minden erejüket a túlsó oldalról veszi igénybe....

Indul a mozgó tábor.

Mintegy két- harmadfél ezer ember. Egy része lovasság, ellátva bunkósbottal, sőt egy kettő karddal is: a többi gyalogság, dárdákkal és kaszákkal

Csak egy zászlóaljnak van fegyvere, melyet tegnapelőtt vettek át a somogyi zászlóaljtól, mely — szolgálati ideje kitelvéen — elbocsáttatott; néhány órával azon esemény után, hogy Percel bennünket ellenségnek tartván — mert épen Kiskérről jöttünk, hova sétautat tettünk — a túlparti sáncokból és a „Honvéd” gőzösrül ágyúival megköszöntött.

A mi három fontos pisztolyainkon kívül — csapán azon egy zászlóalj volt fegyveres. —

Indulunk — megyünk országdöntő háborúba!

Balról is, jobbról is századonként egymásután lépegetnek a mozgók.

Tehát nem tréfa dolog! hanem csatarend...

Átmenyünk a római sáncokon kényelmesen; csak a mozgóknak keserves egy kicsit, jobbról balról a magas töltésen keresztül vergődni.

Megyünk Csurog felé... A távolban tömeg mutatkozik... ágyúfogatok látszanak....

Az egész komolyabb szint ölt...

A fa-sor mögött menydörögni kezdenek a szerbek ágyúi... a golyók süvöltenek...

Egy mozgó lovas elesik... de a többi nem tágít...

— Mozdonyról! — kiáltja az üteg parancsnok — s néhány perc alatt viszhangozznak dörgéseiket....

A szerb gyalogság — előre nyomul...

— Előre mozdonyra!

Megint egy két lövés... Egyik ágyúval rendetlenül visszafutnak — leszereltetett....

— Előre! előre! — Barátom maradj te a félüteggel a balszárnynon, én pedig a jobb szárnyal tartok, mond pajtásom.

Elválunk — én balra, ő jobbra.

— ‘Tüzérek! Azt a vetágyút ott a sáncban!....’

A gyalogság közül kiválnak a fegyveresek, s csatárláncban előre haladnak.

Golyóink sebesen váltják föl az ellenségét, —: egy lőszerkocsijuk elől szét ugrálnak a lovak.

Az ellenség megint hátrál... de golyóinkra hevesen felelnek....

— Jön a puma — éljen! rivalja egyik mozgó, harcias kedvvel...

Éljen a magyar! — kiáltja a másik; örömeben; és — Éljen eh a magyar! — harsog utána mindenfelül s a dárdák előre sietnek.

A szerbek rohamot gyanítva megfutamodnak; a mozgók meg — bunda ide, bunda oda — utána!

— Mozdonyra — Üljen föl — Ügetve előre! ...

A mozgók nagyrészt elmaradtak, megviselte őket a roham — csak lovasaik követnek...

A csurog-josephsdorfi fa-sorhoz érünk.

Lovasok! fogjátok el azt az elmaradt gyalogságot! —

Oda rúgtatnak — de bunkósbottal jó fegyverek ellen harcolni nem lehet, legalább a mozgó, úgy tartja.

Visszajönnek,....

— Mozdonyról — kartács!

Ágyúim a fa-sorban s azon túl helyezvék,

nem messze Josephsdorftól, honnan a szerbek végelszántsággal tüzelnek...

De hasztalan! keresztűzben vannak.

S ez legborzasztóbb!

Hátrálnak...

Mi pedig a vezér parancsa szerint, melyben kimondatott hogy ne heveskedjünk, a csörögi táborba vonulunk, hol az őrnagy elmaradt gyalogságával és a podgyászokcsikkal már elhelyezé magát.

— Jöjjenek önök, mondok valamit! — szól felénk egy ismeretes női hang.

Oda menénk.

— Képzelmék önök! Még midőn a tüzelés folyt az őrnagy hozzám jött. Beszédközben szinte félve kérdeztem s „Az istenért! ki vezet a csatát?”- „Ott van egyik tüzér tiszt a jobb, másik meg a balszárnyon“ mondá; ő maga pedig megzavarodva elpirult!

— Szép.

Szegény mozgók! Szegény jámbor férfiak! Mily elszántsággal — mily nemes megadás-sal járkáltak a veszedelmes borposztra (Vorpost) két szerb dzsidást fogtatok el az előőrson, fegyverestől lovastól; mi több! pelengérbe

(plenk) is mentek már az ágyúk előtt, és én mégis rosszat beszélek rátok! pedig midjárt most ...

Nem tehetek róla, el kell mondanom...

Előörsön lesi a mozgó a szerbet. Az egész ember szem, fül és bunda, melyből egy pika látszik kinőve lenni.

Meg van neki mondva, hogy a mai napra a tábori hang egy fütty.

A tábori hang hangos jel, például: csákó-ütés, taps, — melynél fogva a táborozó katonaságánál az ügybarátok távolabbról is egymásra ismernek.

A sötétben emberünk valakit közeledni látván rá kiált: Állj! ki vagy?

— Hadtesti tüzér parancsnok.

— No hát füttyüljön az úr...! — és leveszi kalapját, szelíd folytatván: dicsértessék az úr Jézus Krisztus... jó estét adjon isten.

A nemzetőrök legtöbbje még azt is hozzá tette ily köszöntésnél hogy: tekintetes kapitány uram.

Ez a különbség a mozgó és a nemzetőr közt.

Esteledik... s én Percel táborából, Josefsdorf alól, hova hivatalos kiküldetésem volt, visszasietek a mozgó táborba, mely megint Csurog alatt van....

Ketten ügetünk a hoszan nyúló regényes fasor közt — én és lovászom. Könnyen öltözve mind a ketten, csak egy felöltő van velem...

A felhők mindinkább tornyosulnak — mennydörög — villámlik — esni kezd.

Sebesen vágatunk — úthozat a gyönyörű vidéken, mindig terebélyes fák közt...

Úgy tetszem magamnak, mintha egy őskori lovag—mintha Szentgyörgyi László volnék, ki Csobánkra siet...

Az eső szakad. a szél utánam lobogtatja rövid takarómat; míg arcomat lovagsapkám csüngő bojtja csapkodja ..... Mindig homályosabb lesz...

Mikor a sötétben egyet-egyét villámlik — hirtelen elhomályosulnak szemeink; a lovak pedig horkanva állapotnak meg— De mire a dörgés elhangzik, már ismét jó tova vagyunk....

A táborban síri csend van... menhelyére bujt minden ember.

Én is ledülök egy sátorba — azon átázottan, mert hogy és hol válthatnék ruhát?

— Adjatok egy kis gutyit *) — az isten áldjon meg.

— Megáztál az éjjel?

— Pedig hogy! Egészen nedves ruhában feküdtem le, s a mint átfáztomban egy párszor

*) Nálunk e szó „snapsz” nem igen járta.

fölbredék, éreztem hogy vizes alattam a föld. Eh! gondolám, ruhámról folyt le a víz, megfordultam és elaludtam. De reggel látom,, hogy eső alám folyt. —

— Mi is úgy jártunk nem csak te. —

— Ej igyunk egyet! jó lesz megint minden.

A titteli hegy előtt táborozunk — nem messze Mosorintól. Jobbra tőlünk Percei főtábor; ettől jobbra pedig Szentivány körül egy hadosztály.

Készülnek a nagyszerű ostromtervek.

Percel mondá: hogy tíz tizenkét nap alatt Baranyába beveszi Titelt, s három hét alatt Bavanýába megyünk...

Kemény csatánk lesz, mert a parlamentair, kit Percel a rácokhoz küldé, hogy velök békés úton végezzen, semmit, sem tudott végezni — dacára annak, hogy a rác pór nép zsivióval fogadta, s hogy emberünknek fekete frakkja és iszonyú köcsög kalapja volt

No iszen lesz hadd el hadd!

Budapest visszafoglalását olvastam....

— Barátom! ha ott lehettem volna a küzdk közt, vagy azon első huszárok közt, kik Pestre nyargaltak — életemet adtam volna egy napért!

— És Percei még is azt mondja, hogy e s z telenség volt Budát ostromolni!

— Eh! Percei ellensége Görgeinek — ter-

mészetes, hogy semmi sem tetszik neki, mi Görgeitőljön.

Nekünk kik a felső tábor mozdulatairól semmit sem tudtunk, eszünkbe sem jutott hogy Percelnek igaza van.

A hajnal hasadni kezd ..... Táborunkban minden csendes.... Alszik minden, csak az örök vannak ébren....

— Ha!... Ágyúznak.

— A hadosztály támad Villovánál

Megfordulunk — s tovább alszunk... Ugyan azon juhakolban, mely később a dandárparancsnok főhadiszállássá lett.

A szerbek kitörtek Mosorinból — előőrseinkre.

Az orvos kiugrik — magunkkal együtt — az akolból s lélekszakadva kiabálja:

— A kocsimat a ládára — a kocsimat a ládára! S néhány perc alatt a világbul is kihajtatna, ha lehetne. —

Az ágyúkkal előre!

Társam a töltés mellett állítja föl félütegét, én pedig az őrnagy parancsára egészen balra kanyarodva, egy a vízöntés által körülvelt kis félszigetre sietek.

Elöttem víz, hátai víz — az ágyúkkal mozogni sem lehet. —

Lövünk, lövöldözünk, anélkül hogy sikere volna, mert előre menni nem lehet....

És ez így tart, míg a fegyveres gyalogság a mosorini hídig nyomul — honnan, mert tovább nem mehet, visszatérni kénytelen.

C... vezérünk hidegvérrel rendezi az egészet, annélkül, hogy — meg kell vallanom — a golyók előtt meghajolna...

Ez pedig így van majd naponta. Míg Pered és Gál a jobb oldalon támadnak, mi Mosorin felül foglalkoztatjuk az ellenséget

A gyalogság mindig a hídig nyomul. —

Én mindig a félszigetben állok ágyúimmal, mindig a mosorini sáncokra irányozva a lövéseket, s néha kiverve az ellenágyúkat—de mi haszna?

Ezek pedig, miután mindig ugyan egy helyen állunk — addig próbálgatják emlékeiket, míg golyóik egészen hozzánk érnek.... Hogy eddig néhány ellőtt lovon kívül nagyobb kárunk nincs, annak az az oka, hogy tüzéreik rozsak.

A mosorini csaták legkeservesebb csatáim!

Mosorin

„Napi parancs. Mosorin alatti tábor — Június 3-án 1849.

Tüzérek!

Az üteg parancsnokságát én vettem át. Követelem, hogy engedelmeskedjeteK.

Ennél fogva megkívánom, hogy: valamint eddig megtettétek kötelességteket, úgy ezután is. Akár féltek, akár nem, a golyó egyaránt talál. — s elszántsággal az ember legyőzheti félelmét; és akár él akár hal, dicsőséget arat, míg a gyávát magatok is kinevetitek. Tüzérek vagytok, s a legjobb honvéd, a legjobb huszár is, tudjátok mini ügyel arra, hol állnak az ágyúk?

Fegyvertelenek ellen ne küzdjeteK. Nem illik, nem is tartozik hozzánk ilyeneken boszut állni.

Táborban katonák, polgárok közt polgárok légyeteK.

Nem akarója, hogy zsarolás, tolvajlás és egyéb visszaélések által természetes ellenségeivé legyeteK azon népnek, melynek hajlamát, bizalmát kell megnyernünk.

Minden altisztnek, szintúgy mint nekem engedelmeskedjeteK, miután minden altiszt, a keze alatt levő emberekért nekem felelni tartozik. Senki ágyújától a tizedes, — ha tizedes, a tüzmaster, — s ha tüzmaster az én tudtom nélkül el ne távozzék — nappal sem, annál kevésbé éjjel — nehogy szükség esetében, a legénység szétszórva legyen.

A fehérruha lehető tisztántartása végett, két

mosónő fog állandóan az ütegnél lenni, más — olyan nőket, kik ütegemnek csak gyalázata válnak, ágyúim körül túrni nem fogok.

Egyet akarok még megemlíteni. A szerbek minden csata kezdetén rettentően ágyúznak, megfeszítve minden erejüket, hogy bennünket elrémisszenék; ha azonban sűrűn röpített golyóiktól meg nem ijedünk, hanem egyszer kétszer előre nyomulunk, mind a mellett hogy az igazi szerbek jó katonák, csakhamar ‘jobbra át’ot csinálnak — mert a síkon nem állják ki a csatát.

Azért meg ne ijedjeteK soha!

— És ne feledjéteK, hogy magyar tüzeerek vagytok!“

A sok hasztalan ostrom után, elhagyjuk a titöii hegyet. —

Percei Újvidékre vonul — Kamenic ellen, hol a honvédek szuronyszegezve rohanták meg az ágyúkkal védett redouteokat, hol míg az egyik honvéd szuronyos fegyverét a sánc oldalába szúrta, a másik mint létrán hágott föl rája.

Mi pedig, mint a féle szegény emberek — a folyócska túlpartjára ballagunk Josefsdorf mellé.

Sötét éj lesz mire ide érünk, s az égő város

a kavargó lángfolyammal és rettentő füsttel egy iszonya, de látásra nagyszerű szép képet mutat.

— Százados úr! Küldjön két ágyút Jósefsdorf elé, már a fedezetet megrendeltem. A rácok támadnak.

Két ágyú elmegy . . . a többit lövésre készen tartom. ...

A mozgó tábor csatarendben áll. . .

— Őrnagy úr! — jelenti tüzmeisterem — a rácok túlnyomó erével varinak, két vagy legálább másfél, a mieinknél nagyobb lövegű, és pedig a gyors mozdulatokrul ítélve, lovas üteggel.

Az őrnagy higgadtan rendezi a csatát. . . . A szerbek a romok közt — a folyócskán túl — megjelennek.

— Tölts — Golyóra kartács! —

Tűz! *

‘ Két három ágyú egyszerre szórja golyózáporát — de nem oda hova kellene ! Az ellenséghez csak a nagyobb golyók érnek el, Ügy gyei hajjal — s a víz miatt előbbnyomulni nem lehet. . . . Ismét az a veszekedett mosorini állás!

De az ellenágyúk annál hatályosban működnek — mellettünk a faszorban egymás után hallik a ropogás. . . .

— Golyót — gránátot!

Visszanézek. . . .

Veszett millióm terringette!

A mozgók ugyan elmozogtak! Elmaradoz

szűr, dárda, kasza — — Uccu! Vesd el magad!
— műszó a mozgóknál — és vitézül futnak!...

— Mozdonyra hátra! A tagadóját az
ilyen tábornak!

— Százados úr! Fedezze ön ágyúival az
elvonulókat.

— Ugyanúgye? Addig legalább úgy volt a
szokás, hogy az ágyúk lettek fedezve!..

— Őrnagy úr! hogy maradjak én az
ágyúkkal hátra, ha körülünk senki sincs? hiszen
kardjuk sincs embereimnek — az önvé-
delem szüksége esetére.

— Hagyok lovasságot....

— Legyen, — két ágyú visszamarad.

De a lovasság bizon nem tudta föltar-
tani a lovát, — szinte műszó — s alig maradt
vagy húsz ember.

— Százados úr! Szóljon! Igaz-e hogy két
ágyút elfogtak?

— Nem. Csak visszamaradt az ellenséget
főntartani, hogy őrnagy úr vitézei komót futhas-
sanak. De elfogták volna, ha Pongrác — nádat
nem hordát a hidra és föl nem gyújtatja. Mert
csak így lehetett főntartani az ellenséget,... hogy a
hátra maradt két ágyúhoz ne férhessen.

— Hiába, nagy volt az erő, biz azt dárdák-
kal föl nem tartjuk, — vigasztalja paagát C ..

Így visz bennünket a sors Földvár alá.

Mi csak megint Josefsdorf felé baktatunk.

Egyet-egyet lövünk — de egy hátráló kis csapatnál egyebet nem látunk, nem hallunk. . . . Talán a romokhoz akarnak csalni?

Lassan tovább megyünk — néha egyet durrogtatva.

Eszembe jutnak a svábok, kik egy hosszúrúdba kapaszkodva az ördögöt keresik. ...

A távolban is elkezdenek dörögni az ágyúk.

Percei csatáz Kácsnál. — Georgeva alatt fogunk vele egyesülni.

De nekem úgy tetszik, mintha az ágyúzás épen nem közelítene felénk, sőt inkább tovább tovább halad. . . . Nem jó jel — mi nehezen fogunk egyesülni. Jó volna szárnyalókat arra küldeni.

Az ellenség nem jön visszafelé — már bizonyos, hogy Percei veszett! . . .

Mi is visszavonulunk Csurogra.

Csurogrul pedig Földvárra, a csatornán túl; mert az ellenség már Járek és Temerin alatt portyáz, s beszorít a római sáncokba, ha jókor ki nem pusztulunk.

Ah! Gyönyörű hadjárat.

A nyomorúságát — —

Üldögélünk együtt, beszélgetünk a cholera-ról; a nyomorúságról, hogy már egyszer városba nem jutunk, hol kissé rendbe szedhetnök magunkat; a borzasztó poros melegről; az éhez-

tető-tisztek — nem is élelmezési ám! —
hanyagóságáról, s más ily mulatságos dolgokról!

És keservünkben mit tennék egyebet a
jónál? Hát csak iszunk! Ez tartja még bennünk
a szuszt. —

Jön, azonban egy őrmester a mozgó-
lovasoktól.

— Jelentem alássan Kapitány úr! Semmi
újság.

— Jól van. Semmi sem adta elő magát?

— Semmi. ... Csak hogy kilenc ember az
éjjel megint megszökött!

Semmi újság.

— Izé! Nyergeid föl nekem azt a pejt.

— Az én lovamat is?

— Azt is, szaporán!

Néhány perc múlva már útban vagyunk,
Törökbecse felé — repülve, mint a haragos is-
tennyila. ...

— Jó reggelt cimbora!

— Hozott isten! ... Honnan jösz?

— Földvállról. Eljöttem megnézni mit csi-
náltok.

— Megvagyunk. Hát te?

— Krisztus kínszenvedéseivel mulatok a
mozgók közt

— Szegény fiú, ugyan jó dolgod lehet.

— Majd utóbb megszán az ellenség és bever valami városba: mert saját parancsnokaink intézkedései után el kell vesznünk. Alig van már emberem az ágyúk körül.

— Hát most hogy szabadultál be hozzánk?

— Magam adtam magamnak szabadságot.

— És ki van most az ütegnél?

— Egy tűzmester, ki helyemet képes kipótolni. .

— De ha parancsnokod megtudja és profoszhoz küld?

— Nem bánom én.

— Szörnyű ember! — Szép volna ha az alatt támadás történnék.

— Ha ezt legkevésbé is gyanítani lehetett volna, bizonyos lehetsz benne hogy el nem jövök.

—Pajtás! nekem úgy tetszik, mintha felétek ágyúznának.

— Az lehetlen!

— Jer ki csak a folyosóra!

— A mennykőbe! Hogyan lehet ez? Nehezen van ez nálunk...

— Siess az istenért!

Arcom kigyúl .. . egykét perc alatt lova-
mon termék . . . száguldó méneink patkói szik-
rákat ütnek a város kövezetén... . Nyilsebesen
rohanunk vissza, mint jövénk. . . .

Mondtam hogy lúddá leszek!

A kétrétű veszett mennykő tudja hol veszkelődnek, és én mint egy seprőre ült böjti boszorkány, lóhalálban sietek vissza — itt meg híre sincs a támadásnak! . . .

Semmi no! ...

Ez még is sok! Szegény embereimnek úgy is elég kiállni valójuk van — hogy alig merem tőlük követelni, miszerint kötelességüket megtegyék — azon felül még némely mozgó-tiszt is packázik velők? Ezt túrni nem fogom! . . .

— Ön túlságos tüzérei védelmében.

— Épen nem. S parancsnok úr előtt nyilvánkozatom, hogy azon esetre, ha megsértett altisztem elégtételt nem kap — leteszem a kardomat.

— Kár heveskedni ily gyermekségért.

— Nem gyermekség parancsnok úr! Mostani körülményeink közt épen nem gyermekség. Én elégtételt kérek.

— Megfogja kapni — szavamat adom. De az első összekocnás esetében intézkedni fogok, hogy ön ütegeivel táboromból eltávoztassék.

— Nem nagy büntetés!...

A sátorból kilépve e szavak hangzanak utánam:

— Bizon kár sértegetni a tüzéseket — úgy is azok tartják bennünk a lelket! . . .

Igen bölcs megjegyzés kigyelmedtől, atyafi!

Ha akarsz egy új műszót hallani mozgóvitéznek a szájából — jer velem. . .

Sátora előtt piszkálja a fogát, teljes vezéri méltóságában az alezredes úr. . . .

Hja! Ő ezt könnyen teheti — ő nem koplal úgy, mint teszem én; ki városba sem kávéért, sem süteményért nem küldök, hanem mikor gyomrom jelenti alássan hogy éhes, körüljárom a tábort, s ha akadok egy markotányosra — ebédelek; ha nem — embereimhez megyek, kik szívesen megkínálnak gulyáshússal. Ez bizonyosan elűz minden étvágyat. Utána egy kis bor — s minden rendén van. ...

Hanem térjünk vissza alezredes úrhoz.

Előtte néhány lovas mozgó áll, nem annyira karddal, mint furkósbottal — tisztelegvén.

— Elvontunk bizon mi uram, a sáncok felé. Egy pár szerbet is láttunk; meg is kergettük. Hanem aztán meg többen jöttek. Gondoltuk, hogy most nem jó világ lesz — azért jónak látuk odább állni — mi bizon befogtunk! — Vagy is — futottunk!

Vonul a kácsi vert had Becse felé. ...

Mennek a honvédek egymás után — lan-kadtan, kiéhezve s eltikkadva a nagy forró-ságtól.

Sok, az úton egyszerre elkékül és meghal.

Sok elmarad s csak nehezen ballag zászló-
alja után, Szent-Tamástól Becséig messze van,
— nagy út fáradt katonának egy napra.

Sok majd elhal szomjan — órákig megy, s
nem talál egy csepp vizet, nem lát más
mint romokat — akkora területen, mint
Torna megye!

Boldog felső-táboriak! ti erről semmit sem
tudtok. Ti nem vagytok egy elhagyót pusztaság-
hoz kötve, hanem jártok városiul városra, vagy
legalább faluról falura. —

Jaj! be oda vannak szegények!

Szomorú látvány!...

— Öcsém, te még nem nőttél nagyra. Mint
állsz te a glédában?

— Dobos vagyok.

— Hány éves vagy?

— Tizenhárom.

— Hogy jött kedved tüzérnek lenni?

— Már Mosorin alatt jelentettem magamat,
de a parancsnok úr nem eresztett.

— Ugyan hogy ereszteném? Csak nem
fogok ily gyermeket tüzérnek ajánlani! Szégyen
volna rám nézve.

— Bízd rám. — Hát öcsém, láttad Mosorin
alatt, — mily pogányul legyíngetnek a golyók
az ágyúk felé?

— Igenis, láttam.

— És még is tüzér akarsz lenni?

— Az hát! Csak vegyen be kapitány úr.

— Emberem vagy.

— Hát te hány esztendő vagy.

— Tizenöt.

— És te?

— Tizennégy.

— Mindnyájan szívvel lélekkel tüzérek akartok lenni?

— Mindnyájan.

Jértek ide, fölírom a neveteket Holnap reggel jöjjetek a gyakorlatra — be foglak beneteket osztani. Holnap már mindeniteknek egy számot be kell tanulni; hogy, ha holnapután megtámadtatnánk, már csatába vihesetek beneteket. Ha az idő engedendő egy hét alatt tüzér válik belőletek. Akarjátok e?

— Igen — akarjuk.

— Ha akarjátok, meg is lesz.

Ah! megjelentetek? ti derék hősök a sán-
cok mögött!

Meg bizon — szokás szerint elbújva, túl a
csatornán. ...

— Mozdonyrul! Tüzeljete!

Az egész kis párbeszéd a szerb ágyúkkal

addig tart, míg ők is elunják, meg mi is, azután, elhallgatunk. ...

És ilyformán többször is üdvözöljük egymást — közbeszólván többnyire a gyalogság is.

A mosorini csaták ismétlése — de csak kicsiben. Megteszi szivarozva is.

Peregnek a dobok . . . felriad a tábor. . . .
A mozgók kapkodnak földbe szúrt dárdáik után.

— Barátom helyeztesd el ütegedet, a szerbek már áttörtek a csatornán.

Előőrseink jól vigyáztak látszik!...

Két ágyúm a kanizsai híd védelmére küldetett egy alezredes dandáréhoz; egyik ágyúm Török-Becsén van — egyenkint szoktam beküldeni — kijavítás végett. A többit lehető gyorsasággal fölállítom — az ellenségnek részint jobb, részint bal. szárnya ellen. ...

Közelednek.... A gyalogság nem tarthatja.

— Csak golyót — és gránátot!...
Az újonc Koburg huszárok attaquíroznak,
de a tömeggé alakult gyalogság visszaveri őket — sokan elesnek. . . .

— Fiúk kartács!...

— Nem hallod az ágyúzást hátunk mögött?
A mieink Becse alatt is megtámadtalak.

— Most jön hozzám a futár, hogy két ágyút küldjünk Becsére.

S a mint a két ágyút v i s s z a k ü l d ö m:

a mozgók is jönnek látták melléjük szegődni — fedezetül.

— Barátom itt állásunk kétes — még elvág-
nak bennünket. Hátráljunk!

—Jól van!... De ha feleletre vannak, meg-
mondom, hogy a mozgók az okai.

Az út Becséről Földvárra, párvonalban
nyúlik a Tiszával.

Ballagunk Becse felé...

Jobbra úthosszát a Tisza, — hátunk mögött
az ellenség, — előttünk Becsénél csata foly... .

Nem messze tőlünk — balra — porfelleg
emelkedik. . . .

— Tíz huszár vágasson arra — nézze meg,
mi az? — parancsolja Pongrác. Te pedig siess
két ágyúval a becsei szőlők előtti sáncokba —
fedezd utunkat. . . .

A mozgók sietnek a szőlők felé. ... A por-
felleget ellenséges csapat idézte elő — ágyú-
golyóik nem messze az útról csapnak le. . . .

Még néhány percnyi késedelem, s utunk el
van vágva.

Beügetek a sáncokba — de az ellenlovas-
üteg már kartácsot — a lovasság közelit. . . .

A mi lovasságunk Becse alá fut.

— Mozdonyra!...

Az egyik ágyúsló megijed s eltöri a kisfát.

— Fogd ki a két első lovat! ..

Az ellenség nyakunkon — de az ágyú mentve van!

— Ügetve!...

Becse előtt csatlakozom a mieinkkel — keményen tüzelünk. . . .

Már késő!

Az itteni tüzérek csak azon voltak, hogy állásaikat megtartsák — nem mentek előre, tartván a túlnyomó erőiül. — Ha ők nem — előre nyomult az ellenség...!

Becse körül mindenütt — kivevén a tiszta oldalt — elkeseredve csatáz a magyar sereg.....

Már késő!

Sajátságos eset — ugyan megrezzentem!

Mi — mi?.

Egy golyó ugrándozva épen felém jön.

— Kapitány úr ugrasson félre! kiabálják a tüzérek.

De magam is látom — félre akarom rántani lovamat — e percben egyik ágyúnk elsül, s lovam megijedve mozdíthatlanul horkol.

Még egy két ugrás — s a golyó eltalálhat.

Épen leugrásra gondolok — midőn a ló, megpillantva a közelgő golyót, hirtelen félre szökél, mialatt azonban a golyó, egy a térségre vetődött kőhöz vágódván, más irányt vőn. —

Guyon megérkezett.

Együtt vagyunk a tábornoknál — minden osztályparancsnokok.

— Nekem kellenek jó tisztek, kik az embereket vezessék; kellenek jó papok, kik az embereket fanatizálják; kell jó bor, mely az embereket tüzelje; és kellenek jó zenészek, kik az embereket lelkesítsék. — őrnagy úr! — mond a tábornok egyhez fordulva, ki plébánosból lett őrnaggyá — ha más papot nem kapok, nemde ön is fog elől menni a kereszttel?

— Igen! tábornok úr; — feleli az őrnagy.

Indul a tábor.

Megyünk Becse alá — Becséről Hegyes felé. ...

Iszonyú meleg van — víz nincs, ecetet iszunk, mely Guyon parancsából mindig van velünk — a cholera ellen.

Mily szép, mily rendes most táborunk! Egészen más mint Percei alatt.

A tábor közepén még bolt-sátorok is vannak.

Amott egy tisztő kocsikerékhez illeszt egy tükröt és öltözetét rendezi.

V e r b á s z

Sötét a láthatár... csak a roppant tábor-tüzek árasztanak oly fényt, mintha egy egész város lángban volna.... A tüzeket honvédek, huszárok és tüzérek állják körül... egypár tiszt-

nek azon szerencse jutott, hogy egy girbe-görbe fatuskón ül — a közemberek szívességéből... isznak, dalolnak — szebbnél szebb, meg huncutnál huncutabb nótákat... némelyik valamely csinos — vagy szurtos markotányosnő körül mesterkedik. A tűzfény mindenki arcát megdiosóíti.

— Minek e roppant tüzelés?

Egy csapat át akar szökni hozzánk, azért van a nagy tűz, hogy a sötétben megtalálják táborunkat. —

Takaródét vernek... már el is hangzik, mi-dőn a huszártrombitás megfújja a capistrángot... Holdvilágos éjben, vagy tábortüzek körül ezt hallani! Ha egy kis lelked van, örökké katona maradnál csak ezért is.....

— Vigyázzatok, fiúk! hogy ezek a bundás szomszédok — mozgó csapatbeli — itt ne rakjanak tüzet, közel az ágyúkhöz. — Ha valaki keres, ott leszek a cigányok körül.

— Értjük kapitány úr!

Most a Máriássy - zászlóaljhoz; hol nagyba szól a zene, járja a csárdás, a dal, a csók, a mulatság....'

— Hohó! itt — a tüzér! — kiáltozzák a sátor előtt, — ide a kancsóval!

— Hozott isten pajtás!;

— Nem innál egyet?

— Hogy is kérdezhetsz egy tüzért, hogy iszik-e? mondja erre egy bakatiszt.

— Fiúk! mondok egyet, és ha isten úgy akarja mint magam, tíz is lesz belőle. Az az: hogy tíz bakát lekapatok ma!

— Szeretném látni!

— Itt a pohár.

— Jó, nyissátok föl szemeiteket és füleiteke, mert én egyszerűen fogom megtenni a mit akarok, nem magyarázók semmit! Pedig nem lesz ember, ki utánam teszi. — Jól vigyázatok, mert a ki hibát csinál, újra kezdi mindaddig, míg meg nem teszi.

Ezt mondom, mialatt körbe ülünk, ki a földre, ki hova — nekem mint aféle vendégnek, mindenesetre egy hasábfá dukál.

— Szem-fül vagyunk egészen.—

A poharat tele töltve, mutató és hüvelyk ujjammal fölemelem, mondván :

— Éljen Guyon tábornok!..»

S egy kortyot iszom.... Aztán egyet kocantva az asztalon — vagy is tulajdonképen nem asztalon, hanem egy előttem levő tuskón, a poharat rátésem... Bajszomat megtörülöm a jobb, s utána a balkezem egy — és pedig mutató — ujjával.... Ennek utána rákoppantok a tuskóra egy-egy ujjal — előbb a jobb, aztán a bal kézzel. ... Egyet füttyentek.....Egyet-egyét top-

pantok — előbb a jobb, aztán a ballábommal...
s fölugrom egy ízben ülhelyemről....

Megint fölemelem a poharat.— hüvelyke-
men kívül — két ujjal.....

— Éljen Guyon-Guyon tábornok!... s két
kortyot iszom... Kétszer koccantok... Bajszom
még törülöm kétkét ujjal, és pedig a jobb kezem-
mel is kétszer egymásután, balkezemmel szinte..
Két-két ujjal koppantok kétszer-kétszer egymas-
után, ... kétszer füttyentek, egymásután kétszer
toppantok mindkét lábammal s kétszer ug-
rom föl.

Harmadszor is fölemelem a poharat....

— Éljen Guyon-Guyon-Guyon tábornok!
s fenékgig kiiszom... háromszor koccantok... há-
rom ujjal háromszor törülöm a bajszom.. három-
szor koppantok... háromszor füttyentek... há-
romszor toppantok mind a két lábammal... s
háromszor szököm töl ülhelyemről. . .

— Utánam most te, istentelen tüzerkáromló.

— No ugyan nagy tus! Ide azt a poharat!
megtölti... s elkezd tempózni....

— Újra! Töltsétek teli a poharát! Először
csak egy ujjal kell törülni a bajuszt. Megint el-
kezd... iszik... leteszi....

— Újra! Előbb a jobb, aztán a bal kézzel
kell koppantani.

— Vesszen meg a tudományod! hfluncutabb
a tempója, mint valami... eggregírozásnak.

Megint csak iszik ... füttyent... toppant....

— Újra! Töltsétek meg a poharát!. Harmadszorra fenéig kell kiinni! —

És elkezd újra... addig addig, hogy mire megtette, elázik...

— Most sorba mindenik. '

Próbálja mindenik .... mindenik becsíp, mire elvégzi:.....

— Nem iszom többet — igyál te! mondja egyik nehéz fővel.

— Nem látod, hogy iszom.

És én minduntalan is számhoz emelem a kancsót, — csakhogy keveset iszom.

— Ej! ha most riadót vernének!

— Attól ne tarts. Éjfél előtt nem szokás támadni.

— Már miért nem?

— Azért mert messze a hajnal. Sötétben pedig az ördög sem lát — sem csatázni, sem futni, sem üzni.... Látszik, hogy baka-vagy,, nem érted.

— Ej ha! hát te különb vagy?

— Hiszem azt! Ha én csatázok — — hm! Oda állítom ágyúimat, hova jónak látom, hol nekem tetszik. Te pedig oda állsz, hova parancsolják — még őrnagyok is a szerint igazítja zászlóalját, a hogy én ütegetem stellírozom.... Ha vesztek, az én hibám; de ha nyerek, az én érdemem, mert önállólag működöm — hadosz-

tály parancsnokom csak az irányt jelöli ki számomra. Nálatok? nálatok minden a főparancsnok ügyességétől függ.

— Szegény emberek! búkor a baka jót alszik vagy múlat, ti füstös ágyúitokat mossátok — sajnállak benneteket! .

— Micsoda! szegény emberek? Hát ki a lelke, a csatának, ha nem a tüzer? s ki az úr a csata után, ha nem a tüzer? — se horposz — előőrség —, se cirkálás — még ágyút is baka őrzi, lépegetve föl alá, mintegy tekintélyes gólya.

— No nézd! hogy hetvenkedik, mint a garasos malac a poltúrás kötélen! Szeretném látni, ki rohanná meg a sáncokat, meg az ágyúkat, ha baka nem volna! Könnyen lóhatsz te egy mértföldnyiről.

Így vitatkozunk egymással — élesítvén a bor a mi nyelveinket... míg egyik végre föl szólal:

— Ne veszekedjetek már! Daloljunk egyet.

— Jobb is. Kezdjük rá!

Éjfél elmúlt — Az ellenségtől még senki sem jött át hozzánk...

— El kell oltani a tüzeket — a tábornok parancsa.

— Oszoljunk hát mi is! —

Verbászi tábor.

Mi történik itt?

Mi ám!

Mindenütt, a merre szem lát — és pedig három helység: Hegyes, Szekhegy, és Feketehegy előtt — mindenütt köszörülnek... huszár, tűzér, szekeresz, honvéd mind kardot, vagy szuronyt élesít.... Guyon kihozatta a köszörűköveket három helységtől — és most élesítik a fegyvereket mindenütt az egész táborban....

Az egész hadsereg — mintegy kilenc, legfőlebb tíz ezer ember, negyvenhét ágyúval — rohamra készül.

Borzasztó csata lesz!

A tábornok oly parancsot adott ki, hogy a gyalogság ötven, a tűzérség háromszáz lépésnyiről lőjjön.... Ugyan közel éljük egymást!—

Fiúk! mulassunk még egyet — ki tudja nem lesz-e utoljára?

Holnap Július 14-e.... Nevezetes nap a francia forradalomban... Holnap... holnap...

Készülj a legnagyobb jelenetre. A puszta valót fogom elmondani — hazudjék az, ki ilyes mire rászorul. Ha, mit most leírandok, egy dombtetőről szemekkel láttad, füleiddel hallottad volna, iszony és álmélkodás, rettegés és magasztaltság közt mondtad volna: Borzasztó szép!

Két óra lehet éjfél után...

Fegyverre!

Itt az ellenség — a bán megtámadta előőrseinket.’

Nem hallod a fegyverropogást?

Piff...

Ez közel volt.

Tüzérek! az ágyúkhoz!

A dobok peregnek, a trombiták riadót harsognak ... néhány perc alatt késsen áll a tábor...

... Ezek a mieink... mint az acéllal ütött tűzkő — mindenfelé szikráznak a kilőtt puskák, a sötét éjhomályban....

Hah! Az előőrsök hátrálnak!

No, ne ijedj meg, hisz ez rendjén van. Csak nem fognak szembe szállni egy egész táborral.

Előre csatárok! ...

Kezdődik az ütközet iszonyú puskázás közt....

Hát az ágyúk? És a huszárok?... hisz az ágyúk szokták megkezdeni a csatát... Még állnak helyeiken....

Mi ez?

Az ellencsatárok vállra vetik fegyverüket, és lövés nélkül közelegnek.

— Ne lőjjetek — mondja némely csatárparancsnok — ezek lesznek azok, kik hozzánk akartak átszökni!

És megszűnik a lövöldözés — mind a két fél csatárai vállravezett fegyverrel közelítenek

egymáshoz... míg egészen közel érik egymást...
megölelik... megcsókolják —

Árulás! — csel!

Az ellenség leveté álarczát, és szörnyű
pusztítást tesz könnyen hívő csatárainkban....

Rajta huszárok! vágtsatok közéjük! Sza-
badítsatok ki legalább a foglyokat...

Foly a kemény csata — majd egy jó óráig...
lövés alig hallik.... Csak a kardok és szuronyok
pengnek, öldöklően—

A sok sebesültet egymás után hozzák a tá-
borhelyre, a holtakat a csatatéren hagyva....

Szörnyű!....

De szörnyűbb az, hogy kijátszott feleink
hátrálnak!

Az ágyúkkal előre! hangoztatja Guyon,
s parancsát repülve hordják szerte nyar-
gancai...

És megindulnak az ágyúk iszonyú csöröm-
pöléssel ...

Néhány perc múlva kezdődik az ágyúharc...

A rettenetes dörgés hallhatlanná teszi a
csatazajt, a föld reng, a csatatér csak itt ott
látszik — a füstfelhő résein át....

— Százados úr! Hegy es felé!., ki-
áltja felém Pered ezredes.

— Ülj fel!

— Arccal utánam!

S megsarkantyúzva lovamat, ügetve indu-

lok Hegyes felé, honnan az ellenség balszáraya
tüzel — nyomban utánam ágyúim....

Már az ellenség puszkagolyói hozzánk ér-
nek.... Úgy hiszem a meghatározott távolság-
ban vagyok—

— Csatárok félre!

— Állj!

— Mozdonyrul!

— Fiúk! kartácsoljatok!

Záporként hull a kartács... Az ellenágyúk
golyói fölöttünk süvöltenek el... a szörnyű füst-
ben lehetlen biztosan irányozni...

— Cak rajta — tüzeljetek!

Az ellencsatárok visszavonulnak, de csak
azért, hogy szétválva, mind a két félről túlszár-
nyaljanak bennünket.. már lovasaik is kétrészre
oszolnak... Aligha ágyúimra nem törtetnek ezek
is, látván hogy fedezetem nincs....

Mert a huszárok még mindig a középsz-
tályban csatáznak....

— Két közép ágyú tiz lépést előre
— szárnyágyúk félbal, féljobb! '

Ekként ágyúim annyira mennyire, félkört
képeznek, s minden irányba lövünk keményeb-
ben, mint előbb....

Piff....!

Egyik ágyúsló puska lövést kapott...

— Itt a lovam — szekeresz fogd be!

— Csak maradjon kapitány úr, a seb nem nagy.

— Az ellenség mindinkább közeleg. ....

Mit tegyek? Ha tovább maradok, kockázatom ágyúimat ha visszavonulok?... Valahány csatában voltam, mindig azt tapasztaltam, hogy a mely részen előbb hátráltak az ágyúk, az a rész vesztett... mert a legjobb katona is nagyon ügyel arra, hol állnak az ágyúk.... még egy kísérletet teszek. —

— Fiúk! toljátok az ágyúkat öt lépéssel előre!

És megragadom az egyik ágyú kerekét minden erőmmel, tüzéireim szinte, s egy perc alatt előre nyomultunk....

Ismét lovon ülök — a végig nyargalva az üteg mellett, kitűzöm az iránypontokat....

— Rajta gyerekek! még egyszer!

Az újra kezdett tüzelés meghátráltatja az ellenágyúkat.... A gyalogság és lovasság habozni kezd....

— Tiszt úr! csak tartsa magát! hangzik egyszerre fülembé, s legnagyobb örömemre Percel hangját ismerem meg.

— No gyerekek most csak bátran!

Tüzéireim eszeveszetten tüzelnek... a sebes tüzelés közben alig látjuk egymást ... szeretném azt a katonát látni, ki csatában többet is lát, mint a mi körülötte történik.

Huszárok, pedig székely Mátvás huszárok jönnek vágatva fedezetünkre.

Az ellenség tömeggé alakul!... Ezek bizonyosan azt hiszik, hogy a huszárok rohanásra indultak....

— Gránátokat és golyókat a tömegbe!

Nézd — nézd hogy hullnak a lóról... már hátrálnak is.... Összebontakoznak....

— Golyóra serét szelencét! — hogy a kartács tovább vigyen. —

Az ellenség megfordul... futni kezd ...

— Utána! mozdonyra! —

— Siessétek szekerészek avval a mozdonyal!

— Ügetve!

Micsoda fehér szíjjasok azok?

— Huszárok! menjen egy pár ember s nézze meg, a mi Vásáink-e azok ott balrul tölünk, vagy ellenséges gyalogság?

Néhány huszár oda vágat....

Ej! ha elvolnék vágva a derék hadosztálytól ... Oda nem láthatok a domb és füst miatt — A gyalogság is elmaradt — magam vagyok a huszárokkal...;

— Kapitány úr! — jelentem alássan, azok nem a mi embereink. Seregünk dereka most is hátra van, mi az ellenséggel vagyunk egy vonalban.

Itt legjobb lesz arcot változtatni, s míg a középosztály szemközt áll az ellenséggel, én oldalba lövöm.

— Tűzmeister! vonuljon ön két ágyúval balra, s tartsa fönn a közlekedést köztem és a centrum közt.

— Pajtás — mondom továbbá a huszárkapitánynak — adj vagy húsz embert fedezetül ezen két ágyúhoz! —

— Többi ágyúk — balra kanyarodj!

— Mozdonyrul!

— Lőjjetek!

Ez borzasztó!

Az ellenség keresztűzben van... A csatátér véres... ki olvasná meg most, hány hal s hány sebesül meg?... Gazdátlan paripák futkosnak szerteszét... A jajveszéklést előli a rettentően mennydörgő ágyúk moraja.... Mintegy száz ágyú dolgozik egymás ellen....

Piff...

— Ez valakit talált — kit ért?

— Kapitány úr lovának vérzik a füle.

— Kartácsoljatok abba a bozótba — ott gyalogságnak kell lappangom.

Lám! nem csalódtam. — hogy futnak ki mint a kiszorított ürgék..... Utánok huszár! Megy is ez, nem kell kérni.

Fut az ellenség....

— Akasszátok be a vontató köteleket —
 nincs időnk minduntalan mozdonyozni... Hamar
 — hamar! Az angyalát annak a lassú szeke-
 résznek! Siess avval a mozdonyal!...

Vontatva indulj!

Micsoda ágyúk azok ott —jobbra? Ugyan
 sietnek utánunk. Bizonyosan a hatfontos fél-
 üteg.

— Tüzérek — azt nem engedjük,
 hogy minket utólérjenek! —

— Ülj fel — ügetve!

Arra valami fehérlik.... Oda nyargalok....
 Egy osztrák fekszik sebesült lova mellett a csa-
 tamezőn, ellőtt lábbal — minden felső öl-
 töny nélkül....

— Uram! Az istenre kérem önt, ne hagyjon
 itt... hiszen én is ember vagyok... ne hagyjon
 itt martalékul a felbőszült harcosoknak... úgy
 is szörnyen szenvedek... Ön tüzérei lötték le
 Ottinger tábornok alól a lovat... önöktől kap-
 tam én is sebemet., kiszenvedtem.... Ne hagyjon
 ön itt...

Így eseng ő, mint képzelhetni a legiszo-
 nyúbb fájdalom közt.

— Megálltatok az ágyúkkal!

— Gyertek ide! Tiszteljétek ezen ember-
 ben a jó katonát, és segítsetek őt az ütegekocsira
 emelni.

Más helyet nem adhatok.

Köszönöm uram! *)

Az ellenség pedig ez alatt megfordító ágyúit, s golyókkal köszönt hozzám... de ismét hátrál...!

— Ezen ütegekocsival jertek lépést utánunk — mi pedig helyre hozzuk, mit elmulasztottunk. —

— Úlj föl! vágatva!

A verbászi sáncok előtt vagyunk, melyekből az ellenágyúk a visszavonulást fedezik....

— Állj!

— Szekerészek! Hol mind a négy ló ép, vegyetek él kettőt és fogjátok a sebesültek helyébe.

— Tüzérek! Golyóra serétszelencét!

Kezdődik újra az ágyúcsata.... Kartács onnan, kartács innen ... három négy ágyú is dörög egyszerre.. Az ellenágyúk szünet nélkül szórják apró golyóikat — mintha, egy haldoklóként, most akarnák kilehelni végerejüket....

Elmondhatnék a mesés tündérrel, hogy köd előttem, köd utánam — oly sűrű felleggé alakul köröttünk a rémítő füst....

Kedvem volna azt a tüzért ismerni, kinek ilyenkor eszébe jutna, a fokozatos emeléssel irányozni. ...

*) Mint később megtudom, Cs. k. tábori tiszt volt — Önvallomása szerint, kit levetkeltetve, ott hagytak a csatatéren. — Szabadkán halt meg.

— Kapitány úr! Egy golyó két lovat elsodort az ütegekocsiból.

— Fogjatok be a másiktól....

— Kapitány úri Nincs kartácsom!

— Lőjj golyóval!

— Kapitány úr! Csak három lövésem van még!

— Kapitány úr! Elfogyott a tölték!

— Teringettét! mért nem szóltatok hamarabb, hogy ritkábban tüzeltünk volna!

Kezeim közt a győzelem; még néhány perc, s az ellenágyúkat kiverjük sáncaikból... és hátrálnom kell!...

— Veszett teringette, — mozdonyra hátra!

Ott a völgyben talán lesz még tartalék lőszer.

— Nyargaljon oda előre tűzmester, és intézkedjék, hogy tüstént fölrajkassunk néhány ládával.

— Hol az elmaradt ütegekocsi?

— Itt van kapitány úr!

— Hát a fogoly?

— Föltettük a megürült kocsik egyikére, a többi sebesültekkel.

— No fiúk szaporán! Rakasson föl minden irányzó egypár lását!

Sss.... Egy golyó elsívít fölöttünk.... Perednek tart....

— Szent isten! Oda az ezredes!...

Nem, nem! Hála isten — csak lovát sújtotta le ...

— Siessetek fiúk! Az ellenség ki talál törni a sáncokból...

No most föl a dombon — megint a sáncok elé...

Kiáltást hallok — aligha nem Percel hangja...

— Menjetek lépést előre — én itt késem néhány percig — talán meghallom, mit akar az ezredes.

— De hát hova menjünk, ha senki sem vezet? sopánkodnak némelyek — leginkább a szekereszek közül... És az ágyúk megállnak....

No lám! Ezen emberek, kik soha sem félték a golyótul, most, midőn a győzelem bizonyos, nem akarnak menni, mert tisztjük pár percig nincs előttük....

— Jertek hát utánam! ...

Hisz az ezredes majd utánam küld, ha valamit akar.

— No fiúk — most újult erővel! Granát-kartács!

A sáncokbul keményen torolják vissza heves ostromunkat.

Jobbról, a szőlők irányában, szinte két ágyú dolgozik ellenünk — keresztűzbe fogtak...

Ezek felé fordítok két ágyút, a többivel a sáncbelieket szeretném kipusztítani....

— J a j a sárgám!...

— Mi az?

A tűzmestert lovastul leütötte egy gránát.
— Semmi baj százados úr! már talpon vagyok — lovamat sajnálom — szegény sárgám!

És ezen harcedzett embernek — itt a csatatűz közepette — majd a könnyei hullnak kedves lováért, melyet ott kell hagynia...

Ott valami segédtsízt féle jön.....

— Megálljatok!

— Pajtás! micsoda üteg ez? kérdi a nyargonc hozzánk közeledve.

— A negyedik három, fontos.

— Csak tüzeljetek tovább!

Evvel elvágat.

— Fiúk! Ez vagy nagyon jót jelent, vagy nagyon rosztat. Az utóbbit nem hihetem. — Rajta hát! Szaladj gyerek avval a táskával, csak vigyázz, hogy orrodra ne essél, mert ezáltal csak késel....

Mi az isten nyila! Még baloldalul is támadtatunk? Hisz ott saját tűzereink vannak!... Bizonyosan úgy lesz, hogy azon tőlünk oldalvást álló ágyék golyói, elsurranva mellettünk, valamelyik középosztálybeli üteghez vetődnek. S az ottani tűzerek azt gondolván, hogy a golyók tőlünk jönnek — minket is ellenségnek tartanak....

— Vágtasson oda valaki, s mondja meg

nékik, hogy ne bolondozzanak. Ügyeljenek ők a szemközt állókra, a mieinkkel majd elbánunk mi magunk.

Éljen! éljen!

Az ellenség elhagyta a sáncot — most csak utána!

De hasztalan — hamarabb áttör a hídon s eltűn a házak mögött, sem hogy csak golyókkal is utólráérhessenek.

A hidat megromtatták maguk után, utánuk' kelni nem lehet. ...

— Most hát pihenjünk gyerekek! Ráérünk.

— Nincs egy kis inni valótok?

— A mi kis borunk volt, megittuk csatáközben kapitány úr! De van itt egy kút — ronda ugyan kicsit a vize, hanem azért jó lesz.

— Csak hozzál!

— Hanem nincs mibe. Ha csak ki nem fordítom a sapkámot, és abba nem hozok — nem poros csak füstös egy kicsit.

— Jó jó! Csak siess!

— Ejnye de éhes vagyok! — Dél már jórégen elmúlhatott — valahol a városban.

— Nincs semmitek enni?

— Dehogyan!

— Kapitány úr! Én találtam egy kis száraz kenyeret az ütegekocsiban, hanem biz az hozzá' szagolt kicsit a töltékhez.

— Ide vele! Te meg hozd ide azt a kanócot,

hadd gyújtok rá, — tán akad még egy szivarom
— csemegének.

Jönnek a hat fontosok. ...

— Pajtás! Merre vonult az ellenség?

— Át a hídon be Verbászra!

Ezt hallván, fölállítja ágyúit a sáncok előtt, s tüzeket be Verbászra meg az osztrák vadászokra, kik a part mögül keményen védik a hidat. ... A vadászok legjobban viselik magukat a bán katonái közt

Azonban a gyalogság is elősiet, és előnyomulva a szőlők közt csatárharcot vív a vadászokkal ... Sok megsebesül, sok meghal honvédek közöl... de további heves tüzelés után, amazok végre elhagyják a partot s hátrálnak.... A mieink pedig előrenyomultokban egy tizenkét fontos ágyú és egy ütegekocsira akadnak, miket a hídon át nem vihettek....

Én ezalatt, azon fáradtan ledültem több oda érkezőkkel egy árok parta, s szivarozok, oly kényelmesen, oly jó ízűn, hogy no ...

— Kapitány úr! — mondja egy tüzérem — ma ugyan volt melegünk.

— Én még nem láttam tiszt urat oly kedvvel, oly tüzzel csatázni, mint ma.

— Igen ám öcsém! Van annak oka. Könnyű akkor előre menni, ha a parancsnok őrszemmel kíséri az embert, s nem hagyja ott veszni bolondjába. —

A csata kezdetét kivéve, egyszer sem jutott azon gondolat eszembe: hát ha elvesztek egy két ágyút! melytől tudjátok, mennyire borzadok, s mely a vitéz mozgók közt nagyon is sokszor kínozott.

— Éljen Guyon tábornok!

— Éljen Pereci ezredes!

— Éljen kapitány urunk is!

— Köszönöm fiúk! Éljetek ti is; mert az ütegparancsnok is csak akkor segítheti elő a diadalt, ha oly tüzerei vannak, mi ti. Becsületesre mondom, megérdemlitek a vörös sapkát. ... Fiúk! az isten éltesen benneteket —

mind egy szálig — és engem veletek, míg dicsőségesen lehet, hogy több ily csatát is vívhasunk. — Derék gyerekek vagytok!

— Köszönjük kapitány úr!

— Hát megvagyunk-e mindnyájan?

— Egy meghalt, egy pedig megsebesült.

— Az nem sok ily csata után.

— De lovunk hat elesett, kettő pedig kapitány úréval együtt, könnyű sebet kapott

— Holnap elmegyek az ezredeshez, vagy egyenesen a tábornokhoz, s ruhát kérek tőle szántatokra.

Emlékezhettek rá, megmondtam nektek is, kijelentette minden osztályparancsnok előtt ősi-dőn nála Törökbecsén mint tábornokunknál tisztelkedtünk, hogy a melyik osztály az első

csatában jól viselendi magát, föl fog ruháztatni — ha még nem volna. A tábornok bizonyosan beváltandja szavát rövid idő alatt. Egyiteknek sem szabad aztán rongyos üngben, és póre gatyában járni. ...

— Te pajtás! látod azt a kis házikót?

— Hogy ne?

— Ott van fogva egy osztrák törzstiszt.

— Menjünk.

Több magyar tiszt társaságában találjuk őt, mindenki tisztelettel beszél vele, még kardja is oldalán van. . . .

— Hallod mit mond?

— Na?

Sok csatát vívtam a magyarokkal, de hol én eddig jelen voltam, még így nem verettünk meg. — De azért Ausztria nincs elveszve.

— A híd ki van javítva — mondja Igmándy alezredes — tüzérek! kinek löszere van, jöjjön velem az ellenség után! . . .

Több ágyú készül átmenni.

— Fiúk; Van-e elegendő töltésiek? ‘

— Valami húsz gránát lövés, meg egy pár serét szelence van.

Ezzel átvonulunk — huszárok — és gyalogsággal egyetemben — a hídon, és Verbászon

túl csatarendbe állván, üzzük az ellenséget Kis-Kérig, hol táborhelyét elfoglaljuk.

Utánunk jön a többi sereg.

— Hát megérkeztek mindnyájan?

— Meg! Hanem míg elvolt kapitány úr, furcsa történet adta elő magát — mond tűzmes-terem.

— Halljuk!

— A mint itt az ágyúk köríti beszélgetünk, látok én egy kocsit jönni Ó-Kér felől. Ki jöhet most onnan, gondolám magamban, mikor az ellenség csak imént vonult el azon tájon? . . . Egyszerre csak megáll a kocsi. Rajta egy oszt-rák tiszt ült két fegyveres emberrel. Ő — mint a kocsis később elbeszélte — megpillantván a honvédeket, meghökkent, és rá kiáltott a fu-varosra, hogy sebesen forduljon meg. De ez magyar ember lévén, ezen szavakkal, „örü-lök hogy ide hoztalak behajtott a mi tábo-runkba — épen ütegünk mellé. Én oda siettem, s kérdeztem, kit keres? A császári tábort felelé ő. Erre kardját kértem, s ő leoldta! Az alatt so-kan összecsohdültek és szépen elkísérték Igmán-dy alezredes úrhoz. Eddig tán útban is van Ver-bász felé. ...

Ez ugyan megjárta!

— Jelentem ezredes úr! A tegnapi csatá-ban egy emberem elesett, egy pedig megsebesült.

Nem több? csodálom. A másik ütegtől mintegy hét ember esett el, és vagy tizenöt ló! Szegény tiszt, alig mozdonyoztatott le egyszer, már mellben találta egy puskagolyó. . . . Hát ön hány lovat vesztett?

— Hatot, kettő pedig könnyű sebet kapott. Az utóbbiak közt van tiszt lovam is.

—Én a tegnapi csatában, személyesen vezetem egy hadosztályombeli újonc hat fontos félüteget és öntül jobbra voltam.,

— Láttam azon ágyúkat.

— Ön előrébb volt, mint én, midőn a tábornok hozzám lovagol, mondván: Nézze ön, azon tüzekek előbb lesznek Verbász alatt, mint ön. Fogadtunk, hogy én meg fogom önt újoncaimmal előzni. A fogadást elvesztettem. De az mit sem tesz.

Néhány óra múlva itt lesz Vetter altábornagy úr, addig jegyezze ön föl emberei közül azokat, kik a tegnapi csatában magukat különösen kitüntették; különösen, mondom, mert az egész üteg jól viselte magát.

— Örömmel teszem.

— Legyen készen százados úr is, érdemj el le fog díszesíttetni. . . .

Az egész tábor talpon van, készen várva az altábornagyot. . . . A kijelöltek feszült figyelemmel lesik jöttét .....

A zene harsog . . . mindenfelé ,V i g y á z z !‘
hangzik. Jön Vetter fényes táborkarával.

A sereget négyszögbe állíttatván, fölolvassák a napi parancsot — tele dicsérettel.

Sorban állunk, kiket a tegnapi csata a győzelem bajnokaivá emelt. . . Mellettem egy tüzemester, és két közember ütegemtől. . . Mindnyájunk keblét a legmagasztosabb, legistenibb érzés emeli. . . .

A zene diadalhangokat zeng.

Az érdemjeleket maga Vetter tűzi föl.

Ily nap csak egy lehet az emberi életben.

— Ezen ember sebesült? — mondja az altábornagy, egyik közemberemhez érve.

— Igen altábornagy úr! Midőn tegnap kartácslövést kapott a vállába, egész hidegséggel fölemelte karját, és ,Eh! még elbírom a tömőfát’ ezt mondván, ott marad; az ágyúnál.

— Éljen! — Ön tüzér tiszt? — kérdi hozzám közeledve. —

— Igen, ütegeparancsnok.

— Örülni fogok, ha a második osztályút is felfogom önnek tűzhetni.

S ezzel dobogó szívem fölé tűzi a babérkoszorút... és itt

Itt most hagyj megállapodnom, engedd, hogy a köny, mely szemeimbe tolul, háborítlanul peregjen le arcomon....

Mind ez — volt...!

A múltat gyászolom... •

Nagy volt a múlt, nagy és szép, minő a jövő nem lesz. A múltat egy istenség sem képes többé visszateremteni!...

A szív, a szép ábrándok kora lejárt — az emberek valót keresnek. Az imádott istennő — a szabadság — oltárai összeomlanak, s az emberek dacos hidegen jogaikat követelik.

Lehet, sőt lesz idő, mely minden jogos igényt be fog tölteni, mely megadandja mind azt, mit mi akartunk, sőt többet annál, de a költőiség azon zománca nélkül, mely az ifjú szabadságot körülsugározta. Mindent megadand a jövő, csakhogy általa az emberek elégteltek lesznek, s nem boldogok, mert a való kielégíthet — a remény boldogít. —

A zelbói fegyverletétel.

(1849 Aug. 3—26-ig).

Bem, az erdélyi forradalmi sereg fővezére, segesvári szerencsédén csatája után Augustus 2-kán Maros-Vásárhelyre jött. Az orosz sereg Besztercénél betört osztálya, Grottenhelm tábornok vezérlete alatt ekkor Szászrégennél, Vásárhelyhez egy posta állomásra állt, s épen elé akart nyomatni.

Bem 8000 főből álló táborát Augustus 3-án korán reggel lábra tette; 23 ágyúja befogott, a legénység az utcákon felállítva várta az indulási parancsot, csak sejté de bizonyosan senki se tudta merre fog indulni. Hét órákor megjött a parancs. B. K. ezredes utasításul vevé, hogy mintegy 1000 emberrel néhány óráig maradjon Vásárhely fedezésére-, s azután Kolosvárra vonuljon; a sereg más részét pedig Bem vezérlé Gálfalván át Szebennek, melyet Lüders orosz tábornok serege tartja elfoglalva.

K..... ezredes mikor Bémet már jól elhaladva gondolta, Vásárhelyről kivonult: a várost a közeledd orosz seregnek oda hagyta s Kolosvárra visszament. Feladata volt Kolosvárt védeni, s magát Tordán, Marosújváron, Balásfalván át a Bem és Stein hadtestével összekötésben tartani. Beszterce felé legvégső csapatja, Désen szállásolt; volt mintegy 5000 embere. Főbb erejét két vadász ezred, a XXXIII. honvéd zászlóalj s a lengyel csapat tévé. Várad felől egy százados állt a Rákóci-csapatral. Kolosvár ez elhagyatott állapotján, kétségbeesett. Maga a hadsereg se bízott győzelmében, mert három tábortól volt körülkerítve: a besztercei osztrák-orosz, a magyarhoni hason sereg, s a Janku havasi táborától. Bem reményt nem nyújta. Csupán az ada még némi biztatást, hogy Kazinci ezredest 8000 emberrel Mármaros felől erre közelíteni hallák. De minthogy Kazincitól semmi hivatalos nem jött, a felkeresésére indított futárok se tértek meg: közeledését merő bizonytalanságnak lehetne tekinteni.

Így táplálkozott Kolosvár, Erdély fővárosa, pusztá reménnyel akkor, mikor az osztrák-orosz sereg északi szárnya hadjárata céljául tűzé ki. Sima kétségbeesetteknek a sors még egy reménységűgárt, az invasió árjában fuldoklóknak még egy csalóka szalmaszálat küld. A mezőség hegy tömegéből, honnan csak üldöző sereget

vártának. S oly véletlenül mint egy mirmidon-tábor a földből, egy forradalmi sereg fejlődik ki. Gál Sándor ezredes székely tábora, kinek közeledtéről senki se álmodott.

Mit Gál ezredes ezen serege mívelt, azt a forradalomban még csak Görgei játszotta el Körnös körül. Be volt kerítve a székely földre: délnyugotról a Lüders; északnyugotról a Grottenhielm dandárvezérek osztrák-orosz serege, keletről pedig Moldva fogta körül. Jobb szárnya Köhalomnál Dobai alezredes, balszárnya Gál Sándor ezredes alatt a Nyergesen kísérté tüzével feltartani az oroszokat. Hasztalan küzdelmük' után mind két szárny visszavonult. Oláhfalunál egyesültek. Onnan a kis-küküllői völgynek tartottak, hol midőn az osztrák-orosz tábor Erdőszentgyörgyön megpillanták, Makfalva felett átcsaptak a Nyárad vize völgye felé; ott, a Marosvásárhelyt kezén tartó orosz táborral mentek szembe, mit miután megtudtak, minden felesleges szekereiket, ágyúikat, felesleges töltevényeiket, podgyászukat Magyarosnál magoktól elhagyták: egy völgyön északra Csinéd felé vágtak, s mire az üldöző oroszok észrevették, Gál serege már a Maros pariján Körtefájánál állt. Azonban nem az egész tábor, mert nagy része Magyarosnál, hol az átvághatás lehetősége sokak által kétségbe vonatott: a bizonyosnak hitt halál elől visszavonult hazájába. A császáriak a hogy

észrevették, éjjel napon rohantak utánna; de a forradalmiak a Maros vizén oly sebesen átgázoltak, hogy csupán az utócsapatnak volt összecsapása a nyomban üldözők élőcsapatával. A mezőségen vonultában még egyszer szembe szállt az üldözők lovasságával... De mind e viszályok dacára a 2000-nyi székely tábor, 21 ágyúval Aug. 7-én Kolosvárra beérkezett.

Mit e táborocska 80 mértföldnyi úton keresztül étlen, szomjan, álomtan tett: azaz orosz tábornokok csodálkozását, méltánylását is magára vonta. A dicsőség Gál Sándor ezredes és Dobai alezredes között oszlék meg. S mikor a két kis barna fiatal férfi, a merész hadjárat után Kolosvárra lankadt táborát bevezette, nem gőzötték őket magasztalni.

Az így egyesült két tábor ekkor már jókora haderőt képezett. S annál reményadóbbat, mert K...nek volt népe, de nem volt ágyúja; Gálnak volt ágyúja, de megfogyott vala serege. Egyesülten egymást kiegészíték.

Feszült figyelmű kísérte az egyesült hadtest romjainak lépteit. Nem lévén elég erély kormányában, a dissolutio felé kezdte rohanni. A 34-re felgyült törzstisztek nagyobb része játék asztalnál, bűnösen tölté azon órákat, miket köteleiségeknek kell vala szentelniük. Az apró bankjegyek eltűntek: a közvitéz ötös, tízesre ivá fertály borát, a tiszt százásra kívánt ebédelni:

erőszakolások jöttek napi rendre, hogy végre alig vala egy pár vendéglő, vagy italház, hol a sereg a magasra emelt ár mellett is szívesen látatott Boltosok, tőkepénzeseknek bizonyos mennyiségű százast kelle koronként apróra váltaniok, hogy a legénység százassal ne fiztessék. Szóval: a főnökök kéjbemerültsége, s a pénzjegyek nagysága, hitelének csökkenése sejdítették, hogy. a magyar ügy alkonya felé jár. Elveszett még minden hadsereg, mély fegyelmet nem tartá, s melyet kormánya rendetlenül fizetett

Egy hét tele el így, mire jött a hír, hogy az orosz tábor Grottenhielm alatti osztálya Aug. 11-én Maros-Vásárhelyről a hidakon át a Mezőségnek s így Kolosvárnak indult. S csaknem azon percben az is tudva lett: hogy előcsapatja már Mocsnál vagyon,

E hírre Aug. 14-ke reggelén a tevékeny Makrai László, Kossuth-lovag alezredes, két ágyúval s egy osztály lovasságával recognoscirozni kimegy Kolosvárról. A kis csapat a p a hidánál bevág a Mezőségi hegyek közé. Alig megy az első hegyen át, hol az út mellett egy tó vagyon, azonnal két zászlóalj orosz gyalogság s egy osztály lovasságra oly hirtelen bukkan, hogy magát egyszerre bekerítve látta. Megadni magát, vagy élethalál közt kivágni: e kettő közt választhata. Makrai az utolsóira hangolá legé-

neyeit. Csatát kezdenek: s egy ágyú, s néhány legény elvesztésével a többinek szabadságát megtartotta.

Makrai alezredes ágyúzása hallására Kolosvárt a dob megperdült, a trombita harsogott: a legénység a piacon és középutcán harcra készen felállított. Kolosvár utcáit előnté a kétségbeesett nép. A politikailag compromittált polgáriak szekere húzódni kezdte ki Monostor felé. A Makrainak küldött segély is kivágtatott; de Makrait már visszatérő útjában találta.

Szürkült már mire a csatázók a városba visszaérkeztek. A dob még mind perge, a legénység még fenállt. Minden azt hitte, hogy a zászlóalj a Kolosvár előtt még a tavaszon vont sáncokba veszik magokat s holnap kemény ütközetnek lesz é hely színtere. A város utcái fegyveres néppel, ágyúkkal voltak tele, senki se hitte mi bekövetkezett.

Kolosvár felett éj lett, szép nyári éj; de kétségbeejtő, borzadalmas. Alig setétedett be, a Monostor utcán a lovasság és ágyúk elkezdék a kivonulást; utánok óránegyedenként egy-egy zászlóalj gyalogság, vagy társzekér csoport vonnia, csendben, titokban. A fővezérség szállása setét, néptelen lett, s előtte felnyergelt paripák; 11 órakor az is elhagyta Kolosvárt, csak kevés Kossuth-lovasság maradt Szamosfalva felé elő-
 őrsön.

S Kolos vár a főváros, hol annyi álladalmi készlet vala lerakva, hol az erdélyi seregek minden készletraktára összehalmozttaték az utolsó napokban: egy előőrsi csata után, 16-kán reggelére merőben üresen hagyatott.

És futott a sereg rendetlenül, eszevesztetten, csatát kerülve.. Reggel Kapusnál táborba szállt. Iszonyú volt a levertség, bosszú és fájdalom, melyei e tábor nagy része a gyөрvásárhelyi derék positiót elhagyá. K . . . ezredes ellen a közvélemény izgatott lön s nem tudá félelem vagy árulásnak tekintse azt hogy néhány mértföldet a nem is látott oroszoknak hagy akkor, mikor hazáját, szabadságát védő seregek minden talpalatnyi föld a hon szent határából egy-egy positió, s hogy revoltánsoknak vér nélkül egy lábnyit sem szabad feláldozni!

Fájdalommal, ment a kifáradt tábor, mely magát vezérétől meggyaláztatva érezé. S mire Hunyadra érkezett, nagyra nőt azon bosszús kívánság, hogy K . a vezérségtől megfosztassék.

E végre egy haditanácsot sürgetőnek, mit Aug. 17-ke délelőttjén K . . . ezredes meg is tartata. A tanácsban a törstiszteken kívül, egy kormánybiztos is részt vett. S eredménye lön, hogy a vezérletet a hadsereg óhajtása szerint Gál Sándor ezredes kezébe tevék át.

Gál, vadász századokból rögtön előőrsöket

állítá; az elsőt Gyerővásárhely hegyére, a másikat Sárvásár közelében.

Négy órakor a sereg ott állt Hányad északi felén egy ágyúlovésnyi térségen. S mikor 6—7000 gyalogost 6—700 lovast s 23 ágyút sorba látta maga körül a legénység: bosszúsága még nagyobbra nőtt a harcolni nem akaró K... iránt. S mikor K... és G... mintegy harminc főnyi vezéri kar kíséretében a sorok előtt ellovagolt, s a négyszögbe vontak előtt Gálnak mint idősb ezredesnek a vezérséget átadta s ez átvette: az éljenzés Gált látszatott kegyelni.

A vezércsere ünnepélye véghez ment. A nap lemenőieiben volt. A felállított sereg épen oszlani indult, hogy a faluba szállására vissza menjen. Senki se hitte hogy a nagyszerű ünnepély illy gyászosan végződjék.

Az oszlófélben lévőket egyszerre csak puskaropogás s a falu felső végéről futók serge ébreszti fel: s azon borzasztó hír, hogy a kozákok már a faluban vannak.

Úgy is volt. A gyerővásárhelynél vadászokat a kozákság megkerül és lefegyverkezettette. A Hunyadnál álló pár vadász századot oly sebesen rohanta meg, hogy kevés tüzelés után merőben szétszórattak. S. a pár száz kozák és dragonyos, a falu két szélén fel s utcáin végig

iszonya merészséggel, halált osztva rontott elé a magyarságnak.

Borzasztó volt a zavar melybe a falusodor-taték; de fájdalmasabb látványt ada a sereg futamlása, melyet 48 óra ennyire demoralizált. Gál Sándor a fel nem bomlott zászlóaljknak rögtön előre nyomulást parancsolt s a térségen is elrendelé a helytmaradást; de mintha meg-meglett volna veszve, mintha isten ostora sújtotta volna: nagy rész futásban kerese me-nedéket.

Rettentő volt a falu belje. Gyalog, lóháton és szekeren futók özöne önté el a keskeny utcát; a minden udvarról kitoluló szekerek táborától a faluban többé mozogni nem leheté. Szekerek fordultak fel s akadtak össze futokban, úgy hogy a szekerek futása, mozdulhatása lehetséges többé nem vala. Kik megszabadulhattak azok egy mellék utcán nyugotnak vevék útjokat, hol a szántáson át rohantak mint a vihar. A völgyet itt egy mocsáros árok metszi keresztül, s kiknek az országútra letérni elég bátorságok nem volt, neki bajtatának, szekerük oda veszett s boldognak érezé magát az, ki egy lovat hámból kivágva maga futhatott, s la minden vagyónát szekerén hagyá. E tolongás valami szív-repesztő volt. Atya gyermekét, nő férjét hagyá el s ugrék le veszteglő szekeréről, hogy a dsida-halált elkerülje.

S jött a legirtózatosabb A kozákság bevágott a futó szekerek közé, azokat lefoglalni, visszatéríteni s a benne ülőket leszúrni kezdé. Bevágott a térre, a falun alól; hol a vadászok, kevés ágyú s egy század öreg vürtemberg huszárság bevárta őket.

Míg a nagy tömeg félénken futott, e kevés nép megállt, tüzelt: s tapasztaló, hogy bátorság mindig üdvösebb harctéren a gyávaagnál. A kevés hadpép a visszavert kozákság után nyomult, s nem csak a falut megtisztítá, hanem egyzsersmind a lefoglalt szekereket is egyig megszabadná.

Setétült. A tábori s menekülő szekerek száza az országúton hármas rendetlen sorból kettőre fejlettek, hogy a hagyott vonalon az ágyúk s készletszekerek megtérhessenek. A lovasság megtért. Csúcsánál Buzgó százados minden gyalogot visszautaltata. Az egész tábor rendbe jött, magához tért s egy hadtestet képeze.

Éji szállását s hadiállását a Hunyadnáli rét elszorulásánál vette, s várta az orosz erőt. Mi reggelre, Aug. 18-án csakugyan mégis jöve. Korán hajnalban az orosz támadott: a magyarság fogadta. Dobai alezredes vezette a forradalmiakat, mert Gál Sándor lovastól elesvén az esti csatában, lábai sérülése miatt nem vezethete. Mind két részről küzdének az ágyúk, mintegy három óráig. A forradalmiak harci célja csak

feltartóztatás volt, hogy az alatt a szekerek Csúcsánál a Szilágy felé bemenekülhessenek s a Királyhágótól is az erő visszavonassék. S Dohai mikor a célt elérve látta, megkezdé visszavonulását, s seregét a Szilágyba bévezeté.

E csapás után jött meg a hír, hogy Görgei a fegyvert letette. Senki se akarta hinni; a hírt hozó huszárokat mint bujtogatókat őrizet alá rendelék.

Görgei fegyverletevésével már csak Klapka tábornok állt még Komáromban, minthogy Bem is kiment az itteni csatanapján Erdélyből.

Útját Gál Sándor Zsibónak vette, hogy valahára Kazinci seregével egyesüljön.

Míg ide ért: félelem, kétségbeesés úgy elszórta táborát, hogy Zsibón alig ment 3—4000 főre.

S mire itt, levert helyzetben pár napot táboroznának: Szurduk felől megérkezett Kazinci ezredes 8000 emberrel s mintegy 20 ágyúval. Tábornok a Zsibói határszélen vert, s megkezdődött a két tábor egyesülése feletti egyezkedés; a vezérletet Kazinci vette át, ki mint álutá, tábornokká már ki vala. nevezve.

A Kazinci tábora felső Magyarhon erőteljes fiaiból szerkezett honvéd zászlóaljából állt. Nem. tudni mi okból: csata nélkül vonult Tokaj felől le Marmarosnak s onnan Erdélynek, hol Déstől pár órányira Sós-

mezőnél seregét a Szamoson átszállítá, s a nélkül hogy a Désen állomásozó orosz tábornok nyugtalanította volna, egyenest Zsibónak tartá, hová Aug. 22-én érkezett.

Kazinci megjelenése az erdélyiekbe új erőt öntö; mert Görgei árulása még egész hitelre nem kapott. Egyébaránt Kazinci egyéniségében is volt valami, mi biztatást nyújtá. Barna közép természetű férfi vala mintegy 36 éves, fia a litterator Kazinci Ferencnek, sok férfiasággal viselkedésben.

Alig vette át Kazinci tábornok a vezérséget, alig üte fel szállását a zsbói kastélyban: Várad felől egy orosz tiszt szekerezett a tábor felé, trombitása jelenté, hogy parlamentair, s szemét bekötvé a kastélyba kísérteté. Vele jött gr. K... Telegdról. A parlamentair fegyver letetésre szólítá fel a tábornok, s hogy szavainak nyomatékot adjon, Görgeitől egy iratot hozá, mely német nyelven így hangzott:

Nagyvárad Aug. 16. 1849.

Az erdélyi magyar hadsereg főparancsnokának báró

Stein ezredes úrnak.

Folyó hó 9-én érkeztem Komáromtól Felsőmagyarországon (Tokaj-Debrecenen) át 24,000 emberrel Aradra, hogy az akkor Dembinszki parancsnoksága alatt álló déli hadsereggel egyesüljek.

Ezen hadsereg¹ ereje Kossuth szerint az 50,000-et megközelíté.

Ugyan e napon azonban e jelentékeny erő — elsőbben Dembinszki, azután pedig a csata folyama alatt érkezett s rendezését rögtön magára vállaló Bem vezérlete alatt — az osztrákok által oly erősen megveretett: hogy Vécsei tábornoknak egy későbben érkezett hivatalos jelentése szerint, a seregből 6 — 7000 embernél együtt több alig maradt, a többi nagyrészt szertefutott, vagy Lúgosig visszament. Ez Temesvár közepében történt. S következése lön, hogy az osztrákok sebesen nyomultak Arad felé, míg herceg Paskievicz az orosz főerővel Debrecenből Nagyváradon keresztül ugyan e cél felé törekvék. Temesvári szerencsétlenségünkről csak 11-kén érkezett ide egy Guyon tábornok által írott jelentés.

Kossuth és a ministerium azonnal leköszönt, s a legfelsőbb polgári és katonai hatalom hivatalosan kezeimbe adatott Erre én, minden ábrándokat elejétől kárhóztatva, rögtön átláttam, hogy szegény nyomorgatott hazámnak minden áron békét szükség szerezni, melyet, ha még tovább nélkülöz, rövid időn tönkre jut.

Seregeim ezt velem szinte átláták, s hogy minden vérontásnak véget vessünk, fegyvereinket ő felsége az orosz cár fő hadiserege előtt folyó hó 13-án önkéntesen letettük.

A hódolat feltétlen volt; mind a mellett azonban, a cs. orosz hadseregnek irányunkbani lovagias bánásmódjával dicsekedhetünk.

Ön — vagy legyen a magyar haderőnek bárki pancsnoka — már most elfogja ismerni:

1.) Hogy egy oly túlnyomó erő ellen, melyet az egyesült orosz és osztrák haderő képez, eredménnyel tovább harcolni nem lehet.

2.) Hogy ily körülmények közt a fegyver lerakás gyáva tény nem lehet, különben az én seregeim bele nem egyeztek volna.

3.) Hogy minden becsületes embernek, ki Magyarhon igazságos ügyéért fegyvert fogott, kötelessége lőn azt önként, ha bár feltétlen is lerakni, miután világos az, hogy minden további harc Magyarhont és népeit csak mind mélyebb nyomorba meríti, anélkül hogy legkisebb kilátás nyílnék visszanyerni habár annyit is, a mennyi már eddigelé elveszett.

önnek józan ítélő tehetsége felfedezendi a helyes ösvényt, kötelességérzete pedig megadandja a szükséges önmegtágadást, hogy férfias határozottsággal léphessen reá.

Görgei Arthur,

magyar tábornok.

E levél a vezéri kart, gr. K... a tisztek karát, s a kósza hír a legénységet kezdé capacitálni. A Görgei levele nem tett nagyon megszorító hatást, mert azon hír terjedt el, hogy a

tisztek rangjokat, kardjokat megtartják, a magyar pénzjegy járni fog, valamint azt is beszélték, hogy kinek tetszeni fog, orosz szolgálatba léphet jelen rangjával. S ezen kedvező pontokról úgy szóltak, mintha Görgeinek titokban megígértettek volna. Ámítás s nem vesztegetés, nem félelem volt az, mi a fegyverletetés eszméjével a tábornokot meg kezdé barátkoztatni. Nem a muszka fegyver, hanem a muszka politika vette meg a magyart.

A parlamentairek jöttek mentek. Kazinci tábornok elhatározta magát a fegyverletetésre, ámbar sehol egy orosz se mutatkozott. Aug. 24-én haditanácsot tartta, képviselve volt benne minden század. Előadta Görgei levelét, elé a parlamentairek kecségetéseit: s kimondá, hogy ő miként mestere: Görgei, a fegyvert letenni elhatározta. A többség zúgott: az írományt koholtnak állítá, s nem akarta a fegyvert letenni. Zajos gyűlés lett. Kazinci ellen szót emeltek, ő replicázott. Mellette még az egy Baugya alezredes emelt szót; mint rendőr főnök előadá megjött kémei tudomását, kik szerint néhány mérföldön tol mindenütt orosz áll; előadá, hogy gyalázatos requirálásból él a tábor már napok óta, s hangoló a kedélyeket, hogy beleegyezzenek. Nem lehet semmire menni. Sokan lemondásukat, elbocsáttatásukat nyújták be. S mint-hogy a közvélemény egyesíthetésén Kazinci

kétségbeesett, a gyűlést mintegy ketté vágta, s a mellékteremben volt parlamentairnak a határozat tudtára adaték.

Ez lehetett délután 6 órakor. A század-parancsnokok kijelenték a legénységnek, hogy a fegyvert feltétlenül le fogják tenni. Lőn iszonyú elkeseredés a népben. Fanatikusabb tisztek beszédeket tartottak a tömeghez, hogy ne engednék magokat elámíttatni, meggyaláztatni. A tábor fegyveres csapatokban mozogni, békétlenkedni kezd. Minden jött ment, célja senkinek se volt. A zajló néptenger végre bomlani kezd, s több ezer főre menő tömeg megkezdő indulni Nagybányának, hogy a gyalázatot kikerülje. Szomorító látvány volt a lengyel légió kétségbeesése. Tisztjei zokogtak mint sírásban tikkadó gyermek, eldobák, eltörék kardjokat, átkozva az árulást. Végtére felmentek a kastély terére, szívszakadva vettek búcsút a lesújtott magyaroktól, s ők is Nagybánya felé vették útjokat.

Gál Sándor is azonnal elhagyá táborát, s ifjú nejével elmenekült.

A Zsibón maradtak felgyűltek a kastély udvarára. Az ágyúkat, tüzérségi szekereket rendbe állíták; a fegyvereket gúlába rakták, ráakaszták tölténytartóikat, borjúikat. A fegyvertelen tömeg nem tudta mihez kezdjen. Egy zászlóaljbeliek elszaggaták s magok közt fel-

oszták zászlójukat, sírva fájdalemban. Beállt az est Borzasztó volt mi kezdődött. Itt dobokat rontánák szét, ott szuronyokat, amott puskákat tördelének; mások pincében kerestek örömet S kezdődött a rémes éj, mely épen a véremlékt Szt-Bertalan éjjé volt. A vadászok s utána a többiek lábaik közé vevék tölténytáskáikat s kezdőnek lödözni, mi csatatüz folytonosságában egész reggelig tartá. Sokakat megsebesítettek magok között gondatlanságból, a fenyegetett főhadiszállás ablakát is belőtték. S ki nem dühöngött, az vagy szónokolt bajtársinak, vagy egy-egy vadász síp méla hangja mellett, a forradalom fájdalmasabb dalait éneklé. Az eső is esett feleslegül, pedig csak magyar könyvtől is megázott volna a föld.

Reggelre nem marada egy töltés, nem a szekerekben egy ló, s a gúlába visszahelyezett fegyverek eső és tüzelés rozsdájától egészen megfeketültek. Egy éj — s a magyar fegyver ragyogásában a felkelő nap sugárai többé meg nem törtek. S ott hevert aug. 25-én egész nap a forradalmi fegyver, s alig volt egy talpalatnyi hely, hol fegyverromra ne kellett volna tápodni.

Késő estve azon hír jött, hogy az osztrák erő a muszkákat megelőzőleg, még hajnalban itt lesz. E harre a legénység megmaradt része is elment; el a tisztikar nagyobb része.

Aug. 26-án kora reggel a vezéri kar lóra ült, hogy a fegyver-átvevő muszkák elébe lovgoljon. A muszkákat Désről várták. 8 a mint a faluból kilovagolnának, szemben velők egy félszázad desáni oláh huszárság fejük ki a faszorok közül. E látványra megtért Kazinci; de sokan, mint h. K — ezredes is, előcsapatnak véelve, sarkantyút ada lovának s Nagybánya felé elvágatott. A kastélyban maradt tiszték is befogtak, nyergeitek, pakoltak. Azonban az említett huszárság nem volt egyéb, mint egy parlamentair kíséret, ki gr. Clam-Gallas, osztrák parancsnok részére a tábor felkérte.

Kazinci tábornok a kastély termeiben fogadta el s röviden válaszolá, ő a fegyvert már letette; magát orosz fogolynak tekinti; s ha őt az osztrák sereg, a nemzetek törvényét tapodólag védtelen helyzetéből meg kívánja támadni: bevárja, mert elébe többé nem állhat.

Ez alatt alezredes Makrai is visszaérkezett az orosz táborból, s örömet hozott a hírrel, hogy az orosz erő egy óra alatt meg fog érkezni.

Meg is jöve az orosz csakhamar. Egy ezred uhlanus, egy csapat kozák s négy ágyú volt mind az, mit a fegyver átvételére magával hozott. A magyar sereg a muszka tiszti-kart sötéten, némán, ünnepélyesen fogadta a kastély udvarán. A magyar tiszték a kül, az oroszok a beludvart foglalák el; közlegénye a forradalmiaknak már

alig volt Az uhlanusság és ágyúk egy óranegyed után visszatértek a táborokat a falun kívül üték fel. A kozákság a kastélykert gyepén foglalt helyt.

Komor csend uralgott, mit azon leverő parancs szakítja meg, hogy a tisztek karajaikat letegyék.

Kezdődött az ámulat szétosztása, mert azon hiedelemben éltek, hogy kardjaikat meg fogják tartani.

Felgyült a tisztikar a kastély teremébe. Leoldák drágábbnál drágább kardjaikat, a fényes acél, ragyogó bojt, nemzeti tollak, ott heverték egy halomban... s körülte összedugott kézzel, könyes szemekkel, szívrepesztő sóhajokkal állt némahidegen a honvéd, nézve mint válogatja ellene a legrágább darabokat. Szomorú, két-ségbeejtő pillanatok valának ezek.

Így tévé le fegyverét fia azon Kazinci Ferencnek, ki mint statusfogoly hét évet ült börtönben. Így gyászolá meg Zsibó a mohácsi vérnap évnapiját. S a hely, hol a Rákóci-forradalom is egy nagy ütközetet veszte, hol a megdőlt forradalomnak első szikrái fogamzának a kastély ura, Wesselényi Miklós keblében: ott

kelle nem csak az erdélyi, hanem az összes magyar seregek utolsó táborának a fegyverét letennie.

A közlegényeket és altiszteket egyszerűleg elbocsáták, a tiszteket pedig harmadnap múlva az aradi várba fogságra vivék el. Dohai, Makrai s mások börtönt, Kazinci bitófát talált.

Vasvári Pál

és a havasi expeditió.

Vasvári 1849 januáriusában még nem volt honvéd, a e pályára csak aprilisben lépett.

E jeles tehetségű honfiak katonái pályáját mint: osztály parancsnok kezdte. A kormány ki-
mond, miként mindazok, kik egy csapatot to-
borzának össze s vezetnék a csatába, azon csa-
pat parancsnokaivá lesznek.

Vasvári e mádhoz folyamodva, népszerűsé-
génél fogva mintegy 500 főnyi serget gyűjtött
össze Szabolcs és Bikarmegyében; azon vidéke-
ken, honnan a kormány már feles száma újon-
cokat szedett s ez volt oka hogy csapatja nagy-
részben 12-16 éven gyermekekből állott. Tisz-
tekül jó barátjait s ismerőseit ajánlá, s a négy
századra osztályozott seregét: Rákóci sza-

bad csapatnak nevezé. — A kormány kinevezéseit helyben hagyá, s csapatát meglehetősen, felszerelvén, Erdélybe küldé a havasra vonult oláhság ellen.

Május 2-án Bánfihunyadra ért, s a kerületi főparancsnokság által, az e városi térparancsnokság alá rendeltetett, minthogy az ottani erő a havas cernírozására igen gyenge volt.

Csapatja rögtön a havas alatti falvakba, mint Mereggyó, Incsel, Valko, Monostor és Újfaluba elosztatott: ő maga hol egyik, hol másik századnál, vagy Bánfihunyadon volt. —

Pár nap múlva a csapat tűzbe vitetett, s annak működéséről ő maga tőn jelentést a kolosvári főparancsnokhoz.)

Ez expedition kívül május, június és július hóban többször is működött, vagy egészben vagy századonkint; azonban e csaták sz akkori nagyszerű ütközetekkel szemben csak csetepatéknak tekintetvén, hivatalos jelentés róluk titkán tétetett.

Végre Bern átlátva, hogy a havasok cernírozása a más helyeken annyira szükségelt erőnek nagy részét körülbelől 16—20 ezer embert, ide értve a fejevári tábort is) tártja foglalkozásban: elhatározta egyszerre véget vetni a dolognak. E végre a Bánátból írt Kemény ez-

*) Lásd Pesti Hírlap 1849. jún. 3-iki számát.

redesnek, hogy a Déván öszpontosított seregek parancsnokságát rögtön vegye át, s induljon a havasok beljébe Abrudbánya felé: úgy azonban, hogy működése öszhangzásban legyen a más pontokon felnyomuló ősapátokéval.

E hadjárat terve körülbelől következő volt:

Déva felől Kémény ezredes mintegy 3000, Fejérvár felől Beke ezredes mintegy 2000 főnyi seggel s aránylagos mennyiségű ágyúkkal, olly formán indulandnak fel, hogy midőn Kemény — ki előtt nagyobb út állott — Abrudbányára ér, Beke akkor Zalathnán legyen, s tartsa fel a közlekedést e város és a fejérvári tábor között, részint segély sergek, lőszerék, de legfőképp élelem kaphatása tekintetéből; mely utóbbit a rász havasi utakon, nagyobb mennyiségben a tábornak magával vinnie teljes lehetlen. — A tövisi oldalon nem nyomul ugyan fel semmi erő, azonban a Tövisen fekvő helyőrség feladata leend, a netalán letörni akaró oláhságot e szándékában gátolni Torda felől, miután itt a csapatok a lehető legmélyebb fekvésű helyeken vannak úgy is, mind addig védőleg és állás tartassék, míg a felnyomult táborok működése a támadást szűkségessé nem teszi; — azonban a Szt.-Lászlón, Kis-Bányán, Oláhfenesen, Gyaluban, s a Bánfihuny adón fekvő csapatoknak feladatuk volt azon időtájban, midőn a fősereg Abtudbányán túl hajtáná az oláhságot, minden pontról egy pilla-

natban törni fel s az úzötteket arcban támadni meg. Nevezetesen a tordai, thorockó-st-györgyi és a szilvási csapatoknak a kolosvárival a sz. Lászlón, Kis- és Nagybányán és Hesdatin fekvő csapatokkal egyesülve Topánfalváig nyomulni, a mennyiben csak lehetséges. Agyaim és bán-fihunyadi eröknek pedig egész Mariséig felhatolni. Csúcsán, Feketetón szintén helyörségek voltak.

E terv szerént az oláhság csaknem ugyanazon percben minden oldalról nyomtatván, csak egyetlen menekvése léhete, s ez: Bihar megye felöl a síkra szaladni, azonban itt népfölkelés volt rendezve, s így kényszerítve volt vagy magát megadni vagy felkoncoltakéi, vagy: a legutolsó esetben, a havas legmagasb s járhatlan pontjaira húzódni: mi azonban kívánt eredményü leende, minthogy itt eleség hiányában magát sokáig nem tarthatta volna.

E tervet maga Bem készíté, s annak rendezését s végrehajtását Keményre bízta. — Véleményem szerént e célra helyesebb tervet készíteni nem léhete, valamint a kivitelére szánt erő ^ is a kíváratnak minden tekintetben megfelelt, s még is e hadjáratnak mondhatni semmi haszna, sőt kárai voltak.'

Oka több dologban fekszik. Elmondom, mit magam is tudok, — ezen kívül azonban, több maradt előttem titok.

Bem tervét tudatván Ceccel, ki erdélyi, hadfőparancsnok volt, ez maga belátása szerint módosított, nem ugyan a terven, hanem a kivittel megbízottak. alkalmazásában. Így Keménynek, miután ez Bem rendeletére épen útban volt a dévai tábort átvenni, meghagyá hogy Kolosvárt maradjon s onnan intézze a működést, hogy az öszhangzás inkább fenntartassék, a a dévai erüt Forró ezredesre bízta. Azonban pár nap mtdva, újabb rendelete szerént, Kémény csakugyan a dévai hadsereghez utasítatott, valamint az egész hadjárat igazgatása rá bízott. E kabinetszerű rendeletek küldése s teljesítése több időbe kerülvén: midőn Kemény a dévai tábort átvette, az már Forro alatt megindulván, Brádon volt.

Forro noha kissé nehezelt a visszautasítás miatt, de átlátva a pillanat fontosságát hallgatott, s mint másod rendű parancsnok, jobban mondva törzs-segéd, a táborral haladott tovább.

Meg kell említenem, hogy a tábor számára — mind a mellett hogy a zalathnai összeköttetés után reményük lehete a rendes élelmezéshez — meglehetősen mennyiségű élelmi készlet volt beszerelve, s ez szekerekre rakva erős fedezet mellett, az utócsapatot követte, minthogy a rász utak miatt a táborral egy formán nem haladhatott előre.

Kemény hivatalos tudósításaiból*) látható,

*) Lásd Pesti Hírlap, 1819 Jan. 26-iki és Júl. 7-ki számait.

miként eleség nem léte miatt kénytetett a tábor célja végrehajtása előtt a havast odahagyni.

Hogy pedig eleség hiány állt be annak első oka az, miszerint a tábor után vitt élelmi kocsikat az oláhok elfogák, a fedezetet legyilkolván. Beke pedig noha felment volt Zalathnára, de ott nem tudni mi okból, Keményt be nem várva, rövid ideig mulatott s visszatért Borbándra.

Ez időtáiban Bem Nagy-Váradról — hol Kossuthal magánértekezést tartott — Kolosvárra jött, s értesülvén a havasi hadjárat eredménytelensége felől, haragra lobbanva parancsoló Keménynek, hogy Borbándról tüstént újból a havasba induljon, s minthogy egyszerre működő és rendező szerepet nem folytathat, ez utóbbi hatalommal szárnysegédét Zarzicki alezredest bízta meg; egyszersmind meghagyó, hogy az egész operatio a lehető legrövidebb idő alatt befejeztessék, minthogy a muszkák Besztercénél s Brassónál beütvén, a seregekre szüksége van.

Zarzicki tehát átvevé a rendezést. E heves fiatal lengyel, kiben az egyetlen bátorságon kívül semmi katonai tehetség nem létezett, s ezen felül az ország e vidékeivel sem volt ismeretes, elővette a földabroszt s elkezdett parancsolgatni, hogy az ott feljegyzett helységeket mennyi idő alatt s miként foglalják el a seregek. Sürgönyök repültek a helyőrséghez, melyekben gyors működést parancsol.

E sürgönyök egyike a b.-hunyadi őrségnek is azon parancsot vivé, miként tüstént nyomuljon fel Mariséira, hol a gyalui erővel fog csatlakozni.

Azonban mielőtt Kemény felindult volna, Bem a muszkákat Besztercénél visszanyomván, alkalmasint látá már akkor, hogy sokkal fontosabb ez invasio mint előre gyanítani lehetett, hogy rendbe kell magát szedni, — s ezért a havasi expeditióval felhagyni, rendelé.

E rendelet következtében az indulásra kész, s már útban volt seregekhez visszahívó parancsok küldettek, s így a Gyalu s B.-Hunyadhoz tartozókhoz is. A gyaloi megkapta s maradt, nem így a B.-Hunyadról már felnyomuló kis tábor, melly — minthogy innét Mariséi 2 nap, Gyalutól pedig csak egy, — 24 órával előbb indult fel, s atya — legalább egyes futár előtt — elzaratván, a tudósítást illetőleg rendeletet nem vehette, s ha vehette volna is, már ekkor fenn Mariselen lévén, — az későn érkezett.

Minthogy e táborban volt Vasvári Pál is, érdemesnek tartom, körülményesebben adni elő ez expeditiót

Midőn a felnyomulást megrendelő parancs B.-Hunyadra érkezett, Vas vári betegen feküdt e városban. A térparancsnokság által az ő csapja is a működéshez rendeltetett, azonban ő betegsége miatt fel lőn mentve a parancsnokság vezetése alól De őt nemes büszkesége nem en-

gedé e merészségből kimaradni, s barátai lebeszélése s kérése daczára a csapattal ment.

„Ne mondhasse senki, hogy betegségem ürügy volt az elmaradásra. Noha valóban rosszul vagyok, de ezt sokan nem hinnék el. Azon felül, ez az első nagyobb szerű csata, melyben részt vehetek, s elmaradni semmi áron sem akarnék.“

Ezt mondá barátinak, s mint említém, szándékától nem is állt el.

A vállalatra kirendelt sereg állt: a Rákóczi csapat 4 századjából, egy század honvédből Buzgó százados vezérlete alatt, ki egyszersmind a sereg főparancsnoka is volt, egy német-legióbeli századból, s valami 20—25 mozgó nemzetőr huszárból, Draveczki százados alatt. Ezenfelül egy 3 fontos ágyú. Tehát mindössze egy gyenge zászlóaljból, mely a lovassággal együtt alig ment 600 főre.

Több apró csete-patézás után elértek a mariseli sík térre, hol a gyalui erőt vélték találni, azonban nagy meglepetésökre itt senki sem várt rájuk.

Buzgó — már az által is, hogy idáig tett utiokban úgy szólva semmi ellenállásra nem találtak, gyanússá lévén — ezen nem kissé ütődött meg. Azonban nem lévén féltékenység sajátja — elhatározá az éjet ott tölteni s Gyalu felé egy

czirkáló csapatocskát küldeni tudósítással hogy siessenek. Átlátta ő, hogy egyedül e helyen, csak élelem hiány miatt is sokáig nem állhat, sem könnyedén ki nem vághatja magát.

Az éj beállt. A kis tábor a puha gyepen letelepülve, egész éjen át be nem hunyta szemét, s szorongó kebellet várta a segély sereg érkezését, valamint a mócok támadásaira is készen volt.

Buzgó megparancsoló a cirkáló csapatnak, hogy ha jó darab úton nem találandja a gyalui sereget, térjen vissza, hogy ne csökkenjen az által is erejük.

Éjfél tájban Gyalu felől csatazajt, puskaropogást hallának — de csak kevés időig. Aztán újra elnémult minden.

A sereg gyanítja, hogy e rövid csatazaj a cirkálók halálharczának rövid zaja lesz: de segítségül nem lehet menni, mert a vadon szűk helyei örvényként nyelték volna el a különben is maroknyi kis tábort.

Lelkökben feltűnt elhagyatottságuk egész irtózatosságában — de okát meg fogni nem tudák.

Buzgó elhatározá, hogy ha reggelig meg nem érkezik Gyaluból Szépszögi őrnagy: ő vissza indul B.-Hunyadra, miután Mariselen, ha más nem az éhség is megölné csapatát. Vasvári, Dravecki tervét helyben hagyák.

Reggel sem érkezvén segítségök: vissza-indulának.

Útjok ugyan az volt, mellyen feljöttek. Azonban veszélyeiben különbözött a tegnaptól.

A legsűrűbb tölgy erdő kebelében, vízmossástól fölszaggatott mély partú s oly szűk úton kelle haladniok, hogy ágyújok alig tért el benne.

Buzgó, embereit egyenként parancsoló menni, hogy a leendő tüzelés alkalmával mind maga nagyobb téren működhessen, mind a ellenség tüze s legördített kövei oly kártékonyán ne hathassanak seregére.

Az utat, mely egy helyütt különben is csaknem járhatlan volt, — most borzasztó fatörzsek által eltorlaszolja találták.

Az út itt oly magas partok közé szorul, hogy abból kitérni lehetlen volt.

E helyen támadtattak meg az oláhok által.

A támadás, egy meglehetősen rendezett sortűzön kezdődött, mit borzasztó rivalgás és kőzápor követett.

Az oláhság feltűnőleg az ágyúra rohant, melynek egyik kereke el volt törve.

A helyzet iszonyatosságát képzelhetni.

Hogy tovább haladhassanak: egy rész a torlasz széthányásán fáradozott, miközben magokat s az ágyút védelmezniük kelle.

Vasvári készebb volt ott veszni, mint az ágyút martalékul hagyni.

Az előre szaladtakat visszaúzé védeni az ágyút, mi eleinte sikerült is, de később a megret-

tent fiúkra sem szép szó, sem erőszak, sem lövés nem lehetett hatással. —

Vasvári alól egy lovat kilőttek. A mérreg forrt benne hogy csapatja cserben hagy, s egyik lovas nemzetőrtől lovat kéré hogy rohamra vezethesse a csatázókat. Dravecki parancsára egy huszár átadta lovát: s ő felkanyarodva annak hátára, vissza rohant az oláhság felé, csapatját követésre szólítván fel!

Példája néhányban lelkesedést szülvén, követék is, és nem sokára az oláhokat visszanyomva, velők ökölcSATÁba vegyültek.

Ez összecsapásban Vasvári egyszerre eltűnt a vívók közül. Némellyek állítása szerint látták őt, egy tiszta fehérbe öltözött izmos férfi káijai között az erdőbe vitetni. Elesni senki sem látta.

Ez alatt Dravecki, vissza felé kivágván magát, sikerült neki egy álútra találni, melyet a a mÓcok el nem torlaszoltak.

Tudósítá erről Buzgót, ki látván hogy az ágyú megmentése lehetlen, s utolsó emberéig ott vesz ha tovább küzd: vissza fordítá a kis csapatot, s derék századjával utat törve az ellen-ségen keresztül, ez útra fordult.

Ez úton, folytonosan űzve az oláhoktól, meg nem szűnő csatázás között végre kivágta magát. —

Vesztesége 100 közvitéz, több altiszt, Vas-

vári, Erdélyi, (szintén Rákóci sz. csapatbeli százados) és egy hadnagy. Ide számítva az ágyút is. Az egész seregből alig maradt néhány, sebnélkül.

Hogy az egész erő oda nem veszett, egyedül a parancsnok bátorsága, számítása s hidegvérűségének lehet tulajdonítani.

Hogy annyinak kelle oda veszni, azt csupán Zarzicki elhamarkodott s éretlen rendeleteinek köszönhetni.

Némelyek reményt tápláltak, hogy Vasvári talán életben maradt, s az oláhok mint foglyot tarták meg; azonban pár nap múlva e reményt megghiúsítá azon borzasztó tanúság, hogy az e csatában foglyul esettek, a magyar helyőrségektől néhány puska lövésnyire, fa cövekekkel mellükön át a földhöz szegezve találták!!!

Fegyverletétel Borosjenón.

A katonai életnek legborzasztóbb jelenete a rendetlen visszavonulás; — a roham gyönyör, az ágyútűz a katonai lélek ideg-edző zuhanyfürdője.

Egy hadtest föltétlen megadásra számított útja valódi — ítélet. Ily ítélet napra ébredtünk Facsétón augustus derekán.

A parancs, miszerint kinek kinek tetszésére hagyatott Bemmel és Guyonnal Erdélybe vonulni bizonytalan szerencsére, akár pedig Vécseihez csatlakozva magát feladni, nem annyira hirdettek, mint váncorgott szájról szájra. Én e chaosznak, mely e reggelen a facseti tábornok élénkíté, érdekelt szemtanúja volt s lelkében meg nem rendült: az bizony állíthatom hogy akkor sem fog megrendülni: —

Si fractus illabatur orbis.

Ha e falut az ember, hegyoromról vagy léghajóból nézi, aligha falunak ismerte volna.

Itt nem annyira a földön volt az utca, mint inkább a házak tetején, hol létrák segítségével biztosan s hamarabb végig lehetett hatolni, mint a tömérdek kocsik, lőszeres szekerek, összevegyült lovas és gyalog katonák tévedező tömegéből constatírozott mozgó barrikádon.

Facsétról egyik út jobbra Erdélybe visz, a másik egyenesen Borosjenőnek. Ez út-fordulón mindenki megállt, s kezdte számot vetni magával; latra veté sovány reményeit forradalmi vétségeinek ellenében, s a szerint ment jobbra, vagy előre, de mindkét esetben nehéz öntudattal s látszólag ingadozva. A minden percben változó, a minden ajkról különböző értelemben jajveszékelt kétségbeejtő hírek hangzavara csapdosta lelkeinket, s maga a vigasztaló remény anyála ijesztő rémalakká változott, mely legfőlebb akasztófa helyett sötét börtönnel biztatott. S mindezek közt végre legnyugodtabb az volt, ki semmit nem remélt, a legrosszabbat várta s reá elkészült.

Rendről, fegyelemről szó sem volt. Ha kocsin ültél, nem annyira lovaidd húztak, mint szomszédaid szekerei, melyek a tieddel összekadtak. Egy percig mentél, tízig állottál. A tulajdonjog elenyészett; ha leszóltál szekeredről mások elfoglalták, ha ismerőid nem voltak senki nem könyörült, mindenki magáról gondoskodott. Rekedt, porrette torkok lármája, egyenetlenkedők

vitája, félénk nők sírása, a gyávábbak ijesztő hír tárogatója, kétségbeesett arcok vonaglása — mit gyakran a jótevő por elfödött szemeid elöl — s ittás honvédek puska kilövéseinek ropogása között állottál s szárnyakat óhajtál magadnak hogy kiröpülhess e zavarból, mert reményed megszűnt kihatolni belőle.

Közepette ez irtózatos zűrzavarnak, hol a legbátrabb is legfőlebb pörlekedni, de parancsolni semmi esetre sem mert, találkozott egy ember, ki az összefonyadt keblű tömeg bámulataira, nem csak parancsolt, sőt büntetett is. —

Kocsim mellett, melyen (feledtemben) szivarozva azon elhatározottsággal ültem, hogy senkire nem hallgatok, nem nézek: egy sivitő hangon s rősz magyarsággal ejtett káromkodás s parancsolás vonta magára figyelmemet. Guyon tábornok egy pár suitejebeli kíséretében, vászonkabátban, kard és rangjelek nélkül, a megadásra vezető útfélen megindult tömeget igyekezett visszaparancsolni. Egy lovast különösen pironगतott s parancsolá neki hogy forduljon vissza. A huszár azonban mereven állott, s a fölött lát-szék elmélkedni: ki lehet ez az egyéniség, ki még most is parancsolni erőködik. Guyon azonban kijövén a phlegmából, lekapta oldaláról kardját s azt tokostól két kézre fogva, úgy vágta tőbe a huszárt, hogy az a parancsnok kiléte

felőli elmékedéstől rögtön elállott, mert hanyat-homlok földre zuhant.

De ez még nem volt elég; a Facsétmelletti csatornán levő hidat bontatni kezdte, hogy senki Borosjenő felé ne mehessen; de ez mit sem használt, mert a megadási feltételben álhatalos csoport a folyamon keresztül gázolt, néhány összetört kocsit veszteséggel.

És így indulva mentünk Soborsin felé a Marosnak. A keskeny úton két órányi hosszúságra nyúló kocsit, gyalog s lovas karaván a rémítő hírek valódi telegrafja volt: hogy a császáriak a karaván hátulját már elérték, hogy a hegyekből nem sokára leönzölő mót-sereg által fogunk elborítottatni — e hír ment szájról szájra. Mindenki óhajtott volna, hogy rendeztessünk a veszély ellenében, csak a parancsolásra nem jött senkinek kedve. Így értünk a Maros partra este felé, hol két helyen történt az átúsztatás.

Soborsinból a fellegek közé vivő bércek lépcsőhalmain, soha nem járt utakon haladtunk Butyin felé. A karaván minden ágyúit e bércek-ről a meredek völgyekbe hányattak. Lehetlen volt felvontatni őket, s a menekülőkhöz sokan — szinte nem bírván felvontatni szekereiket a bércre, kifogták lovaikat s elnyargaltak, nem segítvén a harc veszélyei között mellettök hűségesen bömbölő csataoroszlánokon.

A löszeres kocsik szinte feldöntetvén, a lá-

dákban levő töltés elszánt honvédek által időnként felgyújtatott, mely műtételnél többek arca feketére égvén, a vesztett harc kárhozott anyagaiként jártak körülöttem, míg a halálhozó elem sötét füstgomolya a fellegek közé költözött.

S a minő ügyesbajos útja volt a hegynek, oly annyira nyak- s kocsi-török voltak a völgyek. A vasatlan szekereken járó vidékbeli oláh, e később összeszedhető fogatok eltulajdonításában lelhetett a karaván által szenvedett károktól némi századrésnyi kárpótlást.

Mert a capitulálni indult sereg már különben is két hete nem volt ellátva élelemmel, s az éhes honvéd golyójától találva, a meredek hegyoldalokról elvált szikladarab gyanánt hőmpölyögtek alá legelésző ökrök, tehének, kecskék és juhok.

Butyinba érve, a falut üresen találtuk. Leginkább látogattalak a pincék, melyek egyikében spiritus is találtatván, az utazók jónak látták ez orosz italhoz jó eleve hozzá szokni. —

Negyednap reggel értünk Borosjenőbe, hol semmi előőr nem volt, egyedül a téren tanyáztott egy osztálynyi lovasság, egy csapat gyalogsággal. Ide érve a legkülönbözőbb hírek szárnyaltak, mi különben sokak előtt tudva volt.

Legmeghatóbb volt, midőn a huszárok, kiket néhány tiszt összeállított, egy orosz ezredes előtt „szállj le!” vezénnyellett megadás jeleül lo-

vaikról leszállítottak, később azonban újra felültetvén őket, a táborba küldötték.

A tisztek két napig voltak kardjaik birtokában, mely idő alatt a főtiszték egy, a törzs tisztek két pengő napidíjt kaptak osztrák utalványokban. Harmadnap egy orosz tábornok szállása udvarán egy jókora sírhalom épült, lerakott magyar tiszti kardokból!...

Tovább nem folytatom.